kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

ISSN 1300-8536

SAYI: 48 MART 1999

300.000 TL. (KDV DAHIL)

KADINSIZ İSLAMCI BASIN

AŞKA TESLİM Mİ OLDUK?

brad pitt

KADINLARIN "SARIŞIN BOMBA"SI

YEMEZLER!

BOŞ VAATLER

VİTRİNDE KADINLAR

BÖYLE MECLİS

Merhaba,

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 28 Şubat'ın hâlâ yürürlükte olduğunu söylüyor. "Muhtıra" yürürlükteyken, Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıyla daha da sertleşen siyasal ortamda seçimlere gidiyoruz. Siyasal partilerin haftalar önceden başlayan bol kadınlı sözleri, afişleri ön seçimlerde ve merkez atamalarında fos çıktı. Bir yandan doğru dürüst bir kadın talebi dile getirmeyen partiler, bir yandan da kadınların seçilemeyeceklerini daha bugünden belirlediler.

Öte yandan Meclis'te kadın sayısının çok olmasının kadınlar lehine iş yapılması anlamına gelmediğini de iyi biliyoruz. Ama yine de bu sayımızda geniş bir röportajını okuyacağınız tanınmış Fransız feministi Christine Delphy'nin de dediği gibi "Kadınların mecliste olması iyidir, kadınların feminist olma şansı erkeklerden daha fazladır çünkü."

Ve yine aşk... Aşkı eleştirmekten vaz mı geçtik? Beraberliklerde yaşadığımız değişiklikler, aşka yönelik eleştirilerimizi değiştiriyor mu? İngiliz feminist yazar Wendy Landford feministlerin aşk eleştirilerini tartışıyor ve 1990'larda heteroseksüel kadınların aşk tecrübeleri üzerine yaptığı bir incelemeyi aktarıyor. Sonuç; "Kesin olan bir şey var; tüm zamanımızı 'aşk yuvamızda şakımakla' geçirirsek pek yol alamayız."

On altı yaşındaki Şebnem "On yıl sonra da onu seviyor olacağım," diyor Brad Pitt için. Erkek sayfalarımızda, artık isyankârlığın filan "modasının geçtiği" gönül dünyalarının anlamlı prensi, kadınların "sarışın bomba"sı Brad Pitt var.

Samsun'da Ballıca sigara fabrikasındaki direnişin en önünde kadın işçiler vardı. Çoğu emekliliği yakın kadın işçilerle, işçilik yaşamlarının ilk direnişinden sonra görüştük. Özetle, "Direnişe evet ama sendikacılık, temsilcilik filan bizi aşar." diyorlar. Malum dertler, evişleri, çoluk çocuk, koca ve çevre baskısı...

Üniversitelerde, işyerlerinde örtülü oldukları için baskı gören kadınlara "örtülü basın" da kapılarını kapatmış. Bazı İslamcı gazetelerde hiç kadın çalışmıyor. Bir de İslamcı bir film var *Pazartesi*'de, *Yaşama Hakkı*. Kürtaj olduğu gün iki çocuğunu trafik kazasında kaybeden ve aynı anda da bir daha çocuk sahibi olamayacağını anlayan bir kadının dramı! İbret verici doğrusu!

Kadınların mücadele tarihiyle ilgili sayfalarımızda bu sayı 1789 Fransız Devrimi'ni ele aldık. Kadınların, her düzeyinde etkin oldukları, gönül verdikleri, ama kendi bağımsız örgütlenmeleriyle katılmadıkları bir devrim sürecinde, politik iktidar sağlama alındıktan sonra erkekler tarafından evlerine gönderilmelerinin çarpıcı bir örneği Fransız Devrimi.

Ve 8 Mart... Bir kez daha dosta, düşmana kurtuluşumuzun kendi ellerimizde olduğunu hatırlatmamızın vesilesi. Bu 8 Mart'ta emeğimize, bedenimize, kimliğimize yönelik saldırılara bir kez daha "Hayır," diyeceğiz.

Nisan'da görüşmek üzere!

Pazartesi lokali her zaman açık

Her yerde bulabildiğiniz, çay, kahve, kek, dolma, kuru fasulye, beğendi ve her yerde kolay kolay bulamayacağınız çikolatalı sufle, fırında kalamar, balık köftesi... Fiyatlar uygun, personel şahane.

Mesajlarınızı, haberlerinizi bekliyoruz
pazartesidergi@superonline.com

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Seçim sürecinde kadın çığırtkanlığı zirvede. Bunun parlamentonun en işlevsiz olduğu seçime denk düşmesi yalnızca acı bir tesadüf mü? Yoksa iktidarsız bir parlamentoya kadınları almak daha mı kolay? Yoksa yine mi aldatılıyoruz?

bulanık suda kadın avı

Kadınlar, biz politikaya kendimiz için, kendi taleplerimiz için mi girmek istiyoruz, erkeklerin kirlettikleri ahırı temizlemek, onlara annelik etmek için mi? Öfkelenmeye, yılla dı geri attırılan kendi taleplerimizi ön plana çıkarmaya, kavga etmeye, sessizliği bozmaya, bizi ezmek için birleşenlerin birliğini bozmaya yani bölücülük yapmaya hiç ihtiyac mız kalmadı mı art k?

bulanık suda

Yerel mi, genel mi, ikisi birden mi; yapılacak mı yapılmayacak mı derken, Cumhurbaşkanının muhtıra uyarılarıyla ve Abdullah Öcalan ın yakalanmasını bahane eden örtülü sıkıyönetim ortamında, 18 Nisan seçimleri gittikçe yaklaşıyor. Genel seçimlerin yapılıp yapılmayacağı hâlâ tartışılıyor ama tartışma götürmez bir şey var: MGK'nın parlamentoyu aşan yönetme yetkisi. Türkiye siyasetinde kalıcı etkiler bırakan 28 Şubat sürecine girildiğinden beri, rejimin iç çatışmalarını sembolize eder hale gelen tayyör-türban savaşı kadınlara ilişkin söylemin hâkim rengi oldu. Kadınlar siyasette, mecliste pek az yer alsalar da kadınlara ilişkin çeşitli söylemler Türkiye'de siyasetin merkezine yerleşmiş durumda; açık kadın, örtülü kadın; şehit annesi, kayıp annesi; Tansu Çiller, Işılay Saygın, Meral Akşener, Gülay Aslıtürk, Leyla Zana... Sayısız simgesel karşıtlık, sayısız simge isim. Belirleyici bir rejim krizi içinde gündeme gelen bu seçim sürecinde ortalıkta her zamankine göre çok fazla kadın, çok daha fazla da kadın lafı olmasına şaşmamak gerek. Ama kadınların parlamentoda ne oranda ve nasıl yer alacakları-nın en yoğun biçimde tartışıldığı seçimlerin, parlamentonun ve seçimin bu en işlevsiz olduğu seçime denk düşmesi yalnızca acı bir tesadüf mü? Yoksa ülke yönetiminde gerçek bir iktidar anlamına gelmeyen bir parlamentoya kadınları almak daha mı kolay? Daha kötüsü, yoksa 19 Nisan sabahı uyanıp her şeyin göstermelik olduğunu mu fark edeceğiz?

Seçimlerde kadınların birden itibar kazanmalarının daha klasik sebepleri de var tabii, kadınların oy deposu olmaları gibi. Üstelik yapılan kamuoyu araştırmaları seçmen kitlesinin önemli bir oranının kararsızlardan, bu kararsızların çoğunun da kadınlardan oluştuğunu gösteriyor. Öte yandan kadın hareketinin biriken etkisi, yükselen kadınlık bilinci ve bir anlamda bu birikimden yararlanan Kader'in çalışmaları, "kadınları çağıran" siyasete kadınların da belli bir nicel karşılık oluşturmalarını sağlıyor.

Partiler: Aday adayı çok, seçilebilecek sırada kadın yok

CHP kadınlar konusunda en iddialı parti olarak çıktı ortaya. "Kadınlar Geliyor Türkiye". Erkekler kadın olmadıklarına pişman olacaklar, diyordu Baykal. Zafer havası kadın aday sayısında kırılan rekorla zirveye çıktı. Heyhat! Listeler kesinleştikçe kadınların tam gelecekken yarı yolda kaldıkları çıkıverdi ortaya. İstanbul'da üç bölgenin birinde kadınlar ilk beşe, ikisinde ilk ona bile girememişlerdi. Kadınların 1. sırada yer aldıkları üç ilden ikisinde CHP geçen seçimlerde hiç milletvekili çıkarmamıştı, oy potansiyeli yoktu. İstanbul milletvekili Altan Öymen, kadın aday açığının merkezden belirlenen kontenjan adaylarıyla kapatılması gerektiğini savunarak adaylıktan istifa etti.

DTP yüzde otuz kota uygulamasıyla ve İstanbul Büvükşehir Belediye başkanlığına kadın aday (Doğudan Bayülgen) göstererek şimdilik göz doldurmuyor. Gerisini sonra göreceğiz.

Büyük Bacı'nın partisi DYP de, aday adayları oranına bakacak olursak, CHP'yle yarışıyor. Kadın aday adayı oranı yaklaşık yüzde 10 olarak görülüyor. Ama aday adayı oranı yüzde 11 olan CHP'de yaşanan hezimeti unutmamak ve listelerin kesinleşmesini beklemek gerekiyor.

ÖDP bütün köşe yazarlarının kadınlar konusmadaki samimiyetinde birleştikleri parti. Yüzde otuz kota uygulayan ÖDP gerçekten de kadın aday sayısında kotayı bile aştı ve her düzeyde kadın adayları ön plana çıkardı. Genel Başkan Ufuk Uras'ın kadın kotasını ancak 5 oyla aşabildiği ön seçimlerde zafer kadınlarındı. Yüzde 10 barajını aşması beklenmeyen ÖDP'nin böyle bir şansı olsaydı kadınlar açısından durum aynı olur muydu sorusu, ister istemez akla geliyor tabii. Sadece ÖDP yönetiminin niyetleri açısından değil, "Seçilebilecek olsa, bu kadar çok kadın, aday olmaya gönüllü olur muydu?" sorusu açısından da.

Fazilet'in kadınlar konusunda başı ağrımaya devam ediyor. Önce koşullar uygun olmadığı için türbanlı aday gösterilmeyeceği açıklandı, ardından belli ki parti tabanının tepkilerini dengelemek üzere,

Yerel yönetimlerden

- Her mahallede, kadınlara kamusal alanda yer almalarını sağlayacak becerilerin de öğretildiği, mahalleli kadınların yönetim ve denetiminde, belediyenin finanse edeceği kadın merkezleri,
- Bağımsız kadın kuruluşlarının yönetiminde, belediyenin finanse edeceği, adresi gizli kadın sığınma evleri. Her mahallede bu merkezi sığmmaevlerinin irtibat büroları,
- Her şehirde kadınlara hukuki, psikolojik, tıbbi danışmanlık hizmeti verecek, belediyenin finanse edeceği kadın danışma evleri,
- Gecenin her saatinde ışıklandırılmış caddeler ve sokakları

istiyoruz

DINLA

kadın avı

türbanlı aday gösterileceği söylendi. Fazilet'in şu anda bulduğu ara formül, seçilmeyecek sıralara göstermelik birkaç türbanlı aday koymak gibi görünüyor. Öte yandan Nazlı Ilıcak, Oya Akgonenç gibi isimlerin adaylığına kesin gözüyle bakılıyor. Fazilet'in bu iki güçlü ismi arasındaki türban tartışması da dikkat çekici. Nazlı Ilıcak türbanlı kadın aday gösterilmesinde ve bunun için gerekirse yerlere yatarak direnilmesinde ısrar ederken, Oya Akgönenç bu tepkiyi aşırı bulduğunu ifade ediyor. Yine de Refah'tan farklı olarak Fazilet bu seçimlerde ilk kez kadın aday gösterme noktasına geldi. Erkek aday adaylarının yüzde 1'i oranında kadın aday adayı var Fazilet'te: üç bin adaydan sadece otuzu kadın. Öte yandan türban sorunu Kader'i de karıştırdı. İzmir'de yapılan toplantıda üç türbanlı kadının Kader sözleşmesini imzalamak istemesi Kader yöneticileri dahil pek çok kadından tepki gördü. Kader'in Fazileti kadınlara destek vermesi pek ihtimal dahilinde görülmüyor.

ANAP'ta ise aday adayı oranı yüzde 2'yi biraz aşabiliyor: 3150 adayın 178'i kadın.

Kabinesinde bir kadına bile yer vermeyen DSP'nin eğilimi ortada: Sadece 30 kadın aday, listelerin seçilemeyecek sıralarında. Rahşan Ecevit DSP'ye yetiyor belki de.

MHP'ye 80 kadın adayın başvurduğu söyleniyor. Bunlardan biri de kontenjan talep eden Seval Türkeş. Henüz listeler kesinleşmedi ama MHP'nin hiç bir zaman kadınlara itibar etmediği bilinmeyen bir şey değil.

PKK bağlantısıyla suçlanan ve kapatılma tehlikesiyle yüz yüze gelen HADEP'i büyük basın zaten kapatmış görünüyor. Seçim haberlerinde HADEP yok, dolayısıyla HADEP'in adayları konusunda elimizde bir bilgi de yok.

Tablo bu. Dağ fare doğuruyor. Bu kulak tırmalayıcı kadın çığırtkanlığının parlamento aritmetiğinde pek bir şey değiştirmeyeceği şimdiden belli oldu.

Kadınlar nasıl temsil edilecek?

Kurulduğundan bu yana ilk kez bir seçim süreci yaşayan Kader, medyanın desteğini de arkasına alarak kadınların seçimlerde aday olmaları için aktif bir çalışma yürütmeye devam ediyor. Bu çabaların sonucu tek tek partilerin tutumuna doğrudan bağlı olduğu ölçüde pek umut vaat etmiyor. Parlamentoda kadınların temsili, feministler için her zaman karmaşık bir tartışma konusu oldu. Kader'in çizgisi, kadınların temsiline ilişkin bütün temel sorunları gündeme getirdiği için tartışmaya değer.

Kader kendisini partilerüstü bir oluşum olarak tanımladı. Birkaç maddelik Kader sözleşmesine imza atan kadın aday hangi partiden olursa olsun desteklenecekti. Kader adayı olmak isteyen türbanlı kadınların gördükleri tepki, bu "partilerüstü" konumun gerçekçilikten uzak olduğunu gösteriyor zaten.

Genel seçimlerde taleplerimiz

- Özelleştirmeler durdurulsun, özelleştirilen işletmeler çalışanlarına devredilsin. Çünkü sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin özelleştirilmesi ve dolayısıyla paralı hale getirilmesi, bu hizmetlerin aile içinde yapılmasına yol açacak, bu da kadınların yükünü artıracaktır. Kadınlara kredi veren devlet bankalarının özelleştirilmesi ise küçük işletme kurabilecek kadınların ellerinden en cılız imkânı da alacaktır. Ayrıca özelleştirme süreci içinde ilk işlerinden olanlar kadınlardır.
- Bu coğrafyada birçok kadın savaş mağdurudur. Bu kadınlara yönelik olarak bağımsız kadın örgütlerinin yürüttüğü çalışmalar finanse edilmeli, suçlular yargılanmalıdır.
- Kadınların örtünmesinin İslam'ın bir gereği olduğu söylenmektedir. Ancak siyasal İslam, kadınların örtünmesinin yaygınlaşmasını siyasal gücünün bir göstergesi olarak ele almaktadır. Bu, İslamcı ailelerde kadınlara yönelik örtünme baskısını artırmıştır. Öte yandan siyasal İslam'a karşı MGK'nın mücadelesi örtülü kadınların kamusal alandan dışlanmalarıyla yürütülmektedir. Yine devlet kuruluşu olan imam hatip okullarında öğrencilerin okulda fiilen örtünmeleri mecburiyeti vardır. Kadınlar nasıl giyineceklerine kendileri karar versinler.
- Türkiye imzalamış bulunduğu, kadınlar lehine uluslararası anlaşmalara uymamaktadır. Kadınlara Yönelik Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme başta olmak üzere, Pekin belgeleri dahil bütün uluslararası anlaşmalara uyulmalıdır.
- Birçok kadın kuruluşunun desteklediği Medeni Kanun'da değişiklik tasarısı yıllardır Meclis gündeminde bekletilmektedir. Aile kurumu içinde kadınların haklarını koruyan bu değişiklik tasarısı acilen çıkarılmalıdır.
- Kadınları aile içi şiddete karşı koruyan bir yasa kabul edilmiştir. Ancak bu yasayı uygulamak zorunda olan kolluk kuvvetleri her durumda erkeğin tarafını tutmaktadırlar. Bu yasalara uyulmasının bir yolu takipçilerinin kadın görevliler olmasıdır.
- Çocukların toplumun direği olduğu yolunda bir sürü propagandaya rağmen, çocuk bakımı esas olarak aile kurumuna ve tabii kadınların üzerine yıkılmıştır. Devlet çocuklar için parasız bakım, yani 24 saat hizmet veren kreşler ve yuvalar kurmalıdır.
- Kadın erkek bütün ücretli çalışanlar için ücret kesintisi olmaksızın iş günü kısaltılmalıdır. Bu bizim yarım günlük işlere mahkûm olmamızın gerekçesini ortadan kaldırırken daha genel olarak da ev içinde eşit iş paylaşımının somut imkânını oluşturacaktır.
- Kadın emekçilerin var olan doğum izinleri yetersizdir ve kadınların işe alınmamalarının bir gerekçesi olmaktadır. Ö yüzden ücretli doğum izinleri uzatılmalı ve babalar için de doğum izni yasallaştırılmalıdır.
- Kadınların siyasette temsilini sağlamak için bütün siyasal partilere en az yüzde 30 kadın kotası uygulaması zorunluluğu getirilmelidir.

Kader'in bu "partilerüstü" olma iddiası, kadınların temsili konusundaki özcü diyebileceğimiz bir yaklaşımın, yani kadın olmaya doğrudan pozitif nitelikler atfetme yaklaşımının da bir ifadesi. Bu yaklaşım kadın adayların da kadın seçmen kitlesinin de apolitik olduğu varsayımını örtük olarak da olsa içeriyor. Kadınlar siyasete katılsınlar diye yola çıkıp kadınları siyasetten bu kadar arındırmakta garip bir ironi var. Öte yandan, Kader'in daha aday gösterme aşamasında teklemeye başlayan "partilerüstülük" ilkesi iş seçimlere geldiğinde nasıl işleyecek? HADEP bütün adaylarını kadınlardan gösterse, ANAP'lı, DYP'li, DSP'li kadınları bu adaylara oy vermek için nasıl seferber edecek Kader? Kader bu sorunlarını pratikte merkez partilere yoğunlaşarak, "uç"lardan uzak durarak halletmeye çalışıyor zaten. Kader üyesi yaklaşık 250 kadın adayın çoğunluğu ANAP ve DYP'den. 250 aday içinde HADEP'li, ÖDP'li, EMEP'li, SİP'li, BBP'li, MHP'li yok. Sonuçta ilkelerinden biri, daha ilk adımda geçerliliğini yitiriyor.

İsveç gibi ülkelerde parlamentoda kadın sayısının artması partilerüstü politikalarla, lobicilikle gerçekleşmedi. Belirli bir partinin içerisindeki kadınların tabandan başlayan ve pozitif ayrımcılık ilkesine dayanan mücadeleleri sayesinde başarıldı. Kota, kadınların listelerde seçilebilecek sıralarda yer almaları, listelerin aynı parti için kadın ya da erkek adaya oy verilebilecek biçimde alternatifli hazırlanması gibi pozitif ayrımcı önlemleri partilerine kabul ettirmeyi başaran kadınlar parlamentoda sayılarını artırdılar. Kader'in "partilerüstü" lobiciliğiyle, soyut eşitlikçiliğiyle, politik özneler olarak yıllarca görüşlerini savundukları partilerde kendilerine yer açmaya çalışan kadınların elde ettikleri başarıya ulaşma hayali, seçimlerin sonunda darmadağın olacak gibi görünüyor.

Kaldı ki bir toplumsal kesimin siyasi temsili o kesimin siyasi talepleri, programı demektir. Kadın seçmen herhangi bir partiye ya da adaya neye göre oy verecektir? Kadınlar Kader adaylarına oy verebilirler tabii; yalnızca kadın oldukları için; Tansu Çiller'lerin, Meral Akşener'lerin Gülay Aşhtürk'lerin ülkesinde! Kader'in kadınlara ilişkin somut taleplerden oluşan bir programı yok. Ahlaki ve herkesin istediği yöne çekebileceği kadar soyut bir sözleşmesi var. Kader ve Kader adayına oy veren kadınlar hangi talepler doğrultusunda seçtikleri temsilcileri zorlayacak ya da denetleyecekler? "Kadın ve insan haklarını savunmak, çevreyi korumak ve kadın dayanışmasını sahiplenmek" ya da "Kadınlık durumunun bilincinde olan kadınlara yönelik ayrımcılığı sonlandıracak adımları atmaya kararlı olmak." Bana göre kadın haklarını savunmak ya da kadın dayanışması, türbanla üniversiteye gitmeyi serbest bırakmak, size göre türbanı ya da imam nikâhını yasaklamak olabilir. Ne yapacağız şimdi? Herhangi bir toplumsal kesimin mecliste varlık gösterebilmesi meclis dışındaki kitle desteğine bağlıdır. Kadınların parlamento dışında bir kitlesel destek potansiyeli olduğu açık. Ama kitlesel desteğin çok önemli bir ön koşulu var: Hangi kadınların hangi kadınları hangi çerçevede temsil ettiklerini ortaya koyan somut talepler. Bu olmadıkça, Kader adayları meclise girseler bile parlamento dışı kitlesel bir kadın desteği hayal görünüyor.

Bu seçimlerde kadınlar kadar revaçta olan bir başka söylem daha var: Temiz siyaset. Kader, sözleşmesiyle ve yöneticilerinin ya da adaylarının söylemiyle kadın ve temiz siyasetin mükemmel bir sentezi gibi görünüyor. Siyasetin bittiği yerde ahlak başlıyor artık ve kişisel çıkar gütmemekten, dürüstlükten, ilkelilikten dem vuruluyor. Kimse çıkıp siyaseti kadınlar mı kirletti, neden onlar temizleyecekmiş diye sormuyor. Neden erkekler için söz konusu olmayan yüksek kriterler zaten siyasette var olmalarına izin verilmeyen kadınlar için gündeme getiriliyor? Özcü bir kadın politikasının izlerini burada da kolaylıkla sürüyoruz. Kadınlardan evde olduğu gibi temizlik, yapıcılık, birleştiricilik, yumuşaklık bekleniyor yine. Ama somut talepler değil de ahlakçılık söz konusu olunca, temiz siyaset ilkesi de herkesin yorumuna bağlı kalıveriyor tabii. Çankaya belediye başkanlığı için ANAP'tan aday olan Kader'ci Berna Türkili için Gülçin Telci *Hürriyet*'te şunları söylüyor: "Bu hanım kızın tek bir sakıncası var; uzun zaman Gülay Aşhtürk ile birlikte Şişli Belediyesi'nde danışman olarak çalışmış. Ankara'da ikâmet eden Berna Hanım, Şişli'nin Ankara'daki işlerini takip ediyormuş."

Herkes mecliste kadınlar çoğalırsa siyasetin kalitesinin nasıl yükseleceğinden, erkeklerin küfretmekte zorlanacaklarından söz ediyor. Yumuşaklık, birleştiricilik, yapıcılık, hatta edep ve terbiye timsali olarak kadınlar, yaramaz, kavgacı ve terbiyesiz oğlanları hizaya getirmekle görevlendiriliyorlar. Kadınlar, biz politikaya kendimiz için, kendi taleplerimiz için mi girmek istiyoruz, erkeklerin kirlettikleri ahırı temizlemek, onlara annelik etmek için mi? Biz bu mecrada gidersek, mümkün değil ama, diyelim terbiye ve temizlik işleri bitti, hadi şimdi de gidip evinizi temizleyin demezler mi, hiç mi demediler? Öfkelenmeye, yıllardır geri attırılan kendi taleplerimizi ön plana çıkarmaya, kavga etmeye, sessizliği bozmaya, bizi ezmek için birleşenlerin birliğini bozmaya yani bölücülük yapmaya hiç ihtiyacımız kalmadı mı artık?

Öte yandan, bu soyut kadın aday, meclis, temsil laflarından sıyrılıp içinde bulunduğumuz somut duruma bakalım biraz. Nasıl bir seçim sürecinden, nasıl bir meclisten, hangi seçim yasasından söz ediyoruz? Meclis çalışıyor mu? Çalışsa bile Türkiye'yi yöneten meclis mi? Bu seçim yasasıyla girilen seçimler yalnızca kadınları mı mağdur ediyor? İşçilerin, Kürtlerin, kent yoksullarının temsilcileri nerede, barajları, yasakları aşıp girebilecekler mi parlamentoya? Diyelim ki meclise çok sayıda kadın aday soktu Kader, bu mecliste bu kadınlar ne yapacaklar?

Biz meclise niye girecektik? Meclise sadece mecliste olmak için mi girecektik? Kadınları sadece kadın oldukları için mi seçecektik? Ortalık çok bulandı. Filmi geriye sarıp bazı şeyleri hatırlamakta, yeniden düşünmekte fayda var.

Nesrin Tura

Kurtuluşumuz kendi elimizde

Yapı Kredi Yayınları'nın Cumhuriyet'in 75. yılı için hazırladığı ansiklopedinin üçüncü cildi 1979-1997 arasını kapsıyor. Her yıl Türkiye'de ve dünyada olup biten önemli olaylar kısaca sıralanıyor. Yine her yılın önemli bulunan politik toplumsal bazı hadiseleri daha ayrıntılı ele alınıyor. "1987 yılında Feminist Hareket Güçleniyor" adlı imzasız yazının girişindeki bir ifade feminizmin Türkiye'deki yanlış yorumlanışları açısından birçok ipucu veriyor. "1980 sonrasında devletçi ve sol çizgiden ayrı olarak bir sivil toplum hareketi şeklinde gerçekleşen feminist eylemlerle, Türkiye'de kadının konumu tartışılmaya başlandı." Aynı ansiklopedide, "1980'li Yıllar ve Sonrası" başlıklı, Seyfettin Gürsel imzalı uzun bir makale var. Bakış açısındaki tutarlılığı aktarmak için oradan da bir cümle aktarmak istiyorum. Şöyle diyor yazar: "Bu arada askeri yönetim bütün partileri kapatmış, liderlerine siyaseti yasaklamış, başta DİSK olmak üzere pek çok sivil toplum kuruluşunu yasaklamış ve en önemlisi yeni bir anayasa getirmişti." Açılımı devrimci işçi sendikaları konfederasyonu olan ve kendisinden hep böyle söz edilmiş bulunan bir örgüt, niye sadece bir "işçi sendikası" değildir de bir sivil toplum kuruluşudur. Sanki arada bir "dil devrimi" olmuş, bir gizli el bazı kavramları sözlüklerden çıkarmış, bugünün tasviri dışında tarih de bu dille anlatılır olmuş. Bu dil değişikliği Yapı Kredi'nin ansiklopedisinden çok daha yaygındır ve esas önemlisi bir ifade farklılaşmasından çok daha fazla şeyin belirtisidir. 1980'li yıllarda kadınların yükselttiği mücadele, birçok yazılı ve yazısız tartışma ile örülmüştü. Ama "kadının konumunun tartışılmaya başlanması" bu dönemden çok daha öncesine dayanır. Kadının konumu Türkiye'de birçok açıdan daha önce de tartışılmış, araştırmalara konu olmuştu. Yeni olan, kadınların bir cins olarak eziliyor ve sömürülüyor olduğundan haraketle bu cins için ayrı bir özgürleşme-kurtuluş imkânının aranmasıydı. Bu hareketlenmenin içinde yer alan kadınların ağzından tabiri caizse sivil'in s'si bile çıkmamıştır. Bununla ilgili olarak *Pazartesi*'nin geçen seneki Mart sayısında Gülnur'un söylediklerini aktarmak istiyorum. "İlk dönemde sesimiz ne kadar cılız da çıkıyor olsa yazıp çizdiklerimizde, kendimizi resmi ideolojiden, ya da Kemalizmden bağımsızlaştırmak için özel olarak bir 'eşitlik ötesi' perspektifi vurguladığımızı, yurttaşlık ve hak eşitliğinin patriyarka, ataerki ya da erkek egemenliğinin çağdaş biçimi olduğunu açık seçik söylediğimizi oldukça net hatırlıyorum. Hareketlilik dönemi dediğim kampanyalar sırasında ise, kampanyaların somut, özgül hedefleri ne olursa olsun (örneğin dayak, cinsel taciz), her durumda bu somut hedef bir bütünün parçası olarak tahlil ediliyor ve sloganlar bu çerçeve içinde oluşuyordu."

Kadın hareketinin bağımsızlığının gerekliliği iddiası, üzerine oturduğu tahlillerle anlamlı. Dünyanın daha çok ezenler lehine gelişmelerle döndüğü bu yılları, diğer ezilenler gibi bize de olanı biteni anlamak, bizden kendi mücadelemizle oluşturduğumuz tarihimizi çalanlara karşı çıkmak için, gücümüzü olduğu kadar aklımızı da birleştirmek için değerlendirmeliyiz. Kadınların "özgürleşmesi"nin gerçekleşmiş bir şey olduğu artık eşit yurttaşlar topluluğu olarak yaşayabilmemizin mümkün olduğu şeklindeki "global" yalana karşı çıkmak, kadınların kurtuluş mücadelesini bir "kadın kimliği" oluşturma çabasına dönüştürme teklifini reddetmek, dünyayı ve Türkiye'yi bir bütün olarak analiz etmeye yönelik bir çabayı gerektiriyor bence. Birbirinden farklı çıkar ve talepleri olan biz kadınlar köklü bir toplumsal değişiklik arzusunda birleşmek istiyorsak, aramızda irtibat kurarak örgütlenmek dışında bir yolumuz olamaz. Şimdilerde çokça iddia edildiği gibi bir "duyarlılık" olarak ve Yapı Kredi'nin iddia ve ümit ettiği gibi "sivil toplum kuruluşları" aracılığıyla yapılmış ve yapılacak bir iş değildir bu. Bu 8 Mart'ta emeğimize, bedenimize, kimliğimize yönelik saldırılara bir kez daha hayır, diyeceğiz. Kadınların kurtuluşu kendi ellerindedir! Yaşasın mücadelemiz!

Handan Koç

Bu yıl 8 Mart

İstanbul Bağımsız Kadın İnisiyatifi bu 8 Mart'ta çeşitli kadın gruplarıyla **bedenimize, emeğimize, kimliğimize yönelik saldırılara hayır** başlığı altında bir kadın buluşması gerçekleştirmeye çalışıyor.
6 Mart Cumartesi günü yapılması planlanan buluşmanın yer ve saatini kadınlar duyuracaklar. Bu arada çeşitli parti, sendika ve kitle örgütlerine üye kadınlar 7 Mart'ta İstanbul'da bir miting yapma kararı aldı.

Christine Delphy'yle konuştuk

"Kadınlığı yüceltmek mi, yok etmek mi?"

christine delpy 1941 doğumlu, sosyolog. ikinci dalga fransız feminizminin ilk ve en önemli isimlerinden. altmışların başından itibaren hem aktivist, hem de teorisyen olarak harekete katkıda bulunmuş. *nouvelle questions feministes* dergisinin kurucularından olan ve halen bu dergide çalışan delphy, maddeci radikal feminizmin en önemli yazarlarından. delphy'yi ilk feminist olduğum yıllarda okudum. çizgisini benimsedim, görüşlerini her yerde, bazen de başka feministlere karşı savundum. bütün bunlardan sonra *ikinci cins*in ellinci yıldönümü konferansında onunla tanışmak çok heyecan vericiydi. christine delphy'nin en çok ele aldığı konu "patriyarkanın ekonomi politiği"dir. bu görüşmede ise onunla, marksistler, *parite* (eşit siyasal temsil) ve feminizm içi ayrımlar üzerine konuştuk; delphy, "kadın olduğumuz için temsil edilmek istersek, yarın da kadın olduğumuz için dışlanırız," diyor.

Batı Avrupa'da muhalefetin durumunu kısaca yorumlar mısınız?

Şu anki durum sağın büyük zaferler kazanmasıdır. Özellikle SSCB'nin yıkılmasından sonra büyük bir üstünlük sağladılar. Artık devrimden söz ettiğinizde toplama kamplarından söz ettiğiniz sanılıyorlar. O yüzden devrim, sınıf gibi bazı kelimeler sözlükten çıkarıldı. FKP ve Trotçkistler gibi birçok grup, kamuoyuna yönelik propagandalarında bu kelimeleri eskiden olduğu gibi kullanmıyorlar. Geriye adını denen şey...

Son on yılda dünyanın her yerinde fakirliğin kadınlaşması kavramından söz edilir oldu. Eskiden kamusal alanda iki sınıftan bahsedilirdi. Proletarya da, burjuvazi de kadınlar ve erkeklerden oluşur.

Hayır, burjuvazi erkeklerden oluşur ve ücretsiz ve düşük ücretle çalışanlar da, ağırlıklı olarak kadınlardan oluşur. Bu her zaman böyleydi ve geçerliydi. Yeni olan feministlerin buna işaret etmiş olmalarıdır. Yoksa bu hep geçerliydi. Fakirler esas olarak kadınlardı.

Bu kapitalizmin feminist bir eleştirisinin araçlarını veriyor mu?

Tabii, ama kapitalizm ve patriyarka dünyanın somut sistemi içinde sarmal sistemlerdir. Kapitalizm dünyayı anlamaya yaravan entelektüel bir modeldir. Patriyarka da öyle. Ama somut dünyada birbirlerine karışırlar. O yüzden burada kapitalizmin alanını terk edip patriyarkanın alanına giriyoruz diyemezsin. Her verili durumda iki sistem de işlemektedir. O yüzden kapitalizmin spesifik bir feminist eleştirisi yoktur. Hem patriyarkal hem de kapitalist olan bir sistemin eleştirisi vardır ya da olmalıdır.

***Baş Düşman*ın (*l'Ennemi Principal*) yeni baskısının yapıldığını gördüm. Marksistlerle feministlerin bu tartışmasının anlamı nedir?**

Bazıları bu tartışmanın bittiğini çünkü feministlerin kendilerini Marksist donanımdan tamamen bağımsızlaştırdıklarını söylüyorlar, yani artık onlarla konuşmamız gerekmiyor. Dokuz ay önce, *Komünist Manifesto*nun 100. yıldönümü için Paris'te yapılan konferansa katıldım. Orada şunu fark ettim, bugün Fransa'da komünistler, Komünist Parti ve genelde Marksistler bir şekilde kadınlara yer açmaya çalışıyorlar çünkü yeni bir seçmen kesimine ihtiyaçları var ve feminizmin alanına hiç girmediklerini fark ettiler. Ama tahliller hâlâ aynı. Kavramsal çerçevelerinde kadınlara yer yok. Bize maddi olarak yer veriyorlar. Eskiden bizi tamamen dışlarlardı. Şimdi şunu diyorlar, "Çevreciler, siz gelin çünkü biz bu konuda duyarlıyız, feministler siz de gelin, biz bu konuda da duyarlıyız, ama bu konulara siz bakın, çünkü bizim bu durum üzerine düşünecek entelektüel araçlarımız yok."

Eğer Marksistler feminist talepleri ve tahlili programlarına alsalar bizim ayrı ve ayrılıkçı bir harekete ihtiyacımız olmayacak mı?

Bu çok teorik bir soru; şu anlamda, eğer bu dediğiniz olsaydı ayrı ve ayrılıkçı bir harekete ihtiyacımız olmazdı ama bunun gerçekleşmesinin imkânı yok. Onların çoğunluğu, ki bence her zaman çoğunluk olarak kalacaktır, hiçbir zaman tahlillerini değiştiremeyecektir. Ta ki kadınlar bu konuya ilgi duyup Marksist bakış açısını içeriden değiştirmeye çalışana kadar bu böyle kalacaktır. Ama kadınlar kendi hedefleriyle ilgili netleştiklerinde Marksist partilerle ve onları değiştirmekle ilgilenmez oluyorlar. O yüzden Marksist partiler oldukları gibi kalıyorlar, yani aydınlanmamış, feminist olmayan kadınlar ve kadınların davasına sempati duyan adamlar. Ama esas tahlili anlamıyorlar ve anlamalarını sağlayacak meraka bile sahip değiller. "Bize gelin," falan derler ama aslında bu iki şeyi birbirinden ayrı tutarlar ve bu iki şeyin bütünleşmesinin bir yolunu görmezler.

Sizce bunlar bütünleştirilebilir mi?

Onlar bunu denemiyorlar bile. Soru hep bize soruluyor, bunlar nasıl bütünleşir? Geçen yaz Marx'la ilgili bir konferans vardı, bana soruyorlar, işte, "Kapitalizm ile patrivarkayı nasıl bütünleştiriyorsunuz?" "Niye bana soruyorsunuz?" dedim. "Siz niye patriyarkayla kapitalizmi bütünleştirmiyorsunuz?" En başından beri, yani neredeyse otuz yıl öncesinden beri hep şunu sorarlar, "Kapitalizmle ilgili tahliliniz nedir?", "Patriyarkayla kapitalizmi nasıl eklemlendiriyorsunuz?" "Bir dakika," diyorum, "Ben patriyarkanın varlığını göstermeye çalışıyorum. Işin başında buna hiç inanmadınız, tamam ım? Bir kere sizin patriyarkaya inandığınıza emin olalım, sonra ikisini bağlantılandırırız. Ama bu zamana kadar patriyarkanın varlığını inkâr ettiniz. Kurumsal bir sistemin varlığını kurumlaştıralım." Biz kapitalizmin yalnızca bir yüzünü görürüz. Bir defa patriyarkanın varlığını kabul ettirelim. Sonra kapitalizme nasıl bağlantılandığını bulan neden bizler olalım? O yüzden bence bu konu henüz olgunlaşmadı. Öncelikle, en azından iki, büyük ihtimalle daha fazla sistem olduğunu kabul edelim. Sonra bağlantılar üzerinde dururuz. Ama şu anda ele almamız gereken şey patriyarkadır çünkü bunu onlar yapmaz.

Kadınların sınıf mücadelesinden bağımsız bir mücadeleye ihtiyaç duydukları açık. Ama feministlerin örgütlenme üzerine yeterince tartışmadıklarını düşünüyorum. Parti, hükümet dışı örgütler... Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bilmiyorum. Bugüne kadar feminist partiler işlemedi. Bir partinin işleyebilmesi için bütün politik konuları kuşatması gerekir. Feminist bir partinin de her konuda tavır alması gerekir. Bu başka partiler için de geçerli ama onlar kadınlardan hiç bahsetmedikleri halde başarılı olabilmektedirler. Çünkü kadınlar bir konu olarak görülmezler. O yüzden bence, kadınların çektiği acıyı ve patriyarkanın varlığını göstermeye yoğunlaşmamız gerekir. Bunu politik olarak nasıl yapacağımız konusunda otuz yıldır uzun tartışmalar yapıldı, partilerin içinde, dışında, parlementonun içinde, dışında. Batı'da kadın hareketinin ilk yıllarında düzen partileriyle yapacak bir işimiz yoktu. Bu muhafazakârlık döneminde neredeyse her şey tersine döndü. Tek odak noktası kadınların partilere, düzenin parlamentosuna girmeleri halini aldı. Buna benim cevabım yok. Bence iyi tek bir örgütlenme biçimi yok. Her düzeyde eylem yapılmalı. Ve herkes aynı türde eylem yapmak istemeyecektir. Küçük grup, geniş gruplar, acil eylem grupları, hepsi kullanışlıdır. Pekin gibi büyük toplantılarda hükümet dışı örgütler etkili oldu. O yüzden bütün bunlara yer var çünkü mücadele her düzeyde olmalı. Entelektüel olarak, sokakta, dünya örgütlerinde, ulusal parlamentolarda. Belli bir örgütlenme biçiminden yana değilim.

Politik iktidar konusunu ne yapacağız? Sizce bizim buna ihtiyacımız yok mu? İktidarı istemiyor muyuz?

Bence istiyoruz. Bence *parite* ya da kadınların parlamentoya girebilmesi tartışması biraz bunun parçası. Bütün kadınlar parlamentoya girebilirse genelde kadınların gücü artacaktır ve feministlerin de gücü artacaktır. Ancak girenler mutlaka feminist olmayacaklardır. Yine de kadınların femi-

nist ohna şansı erkeklerden fazladır. Bu da önemli. Tabii parlamentoda daha fazla kadın olmasının sonuçları çok karmaşıktır. Bazıları kadınların parlamentoda çok olduğu ülkelerde bazı şeylerin değiştiğini söylüyor. Bazıları ise böyle bir şeyin olmadığını çünkü o kadınların partilerinin çizgisini izlediklerini söylüyor. Çünkü seçilmek için böyle yapmak zorundalar. Yine de ben verili herhangi bir şeyin her şeyi değiştireceğine inanmıyorum.

Patriyarka bu kadar somut bir sistem ve bunu değiştirmek bu kadar zor olduğu için devrimci bir sürece ihtiyaç duyduğumuza inanıyor musunuz?

Baş Düşman'ı yazdığımda ben de böyle düşünüyordum. Devrim denince ne kastedilir? Şiddet ve silahlı mücadele. Şimdilerde tabii herkes demokratik çözüm falan peşinde. Artık başka türlü bir oyun oynanıyor. Bir tane başarılı, hızlı strateji yoktur. Bir tür uzun mücadele gerekiyor. Ve bu da yine küçük küçük zaferlerin bir toplamından oluşacaktır.

Biz kadınların elinde ordu, parlamento, yani siyasal iktidar yok. Bazı şeyleri nasıl değiştireceğiz?

İyi bir soru. Bu sadece ulusal duruma bağlı değil. Uluslararası bağlantıları var. Tıpkı sınıf mücadelesi gibi ve karşımızdaki güçler o kadar güçlüdür ki. Örneğin biz Fransa'da 1981-1982'de en ufak bir sosyal reformu bile geçiremiyorduk. Dünya Bankası ve IMF "Hayır," diyordu. Gezegeni artık onlar yönetiyor. Ve tabii ABD ordusu. Artık güç ve iktidar onlarda. Devrimci bir hareket bir ülkede parlamentoyu değiştirse ertesi gün ABD ordusu onları bombalar. Irak'ta iki hafta önce yaptıkları gibi. Bilmiyorum anlatabiliyor muyum? Devleti, orduyu ele geçirme fikri, şimdi, 1999'da kapandı. Uzun zamandır ABD silahlı müdahaleler yaptığından beri bu böyle. Bunları düşünmek lazım.

***Parite* hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Benim parite'nin hedefine, yani parlamentoda eşit sayıda kadın ve erkeğin olmasına fazla bir itirazım yok. Benim sorunum bununla ilgili kanıpan yayla. Çünkü kampanyanın sözcüleri belki de farkında olmadan kampanyanın önemli bir bölümünü özcü argümanlara dayandırıyorlar. Bunun anlamı insanlığın iki türe ayrılmasıdır, kadın ve erkek. Bunların eşit temsili söz konusudur. Bu tartışmada kadınlar tarihsel bir yaratım olarak tanımlanmazlar ve dışarıda bırakılmalarının tarihsel bir bağlantısı yoktur. Aynı zamanda *parite*, eylemin bir parçası olarak değil sonsuza kadar talep ediliyor. Yani insanlığın altında iki tür olduğu iddiasını da zorluyorlar, kadınlar ve erkekler. Benim gibi insanlar bunu tehlikeli buluyor çünkü bu bize karşı çevrilebilir bir şey. Kadın olduğumuz için temsil edilmeliyiz! Yarını kadın olduğumuz için bize kötü bir şey de yapabilirler. Şöyle bir tartışma da var, biz kadın olduğumuz için dışlandık, o halde kadın olduğumuz için geri alınmalıyız. Biçimsel açıdan doğru. Ama kadın olduğumuz için dışlanmış olmamız kadın olarak muamele görmeye devanı etmemiz anlamına gelmez. Aslında *parite* tartışması bize biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasındaki farkı tartıştırmaktadır. Kadın ve erkek kelimeleri ne anlama gelir? Bu başka soruları da gündeme sokuyor. Bunlardan bir tanesi, bunu nasıl ortadan kaldıracağız? Farktan başlayıp kadınlarla ilgili sorular sorabiliriz çünkü bu farklılık var olmaktadır. Ya da ilk başta yaratılan farkı ortadan kaldırmaya çalışırız. Başlangıçta bu farkı yaratan patriyarkadır. Bazı insanlar için bunu kabul etmek güç. Eğer toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyeti yarattığını söylerseniz, herkes size şaşar, "Ne diyor bu, biyolojik cinsiyet maddi bir şeydir. Erkekler penis sahibidir. Kadınların kendi cinsel organları vardır. Vagina, filan." Hatta kadınların erkeklerden daha fazla sayıda cinsel organı olduğu bile söylenebilir... Şaka yapıyorum.

Bizim kastettiğimiz toplumsal olanın doğal olanı yarattığı değildir. Kastımız bu maddi faktörü önemli kılanın toplumsallık olduğudur. Belki senin ayakların benden büyüktür. Birbirimize ayakkabı numaramızı sormayız çünkü bir önemi yoktur. Ama bunun üzerine bir hiyerarşi kursaydık önemli olurdu. İlk dikkatimizi çeken şey bu olurdu çünkü birbirimize nasıl davranacağımızı bu belirlerdi. Herkes birbirinin ayak numarasını kontrol ederdi. Ve bu iş tam tersine işler. Denir ki, "Gerçekten küçük ayaklı insanlar bir sürü yere daha kolay girerler. Mesela mağaralara, dar yerlere. Ve bu onlara tarihin başından beri bir avantaj sağlamıştır. Ve küçük ayaklıların bu üstünlüğü doğal bir şeydir." Böylece her şey tersine döner. Küçük ayaklılarla büyük ayaklılar arasındaki farkı reddedemez olursun. Bize de diyorlar ki, ama cinsiyeti reddedemezsiniz. Biz insanların farklı genital organlara sahip olduklarını reddetmiyoruz ki. Biz bunun bu kadar önemli olmasını reddediyoruz. Hiyerarşi bir sonuç değildir. Kadınla erkek arasındaki fark, bu farklı cinsel organlara ve aslında bebek sahibi olup ohnamaya dayandırılmaktadır. Bu çok önemli gelmiyor bana ve bunun önemini kanıtlayan bir şey yok elimizde. Yani kadınlar dezavantajlı dediğimizde kadınları mutlaklaştırıyoruz. Ve tabii erkekleri de. Benim söylemek istediğim kadını ve erkeği yaratan şeye bakmamız gerektiği. Buna benim cevabım kadını ve erkeği toplumun yarattığı olacaktır.

> "Toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyeti yarattığını söylediğinizde size herkes şaşar."

Öyleyse toplumun en başta yerleştirdiği ayrımları veri alarak mı ele alacağız durumu, yoksa bu bütünlük-

Sylvie Chaperon (solda) ve Christine Delphy "*İkinci Cins*'in Elinci Yıldönümü Konferansı"nın kapanışında.

lü sorunu ele alırken işe yaramayacak bir şey midir? Bir benzetme yapayım. Kapitalistler ve işçiler var. İşçiler kapitalistlere göre dezavantajlılar. Çünkü kapitalistler kadar paraları yok. O zaman işçileri zenginleştirelim. Ama kapitalizm, işçiler gibi kavramları kullanıyorsanız büyük ihtimalle Marx, Marksist tahlil gibi şeylerden de haberiniz vardır. O zaman insanların kapitalist ve işçi olarak doğmadıklarını, sistem tarafından böyle yaratıldıklarını da bilirsiniz. Kapitalistlerle işçileri eşitlemek fikri saçmadır. Çünkü eğer bir kere var oldularsa bu onları eşitlemeyen bir sistem tarafından yaratıldıkları içindir. Onları işçi ve kapitalist kılan bu farklılaşmadır. Aynı akıl yürütme kadınlar ve erkeklere de uygulanabilir. Onları eşit kılma fikrinin ta kendisi onların varlığını yaratan gerçekliği, yani gerçeklikte onları yaratan hiyerarşiyi reddetmektir. Kavramlar düzeyinde bir karşıtlık getirir bu. Aynı zamanda herkesin bunu fark etmesini beklemek zordur. O yüzden bugün kadınların durumunu iyileştirmemiz gerektiği gerçeğiyle yüz yüzeyiz. Ama bunu yaparken aynı zamanda o kategorinin varlığını ta en başından beri sorguladığımızı da unutmayalım. Neden var oldukları gibi varolma durumuna geldiler? Bizim kadınların ve erkeklerin suni yaratımlar olduklarını söylememiz çelişiktir. Post feministlerin hatasına düşmüyoruz ve şunu söylemiyoruz, eğer suni yaratınlarsa var olmamaktadırlar. Sadece doğal olanın var olduğuna inanan özcü yaklaşımın aksine biz toplumsal olanın da var olduğuna inanıyoruz. Toplumsal olan çok maddidir. O yüzden kadınlar, tıpkı kapitalistler ve işçiler gibi, tıpkı özürlüler ve özürlü olmayanlar ve bütün toplumsal bölünmeler gibi suni yaratımlar olsa da aynı zamanda maddi gerçekliklerdir de.

Bir insana yaşlı, özürlü ya da kadın dediğinizde onu adını verdiğiniz o şey haline getirirsiniz aslında. O yüzden sorun aynı zamanda onların durumunda bir değişiklik yaparken o ayrımı yapan sisteme karşı devrimci hedeflerimizi tehlikeye atmamaktır. Bu feminizmin sorunudur. Devrimcilik karşısında reformizmin sorunudur.

Devrimcilik/reformizm meselesini biraz daha somutlaştırabilir misiniz?

Reformizm, elindeki güçle insanların anlayabilecekleri, elleriyle dokunabilecekleri bir değişiklik yapmaktır. Bizim için sorun toplumsal cinsiyeti çözmek için toplumsal cinsiyeti ne ölçüde kullanabileceğimizdir. Bir örnek vermek istiyorum, Fransızca'da mesleklerin kadınlar ve erkekler için ayrı kelimelerle ifade edilmesi. (Bilim adamı, bilim kadını gibi.) Bazı insanların kafası bu konuda çok karışıktır, meslekleri dişileştirmek bir aşağılama işaretidir. Buna katılıyorum. Böyle yaparak toplumsal cinsiyeti olmadığı yerlere de sokuyorsunuz. Ama bunu yapmadığımızda ne oluyor? Kadınları yok ediyoruz. Onları siliyoruz. Fransızca'da kadın ve erkek ressam ayrı kelimeler. Bu olmadığında, örneğin, "Şu isimde ünlü bir ressam öldü." Herkes onu erkek sanıyor. Bunun anlamı toplam nüfusta daha az kadın ressamın olması demek oluyor. O zaman tarihten silinecekler. Bu ikilemin tuzağındayız. Cinsiyeti kavgamızda kullanmak zorundayız. Cinsiyeti elimine etmek istememe rağmen ben de mesleklerin cinsiyetlere göre tanımlanmasından yanayım. İki katmanlı bir kavga yürütmek zorundayız. Fe-

minist hareketin eksik bıraktığı bir şeyin bu olduğunu düşünüyorum; kısa ve uzun vadeli talepleri ayırmak ve zamanın ilerisinde düşünüp bunların nasıl çelişik olabileceklerini ve kısa vadede mutlaka yapmamız gereken şeyleri uzun vadeyi tehlikeye atmadan nasıl yapabileceğimizi bulmak.

Parité'ye dönersek, sorun feminizmin başından beri, yam 150 yıl önce feminizm eleştirel bir hareket olarak Batı'da çıktığından beri var. Çünkü feminist hareketin tarihini okuduğumuzda insanın kafasını karıştıran iki tartışma çizgisinin varlığını görürüz. Bunlar benim zihnimde barıştırılamıyorlar ve bunun feminist hareketin bir zaafı olduğunu düşünüyorum. Eleni Varikas'ın da altını çizdiği gibi, evrensel argümantasyon, bir cümleden diğerine geçtiğinde özgül kadınlık değerlerini vurgulayarak özcü olacaktır. Öyleyse ne oluyor? İnsan olduğumuz için haklarımız var, oy kullanmaya, çalışmaya şuna buna... Ama sonraki cümle başka bir tartışma çizgisidir, "Bunu yapmayı hak ediyoruz çünkü özgül değerler getiriyoruz, özgül nitelikler getiriyoruz." Ve insanların çoğu hâlâ iki cümlenin arasındaki çelişkiyi göremiyorlar. Ama bu çelişki var. Ben feminist hareketin iki tartışma çizgisi olduğuna inanıyorum. Birincisi feminist hareket kısa vade uzun vade ayrımını hiç yapmamıştır. İkincisi şöyle: son zamanlarda Fransız kadınlarının tarihini okudum. Kitabın üçte ikisi kadınların özgül nitelikleriyle ve anneler olarak korunmaları gerektiğiyle ilgili. Bu kadınların gitgide daha uzmanlaştırılmış bir role itilmelerine yol açıyor. Bu özgül değerler anlamına bile gelemiyor çünkü değer anneliğe indirgeniyor. Bu iki tartışma çizgisi feminist hareketin içinde hep oldu. Herkes tarihin bir yöne gittiğini düşünüyor. Şimdi herkes kadınlar çalışmaya başladı diyor. Bu doğru değil, kadınlar hep çalışmışlardı. Yüzyılın başında şimdi olduğundan daha fazla çalışıyorlardı ama bunun sayılma işlemi farklıydı. Şimdi tarımı saymıyoruz örneğin. Yüzyılın başında çiftçiler sayılırlardı ve çok daha fazla çiftçi vardı. Artık daha fazla ücretli kadın var, bu doğru. Ama sorun şudur, aslında farklı gerçekliklerden yola çıkıyoruz. On dokuzuncu yüzyılda Batı nın gerçeğinden yola çıkıyoruz, patriyarkal üretim tarzından; o zamanlar Fransa'da nüfusun yüzde sekseni kırsal alanda yaşıyordu. Fırıncılar, terziler filan var ama halkın çoğu köylü. Şimdi dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi. Dünya köylülerle ve köy ekonomisinin hâkim olduğu koskoca ülkelerle doludur. Kadınlar çalışırlar, Afrika'da olduğu gibi yaşamsal maddelerin üretiminde çalışırlar. Ama yalnızca küçük bir miktar dışında bu malların sahibi onlar değildir. Bu mallardan para kazanan onlar değildir. Bu patriyarkal üretim tarzıdır. Biz ön dokuzuncu yılın başındaki bu durumdan başlıyoruz. Endüstriyel devrimle daha önce olmayan bir model zafer kazanıyor. Ev kadınlığı çoğunluğun bunu yaşaması anlamında değil, ideal sayıldığı için bir modeldir ve insanların zihni dışında hiçbir yerde var olmamıştır. Ve yüzyılın ortasında feminizmin de doğuşuyla birlikte birbiriyle çelişen hedefler görüyoruz. Bunları bugün de görüyoruz, bunlar çeşitli fikirlerin içinde vardır; çalışmayı yâ da çalışmamayı seçme şansı fikrinde, kadının özgül rolünün yeniden değerlendirilmesi fikrinde, birçok feministin çocuk ve yetişkinlerin bakımı faaliyetini değerlendirmelerinde, "yalnız anneler devletten para almalıdırlar" da kurumlaşır. Bu bir iddia da değildir, yıllar içinde gerçekleşmiştir. Öyleyse iki eğilim görüyoruz; biri kadınların çalışıp ekonomik olarak bağımsız olmalarıdır. Öteki de kadınların annelik konusunda uzmanlaşmak üzere eğitilmeleridir. Ya evli anneler olarak, ya da bağımsız, devlet destekli, yalnız anneler olarak. Bence insanların, gazetecilerin, sokaktaki kadın ve adamın tarihi yazışı Batı toplumunun bir yönde ilerlediğidir. Öyle değil, iki yönde ilerliyor. Ev kadını modeli bitmedi. Aksine tam çiçek açtığı zamanlarda. Çünkü çok yeni bir fikir, elli yıldan daha uzun değildir ömrü. Daha önce hiç yoktu. Eskiden ev kadınlarını beslemeye gücü yetmeyen bir köylü toplumu vardı. Onlar ev kadını değillerdi, dünyanın başka yerlerinde ev kadını yoktur. Ve bu hiç hâkim olmadı çünkü bunu yalnızca burjuvalar başarabiliyorlardı. Ama bunu gündeme getiren işçilerin partisi olmuştur. Çünkü yirmi dört saat çalışan bir hizmetkâr fikri hoştur. O yıllarda bazı feministlerle işçi hareketinin birbirlerine karşı silahları kuşanmasının sebebi budur. *Seneca Falls* Anlaşmasıyla *Komünist Manifesto* arasındaki rastlantıya dikkatinizi çekerim. *Manifesto* ne der? "Kadınlar kapitalizm tarafından emek gücünün içme çekilmişlerdir." Allah aşkına, onlar tarlalardan geliyorlardı, hep çalıştılar. Ortaçağdan beri ücretli çalışıyorlar, emeklerini satıyorlardı. Bunu sağır sultan bile bilir. Marx'ın hayıflandığı budur. Bunu yaparken işçilerin çoğuyla aynı fikirdedir. Bu işçiler tıpkı burjuva sınıfı gibi yani nüfusun, karıları çalışmayan çok küçük bir azınlığı gibi yaşamak istemektedirler. Bu on dokuzuncu yüzyılın ortasından beri işçi sınıfı kadınları için bir zorlama olmuştur ve hâlâ öyledir. Ama şimdi değişik biçimler alıyor. Ve başarılı da olmuştur ama trajedi, feminist çevrelerde kadınlar için iyi bir şey gibi görülmesidir.

Kadınların ücretli çalışmalarıyla annelik kimlikleri arasındaki gerilim söz konusu burada değil mi?

Fransa gibi ülkelerde düşük gelir ödeneği vardır. Bunun anlamı, karıları evde oturan erkeklere devletin para ödemesidir. Kadınlar evde otursun diye düzenlenmiş bir sürü ödenek, tahsisat vardır. Vergi sistemi kadının çalışmadığı ailelerin ve evliliklerin çıkarınadır. Vergiler aracılığıyla bir sürü para verilir ki kadınlar evde dursun. Çünkü kadın çalışmak isterse çift oturup bir hesap yapar ve der ki, "Senin ücretin vergiye bile yetmeyecek." Artık ev kadmlarma ücret isteyen gruplar kalmadı dediklerinde gülüyorum. İroni şurada ki ev işlerine ücret ödeniyor aslında, ama kadına değil erkeğe veriliyor. Örneğin ABD'deki refah sistemini düşünün. Birçok kesinti oldu ama feministler bunun kadınlar için iyi bir şey olduğunu düşünüyorlar. Bunun anlamı şu, devlet sana çocuklarına bakıyorsun diye para ödüyor. Çünkü çocuk yetiştirmek tam zamanlı bir iş olarak görülüyor. Çünkü bu paralar yalnız annelere veriliyor. Bunun bir anlamı nesiller boyunca yalnız annelerin dışarıda çalışmalarına imkân verilmemesidir. Çünkü dışarıda çalışsalar ödenekleri kesilecek. Fransa'da da küçük yardımlar var. İskandinav ülkelerinde durum daha da iyi. Bunları hep feministler öneriyor. "Kadınların seçme şansı olmalı." Buradaki seçim anneliği bir meslek haline getirmektir. Elinizdeki tercihler şu, dışarıda çalışıp çifte yük yüklenmek ya da devlet parasıyla fakir ve yalnız bir anne olmak ya da daha az fakir olup erkeğe bağımlı olmak ve tam zamanlı annelik yapmak.

Şimdi başlangıçtaki önerime dönüyorum, biz feminist hareketin kadınların çalışmasından yana olduğuna inandık. Ama bu böyle değil. Yıllar boyunca feminist hareket yalnızca bölünmüş olmadı. aynı zamanda kadınlar için ne isteyeceği konusunda kafası karışık oldu. Hem çalışılacak hem de seçme şansı olacak? Bu nasıl bir şeydir? Niye bunu yalnızca kadınlar için istiyoruz? Neden yalnızca kadınların seçme şansı olsun? Kimsenin seçme şansı yok ki. Çalışmayan erkekler sokaklarda yatıyorlar. Neden kadınların böyle bir seçimi olabilsin? Kadınlar bütün insanların en fakirleri ve bu harika tercihe sahipler; çalışmak veya çalışmamak. Dünyada kimsenin böyle bir şansı yok. Bu tercihe sahip olmamız kendi içinde çok şüphelidir. O yüzden bu ikisi tek bir dava, tek bir hareket içinde birleştirilemez. Birini ya da diğerini seçmeliyiz. Birisini seçmek uzmanlaşmayı seçmektir. Bunun anlamı erkeklerin gözetimi ve nüfusun bir bölümünün hayattaki misyonunun belirlenmiş olmasıdır, annelik. Diğeri kadınlara insanlar olarak haklar istemektir. Çünkü biz insan kategorisinin içine dahil edilmiyoruz. Biz bu kategoriden anne olduğumuz için dışlanmıştık. Ama yine anne olursak, bize derler ki, siz kendiniz isteğinizle anne oldunuz, anne olduğunuz için tabii şunu bunu yapmamanız gerekir. Hem pastaya sahip olup hem de onu yemek mümkün değil. Ama kadınları da anlamak mümkün. Hayatta o kadar az şeyleri var ki. Bir tek çocukları olduğu zaman onun kendilerine ait olmasını istiyorlar. Gerçi bu çocuk için de iyi değil ama ne yaparsınız. Kadınlar "O sahip olduğum tek şey," diyorlar. Bu da doğru. Onlara, "Sahip olduğun şey başka bir insan," demek doğru değil.

ayşe düzkan

> "Marksistler artık kadınlara ver açıyorlar ama kavramsal çerçevelerinde onlara hâlâ ver yok.

Delphy'nin *Baş Düşman; Patriyarkanın Ekonomi Politiği* adlı en önemli çalışmasından aynı adlı makale, Nesrin Tura ve Gülnur Savran'ın derlediği *Kadının Görünmeyen Emeği* adlı kitapta yer alıyor.

"Hepimiz bir olduk, kazandık"

Samsun'da Ballıca Sigara Fabrikası'nda bir hafta boyunca direniş yapan 680 işçinin 190'ı kadın. İşçilik yaşamlarında ilk kez direniş yapan kadınlar, "Kazanmaktan başka çaremiz yoktu," diyorlar.

Lütfiye Çakır, kırk üç yaşında. "Yirmi yıldır işçi olarak çalışıyorum. Son çareydi. Böyle olması iyi oldu. İsteklerimiz yerine geldi. Haklarımız yok edilmişti. Kazanacağımızı bekliyorduk, kazandık da," diyor.

Samsun, Ballıca'da Tekel Fabrikası'nda bir hafta boyunca işyerinden çıkmama eylemi yapan 190'ı kadın 680 işçiden birisi Lütfiye Çakır. Bir hafta boyunca vardiyası gelen çalışmış, vardiyadan çıkan işçiler ise fabrikayı terk etmemiş. Tek Gıda İş Sendikası'nın örgütlü olduğu Samsun'daki Tekel Fabrikaları'nda yapılan ilk direniş bu. Hatta çoğu işçi, ilk kez bu nedenle sendikayla bir iletişim kurmuş. İşçileri direnişe götüren en önemli neden bazı kadın işçilerin, Samsun merkezdeki Genel Müdürlük binasına tütün ayıklama işine gönderilme kararı. İki yıldır üretim yapan Ballıca Tekel Fabrikası, son derece modern bir teknolojiye sahip. Büro personeli olarak çalışan bir kadın: "Bayanları göndermek istediler, bayan işçi çalıştırılmayacakmış. İleri teknolojide bayan işçi çalıştırılmayacak zihniyeti büyük bir gericilik. Halbuki bayanlar makineyi idare ediyor. Bayan işçi çalıştırılmayacak zihniyetine karşıydık," diyor.

Fabrika yönetiminin, üç vardiva sisteminin yeniden iki vardiyaya dönüştürülmesi ve çok sayıda kadrosuz işçinin kadro taleplerini kabul etmemesi de eklenince, çalışanların deyimiyle "direniş son çare" olmuş.

"Ona direniş demesek!"

Samsun'a gitmeden önce yaptığımız telefon görüşmesinde. "Direniş," diye söze başladığımızda, "Ona direniş demesek, bazı tatsızlıklar vardı, onlar giderildi." diye bizi uyaran sendika yöneticileri de. Samsun'daki yüzyüze görüşmemizde işçilerin, özellikle de kadınların kararlılığından söz etti. İşçilere göre ise tartışacak bir şey yok, yaptıkları işin adını koyuyorlar; direniş! "Aynı koşullar olsa, yine aynı şeyi yaparız. Hiç evimize gidemedik ama biz kadınlar katılmasaydık olmazdı, zaten bizim içindi bu direniş, muhabbet, sohbet, şarkılar, türküler, oyunlar güzel geçti bir hafta. Kırgınlıklar olmadı," diyor Nevin Tuncer.

Bir başkası "Samsun halkı da destekledi direnişimizi. her gün geldiler. Tokat. Erbaa. Gümüşhacıköy, Alaçam, Taşova, Amasya'dan tekel çalışanları geldi." diye anlatıyor. Mutfakta çalışan bir kadın işçi de "Başka çaremiz yoktu, herşeyi göze almıştık. Haftalarca, aylarca sürebilir dedik ama erken bitti. Hepimiz bir olduk. Gece hiç çıkmadık. hep orada vattık. Bir tek soğuk problemi vardı, çok üşüdük," diye anlatıyor yaşadıklarını. Yirmi yıllık işçi Hatun Tatar, "Gece uykusuz kaldık. eşim evde yalnız kaldı. Her gün ziyarete geldi. Çözüleceğinden ümidimiz vardı. Sendika başkanımız da destek oldu. bizim de gayretimizle... Birlik beraberlik yaptık. Yorgun olduk ama iyi geçti. Sonuna kadar devam edeceğimizi söyledik," diyor. Hatice Gençbay da zor ama gerekli bir iş yaptıklarını söylüyor. "On dokuz yıldır ilk defa oluyor. Burada kadınlar istenmeyince yaptık direnişi. Tahtaların üzerinde yattık, çok zor oldu ama sendikacılarımız bize öncülük yaptı, onlar bizi bırakmayınca biz de onları bırakmadık. Kazanmak için başka çaremiz yoktu." Bevhan Kethuda da böyle düşünüyor; "Sıkıntı çekmedik desek yalan olur. Çamaşırlarımızı yıkayıp burada iplerde kuruttuk. Ama yine aynı sorunlar olsun. yine aynısını yaparız." Kadriye Aslan bir başka zorluktan söz ediyor; "Yirmi senedir çalışıyoruz, ilk böyle bir şeyle

Neriman Akar:

"Kadınlar sendikacılığa hevesli değil"

Neriman Akar, kırk dört yaşında, on yedi yıldır Tekel'de çalışıyor, altı yıldır da temsilcilik yapıyor.

İlk defa burada mı çalışmaya başladınız?

İlk çalışma hayatım. 82'de toplu işçi alımı olmuştu o zaman başladım. Evliydim o zaman, üç çocuk annesiydim. Hepsi küçüktü, bakıcılara bıraktık çocukları. Kâh bakıcı bulduk, kâh bulamadık evde bıraktık, öyle büyüttük hepsini.

Evlenmeden önce çalışmayı düşünüyor muydunuz?

Hayır düşünmüyordum ama hayat şartları öyle gerektirdi. Gençliğimde hiç düşünmüyordum çalışmayı, ev hanımı olmayı düşünüyordum, akışlar öyle göstermedi.

Çalışmak iyi değil mi?

Bir yerde iyi, bir yerde çok zor zamanlar geçiriyoruz. İyi yanı maddi yönden özgürlük, beyimden ayrıldım en azından kendi imkânlarımı sağlıyorum. Eğer ki çalışmasaydım, daha mağdur düşecektim. bu durumda olmayabilirdim.

Burada çok kadın işçi var ama temsilci olmayı ya da sendikacılığı hiç düşünmüyorlar.

Biz bayanlar sorunlar yüzünden hevesli değiliz. Bayanların çok sorunları oluyor. Evdeki sorunlar, hayat şartlarının ağır olması, maaşların azlığı, işteki problemler. Kiminin beyleri tabii izin vermiyor. Temsilci olunca, sendikacı olunca her yere girip çıkacaksın. Ben beyim olmadığı için karar verdim. Beyimle 92'de ayrıldık.

Boşanınca mı karar verdiniz?

Arkadaşlarımın tercihi üzerine temsilci oldum. Şu anda çocuklarım da büyüdü. Şu anda rahatım. Altı sene oldu temsilci olalı, yapabilirsek daha da sürdürürüm. Toplantılar oluyor, başkanımızla görüşüyoruz. Daha önce olmuyordu, çocuklarımız küçüktü, zamanımız yoktu. Şimdi fırsat buluyoruz. kırk dört yaşındayım, on sene makinelerde çalıştım, sonra idareye geçtim.

Diğer kadınlara da tavsiyede bulunuyor musunuz?

Bulunuyoruz tabii ama heves etmiyorlar maalesef. Bayanlar çok sorunlu olduğu için istemiyorlar. Biz bayanlar olarak hem evde, hem dışarda çalıştığımız için.

karşılaşıyoruz. Eşim, 'Gel artık eve,' dedi. 'Olmaz, nakillerde benim de ismim yazılı,' dedim. Eve gitmedik, uyum sağlamak zorundayız. Ne yapacaksın, orasını da idare ettik."

"Çocuklarımdan ilk defa ayrı kaldım," diyen Sultan Taştan, kırk iki yaşında, yirmi iki yıldır Tekel'de çalışıyor. "Çocuktum o zaman, burada büyüdük. Çocuklarımızı da büyüttük. Altı çocuğum var, iki oğlum, dört kızım. Biraz annem geldi baktı, biraz kayınvalidem. Biz direnişteyken çocuklar gelip gittiler devamlı. Babaları arabaya doldurup getirdi onları devamlı. Onları görünce ağladım. En küçüğüm on yedi yaşında. Hep ağladık büyüğümüz, küçüğümüz. Onları görünce hep ağladım, dayanamadım ki. Açık cezaevinde gibi hissettik. Ailelerimiz gelince hemen görüş odasına çağırdılar, görüştürdüler, ailelemizle çok ilgilendiler. Beyim, 'Hadi seni götüreyim,' dedi. Ben, 'Hayır, mecbur kalacağım, benim ismim yazılı, sonuna kadar kalacağım,' dedim. Hepimiz kaldık, hiçbirimiz gitmedik, sonunda kazandık."

"Çalışan her şeyi göze alabiliyor"

Sultan Taştan gibi kadın işçilerin çoğu eski işçi. 1980 ve 82'de toplu işçi alımlarında işe giren kadınlar, bugünlerde artık emekliliğe hazırlanıyorlar. İşçi ücretlerine göre yüksek sayılabilecek ücret alan kadınlar, sendikayla, politikayla ilgilenmemiş ama evdeki hayatları kısmen de olsa değişmiş. Yirmi yıllık işçi Müzeyyen Çırak, "Eşimden ayrıyım. On sekiz yıldır bekârım, yirmi üç yaşında okuyan bir oğlum var, tek başıma büyüttüm. Çalıştığım için çok mutluyum, bütün kadınların maddi özgürlüğünün olmasını istiyorum. Ya okusunlar ya çalışsınlar. Ben çocuğumu okutamazdım, bu duruma getiremezdim. Herşeyi çalıştığım için yaptım, ayaklarımın üzerinde durdum her yönden." diyor. Ayşe Avanoğlu da eşini kaybetmiş; "On sekiz yıldır çalışıyorum, eşimi on yıl önce kaybettim. İki çocuğum var, çalıştığımız için kendi çabalarımızla kendi ayaklarımız üzerinde mücadele edebiliyoruz.

On yedi yıllık Hanife Erkut da böyle düşünüyor; "Evlendikten sonra işe girdim, bir kişinin maaşıyla olmuyordu. Çalışmaktan memnunum. Maddi yönden fark oluyor, çocukları okutabiliyorsun. Çalışan daha iyi, her şeyi göze alabiliyor." Bir başka kadın çalışanla çalışmayanın söz hakkının fark ettiğini söylüyor. Bir başkası, "Evlendikten sonra istidam çıktı. Çok istiyordum çalışmayı, eşim önce istemedi ama sonradan onun da hoşuna gitti, iyi ki girdin, dedi. Tek maaşla zor. Ev işlerine o da yardımcı oldu. Evin işini ben yaparsam, dışardaki işleri o yaptı, çarşısı, pazarı. Çalışan kadının hayatı ister istemez değişiyor," diye anlatıyor.

Otuz dokuz yaşındaki Emine Şahiner ise, "Küçük evlendim, işe de küçük girdim," diyor. "Yirmi yılımı doldurdum ama emekli olmayı düşünmüyorum. Çocuklarımız büyüdü, sorunlarımız büyüdü. Eşimle aynı yerde çalışıyoruz. Yıllarca çocuklarımız için değişik vardiya çalıştık. İşten dönünce diğerimiz gidiyordu. O zaman işyerindeki vuvamız çok kalabalıktı, evde nöbetleşe baktık. Beyim de becerikli olduğu için çok zor olmadı. İki tane oğlum var, büyüğüm iki yaşındayken girdim işe. Kadın çalışınca evdeki herşey değişiyor. Birbirine yardım etmek çok iyi bir şey. Birbirimize çok destek olduk, her yönüyle. Çocuklara o bakmış büyütmüştür, geceleri ben asla kalkmazdım."

"Sendikayla uğraşmaya beyler de izin vermez"

Emine Şahiner işleri eşiyle paylaştığı halde sendika ve politikayla ilgilenmeye zamanı kalmadığını söylüyor; "Pek fırsatım yok, zamanım kalınca çevreme, aileme ayırıyorum. İşyerinde arkadaşlarla arada konuşuyoruz ama bir yerlere üye değiliz. İmkânımız olmadığı için. Bilmiyorum bayanlar pek tercih etmiyor, beyler de izin vermez. Biraz da toplum kaynaklı. Benim konuştuğuma bakmayın, öyle şeyleri yapamam, beceremem, temsilcilik, sendika, hiç heves etmedim. Herkese göre değil, öyle olan insan çok serbest olacak. Her şeyi duymayacaksın, görmeyeceksin. Yapamam, böyle açık sözlü konuştuğuma bakmayın, yapamam. Temsilci olarak arkadaşlarımız var ama sendikacı kadın yok. Bu son seçimde dedik, bir bayan arkadaşımız da olsa, adaylığını koysa dedik ama aramızda konuştuk, öyle kaldı.

Müzeyyen Çırak ise kadınların sendikayla uğraşmamasını eğitime bağlıyor. "Şimdi burada hemen hemen erkeklerile bayanların sayı aynı ama temsilcilik konusunda çoğunluğu erkekler aldı. Kadınlara bir iki tane temsilci olarak düştü, yönetici olarak düşmedi. Bunda eğitimin etkisi var, sosyal yaşantının etkisi var, yetişme tarzının etkisi var. Bazı bayanlar çekingen, ürkek. Erkekli topluma girersem şöyle olur, böyle olur diye düşünüyorlar. Bir ürkeklik var bayanlarda. Büyük şehirdekiler gibi, İstanbul, Ankara gibi aktif hal olamıyor. Ne olursa olsun burası kırsal kesim."

Nevin Tuncer kendi kuşağı için değil ama gençler için umutlu. "Bir dahaki seçimlere kadar biz emekli oluruz. Ama genç arkadaşlarımız sendikayla uğraşsınlar artık. Onların içinden çıkabilir."

Büro elamanı olarak çalışan otuz yaşında bir kadının da umudu kızlarında; "Önceden Turhal Tekel'de çalışıyordum, işyerimiz özelleşti, buraya geldim. Bir buçuk yaşında ikiz kızlarım var. Onlar herşeyle uğraşsın istiyorum, çalışsınlar, sendikayla uğraşsınlar. Aslında onlar okusun, vasıflı olsun istiyorum. Böyle benim gibi masa başında çalışmasınlar, özgür işlerde çalışsınlar."

Filiz Koçali

Asiye Güzel'in tedavisi engelleniyor!

Gözaltında işkence ve tecavüze maruz kalan Asiye Güzel, tecavüze uğradığını psikolojik rapor alarak kanıtladı ve ilk defa bir mahkeme bu raporu delil olarak kabul etti. Gördüğü işkenceden dolayı sorunlar yaşayan Asiye Güzel tutuklu bulunduğu cezaevinden belli periyodlarla hastaneye psikolojik tedaviye gidiyordu. Ama yaklaşık altı ay boyunca düzenli olarak hastaneye gitmesine izin verilen Asiye Güzel'in gazetelere çıkan haberlerinden ve psikolojik raporunun mahkeme tarafından delil olarak kabul edilmesinden sonra tedaviye gitmesine izin verilmiyor.
Bu engellemenin hukuksal boyutunu öğrenmek için Asiye Güzel'in avukatı Eren Keskin'in görüşlerini aldık:
"Asiye'nin tedaviye gönderilmemesi çok büyük bir hak ihlali, yani uluslararası sözleşmelere aykırı, tedavi hakkı engelleniyor. Sanıyorum bu hem bize bir gözdağı vermek, hem de Asiye gibi yaşadıklarını açıklayan kadınlara. Tabii bu konuyla ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na gidilebilir ama biraz daha zorlamak gerekiyor tedavinin devamını. Zaten bu durum Asiye'nin 2 Mart'taki duruşmasında dile getirilecek."

Sığınağımız kapanmasın!

Sevgili kadınlar, kadın kuruluşları; Biz kadınlar aile içinde ve dışında şiddete uğrayarak yaşamaya devam ediyoruz. 1980'lerin ikinci yarısında isyanımızı dile getirdik, "Dayağa hayır!" dedik. Dayanışarak yalnız olmadığımızı bilmenin gücüne erişmek, yaralarımızı sarmak, yaşamlarınızı yeniden kurmak, şiddetten arınmış bir dünya oluşturmak için mücadele ettik, ediyoruz.
Geçtiğimiz on yılda epeyce mesafe kat ettik. Bugün iki bağımsız kadın vakfımızın iki ayrı danışma merkezi ve sığınma evi var. Deneyimlerimiz birikti, binlerce kadın ve çocuk bu merkezlerden ve evlerden yararlandı. Danışma merkezlerimizi, sığınma evlerimizi artırmanın ne kadar önemli ve ne kadar büyük bir ihtiyaç olduğunu her gün görüyor, yaşıyoruz. Yenilerini kurmak bu kadar büyük bir ihtiyaçken, biz Kadın Dayanışma Vakfı olarak Ankara'daki sığınma evimizi ve danışma merkezimizi devam ettirebilme çabasındayız. Ocak 1999 itibariyle son paralarımızı kullanıyoruz. Ayda 1 milyar lirayı bulan danışma merkezi ve sığınma evi giderlerimizi karşılayabilmek için maddi gücümüzün son damlalarını kullanıyoruz. Acilen maddi manevi dayanışmaya ihtiyacımız var. Lütfen azdır, çoktur demeyin, kadınlara açık bu kapının kapanmaması için vakfımıza destek olun.
Kadın Dayanışma Vakfı

Banka hesap no: 2033342, Vakıflar Bankası, Kızılay, Ankara şubesi.

"Örtülü basın"da örtülü yok!

Türbanlı kadınların üniversitelerden, iş yerlerinden dışlanmasına isyan eden bazı İslamcı gazeteler kadın eleman çalıştırmıyor. *Akit*'te hiç kadın eleman yok, *Milli Gazete* de sadece iki kadın muhabir var, *Zaman* da ise kadınlar aile işleri ve magazin servisinde çalışıyorlar.

Kısa bir süre öncesine kadar yoğun olarak verdikleri mücadelelerine tanık olduğumuz türbanlı kadınlar, sırf türban taktıkları için üniversitelere alınmadılar, bazı işlerde çalıştırılmadılar ve kanunsal alandan dışlanmaya çalışıldılar. Onların bu mücadelelerini gazetelerinde haber yapan, onları destekleyen İslamcı basın acaba kendi gazetelerinde türbanlı kadınları çalıştırıyor muydu?

Türbanlı bir arkadaşımız bize İslamcı basındaki bazı gazetelerin hiç kadın çalıştırmadığını, çalıştıranların ise kadınları ayrı bölmelerde çalıştırdığını ve kadınların alt birimlerde görevlendirildiklerini söyledi. Biz de bu iddiadan yola çıkarak *Zaman*, *Akit* ve *Milli Gazete* yle görüştük, daha doğrusu görüşmeye çalıştık. Çünkü *Akit* ve *Milli Gazete* bizimle yüz yüze görüşmekten kaçındı. *Milli Gazete* sorularımıza faks aracılığıyla yanıt verirken, *Akit* sorularımıza yanıt vermeyeceğini, kimsenin onları anlayamayacağını, bu konudaki açıklamalarının yanlış anlaşılacağını söyledi. Yüz yüze görüşebildiğimiz *Zaman*'da ise ilk başlarda kadın çalıştırılmadığını, fakat zamanla bu ihtiyacın doğduğu ve bu nedenle "aile işleri servisi ve magazin servisi" kurulduğunu öğrendik. Türbanlı ve türbansız vedi kadının çalıştığı *Zaman* Genel Müdür Yardımcısı Mahmut Çebi, kadını en iyi kadının anlatacağını düşünüyor ve bu nedenle de kadın çalışanın bir ihtiyaç olduğunu söylüyor.

"O mevzu anlaşılmaz"

Akit'ten bir yetkili ile görüşmek istediğimizde bize adını ve görevini tam olarak söylemeyen Ali İhsan Bey'le görüştürüldük. Karşılıklı konuşma isteğimizi reddeden Ali İhsan Bey'le ancak telefonda görüşebildik.

Basında kadın çalıştırılmasıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Gazetemizde kadın çalışmıyor. Bizim gazetede kadın çalışması için, bizim vereceğimiz ifadeler de büyük ihtimalle haberinizde yeterince çıkmayacağı için o konuda çok yorum yapmak istemiyorum. Çünkü bir konu tüm netliğiyle, tüm ayrıntılarıyla açıklanmazsa, hele hele istisnai bir durum, bu istisnai durumun tüm gerekçeleri açıklanmadığı zaman yanlış anlaşılabilir. Tüm gerekçeleriyle açıklanma imkânını da verebileceğinizi hiç zannetmiyorum.

Biz mi vermeyiz bu imkânı?

Siz de vermeyebilirsiniz, sizi aşan şeyler de olabilir, bilemiyorum. Ama bunu genel olarak, tecrübeme dayalı olarak söylüyorum.

Merak etmeyin, biz söylediklerinizi aynen yayınlarız.

İfade edilir zaten, dinlersiniz de. Yani ben size nasıl zaman ayırıyorsam siz de bana zaman ayırırsınız mutlaka, konuşulur fakat gidersiniz, sonra bir de bakarız ki çıktığında olay kuşa dönmüş, bambaşka bir şekilde yazılmış, olay bittikten sonra da zaten açıklamaydı, şuydu buydu, onların hepsini biliyoruz zaten. Kime bağlı dergiiniz?

Biz bağımsız feminist bir dergiyiz.

Feminist olup olmamanız önemli değil yani örneğin ben orda röportaj yaptığınız herhangi şahıstan birini arayacağım, hakikaten çıkan yayından memnun mu değil mi ona bir bakacağım. Yoksa feminist olabilirsiniz, başka bir şey olabilirsiniz, her şey olabilirsiniz, bizi hiç ilgilendirmez.

Biz kimseyi zorlamıyoruz, söylemediği şeyleri yazmıyoruz.

Ben size şunu söyleyeyim, Kader, diye bir kuruluş var veya bir birliktelik var. Amma velakin kalkıyorlar diyorlar ki, karşısındaki kadın başörtülüyse, "Başörtülüysen gelemezsin." diyorlar. Bu kadar işler ayağa düşmez yani. Kadın kuruluşu olarak kurulacaksınız, bütün derdimiz bir tane daha kadın milletvekili sokmak diveceksiniz. Türkiye nin yüzde 60'ı yüzde 70'i şu ya da bu nedenle başörtülü olacak, kalkacaksınız diyeceksiniz ki, illa meclise sokacağımız bayanlar, hanımlar mutlaka başı açık olacak.

Kader'i eleştiriyorsunuz, ama siz neden kadın çalıştırmıyorsunuz?

Hayır işte ben size onu bütün ayrıntılarıyla anlatırım, sayfalar dolusu olur, dersiniz ki bizim yerimiz yok.

Ama herhalde siz de her görüş açıklayanın görüşlerine sayfalar dolusu yer ayırmıyorsunuz?

Kadın çalıştırmamamızla ilgili benim niyetimin ne olduğunu düşünebilirsiniz siz, en en sertiyle düşünün ve bana söyleyin.

Belki kadın ve erkeğin birarada çalışmasına karşısınızdır?

Sonuçta bunun daha da serti var, onu söylemiyorsunuz siz, nezaketen söylemiyorsunuz; kadını ikinci sınıf gördükleri için diyorsunuzdur. Ama ben de size söylüyorum, hepimizin, erkek de çalışsa, burada çalışan herkesin anası var, eşi var, kız kardeşi var veya teyzesi var, halası var. Dolayısıyla ikinci sınıf vatandaş olarak görme, veyahutta efendim kadınlar çalıştığı takdirde müesseseye uğursuzluk getirir şeklinde hiçbir art niyet olamaz. Ama sistem başlangıçta böyle bir şey oluşturmuş. Sizin söylediğiniz birlikte çalışma, ayrı çalışma olayı da gayet rahatlıkla aşılabilir, şöyle aşabiliriz; ayrı bir birim kurulur, aynı bina içinde rahatlıkla ayrı ayrı mekânlarda çalışabilirler.

Birlikte çalışmalarının önünde ne engel olabilir?

Birlikte çalışmalarının önünde ne engel olabilir diye sorduğunuz zaman ben size sayfalar dolusu neden sayarım ama yayınlanmaz.

Neden sayfalar dolusu olsun eminim bu nedenlerin daha kısa bir özeti vardır?

Anladım ama mevzu anlaşılmaz, yani mevzu yarım kalır. Ben Türkiye'de yaşıyorum, bunun için de size rahatlıkla söylüyorum ki o mevzu anlaşılmaz.

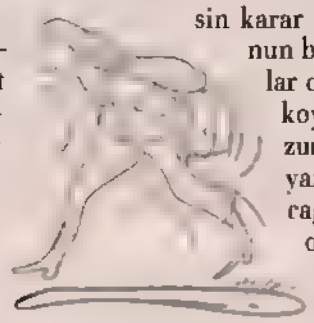

Ama sizi temin ederim ki biz anlatıldığı zaman bütün mevzuları rahatlıkla anlıyoruz.

Benim söylediğim şeyler feministler için değil, genel medyadaki, basındaki ve topluma empoze edilmek istenen belli kesimlerin mesajı olarak söylüyorum. Yani ben kısaca şunu söyleyeyim; bizim o konuda vereceğimiz cevaplar, aslında somut bir kesin karar şeklinde değildir, amma velakin bunun bu şekilde olması gerektiğini savunanlar da çıkabilir. Onların gerekçelerini size koysak kitaplar dolusu olur, bu da lüzumsuz olur. Kişisel olarak ben şimdi yanımda birisini çalıştırıp çalıştırmayacağımı, tamamen özel bir yer, bayan da olabilir erkek de olabilir.

Ama erkek tercih edildi. Sonuçta bununla ilgili görüşlerinizi açıklamak için televizyona çıksanız, günlerce konuşamazsınız herhalde değil mi?

O konuda çıkmam zaten, çünkü o konuda saatler boyu konuşsanız bile mevzu anlaşılmaz. Mevzu anlaşılmazsa eğer konuşmanın manası yok. Anlaşılmayacağı konusundaki tecrubelerimiz tam tamına kesin. Bakın biz gazetemizde mesajlarımızı veririz, yazarlar mesajlarını verirler, toplum belli bir kültür birikimine kavuşur, ondan sonra hakikaten yarım satırlık bir ifadeyle fikrimi rahatlıkla açıklayabilirim, siz de o yarım satırlık fikirle benim mesajımı tam olarak topluma ulaştırmış olursunuz, herhangi bir yanlış anlaşılma olmaz, deriz konuşuruz bunu, o şekilde hallolur. Ama şu anki topluma verilmek istenen mesajın çerçevesinde hiç mümkün değil.

Ben size en basitinden şunu söyleyeyim somut bir gerekçe olarak; burada çalışan şahıslar yüz kişidir, bakın yüz kişi, diyorum çünkü içinde kefil olacağım insanlar da vardır da belki yüzüncüsüne kefil olamam. O yüzüncü olan şahıs bu müessese içinde bir yanlış hareket yaparsa, o bir tanesi ne şekilde kamuoyuna yansır biliyor musunuz?

Bu yöntemin doğru olduğunu düşünmüyorum.

Ben size o zaman Müslüm Gündüz'lerin, Fadime Şahin'lerin haberinin otuz kere arka arkaya getirilmesinin gerekçesini izah edin, derim.

Ama sadece onları değil ki, diğer kadınları da tecavüze uğradığında, taciz edildiğinde suçlu gibi veriyorlar.

Onlarla ilgili haberlerimizi zaten bu haliyle de yaparız biz. Ama sonuç itibariyle ben o yükü taşıyamam, yani o suçlamaları taşıyacak güçte değilim. Kalkıp da bütün medya bütün gücüyle bir tane yani yüz kişi yüz elli kişi, iki yüz kişinin içinde, belki de kendi adamını sokarak yaptığı bir numaranın sonucunda bir müessese karalanırsa ben o yükü taşıyamam, o sorumluluğun altına giremem. Bu ne taraftan olur, iki taraftan da olabilir, kadın da olabilir erkek de fark etmez. O konuda bir önyargım yok. Belki Müslüm Gündüz suçludur, belki Fadime Şahin suçludur, hangisi suçludur ben bilemem ama yaptıkları yanlış bir hareketi bütün bir camiaya mal ettiler ve buna engel olunabildi mi, mesela siz ne yapabildiniz? Bizim düşüncemiz bu, yani lüzumsuz yere bu tür karalamalarla muhatap olmak istemiyoruz. Şu olabilirdi belki; bizim müessesemiz tamamen kadınlardan oluşan bir müessese olabilirdi, mesela *Mektup Dergisi* büyük bir çoğunluğuyla kadınlardan oluşuyor. Şimdi onlar da erkeklere değer vermiyorlar filan değil, onlar da bu şekilde bir yol izliyorlar.

Ama benim sorum bununla ilgili değil ki? Siz toplumun diğer alanlarında herkesi türbanlı kadınları çalıştırmıyorlar, diye eleştiriyorsunuz ama

kendiniz tam da avnı şeyi yapıyorsunuz?

Hayır öyle değil, şimdi başka yerlerde, mesela bir doktor arkadaşımız, avukat arkadaşımız yanında kadın çalıştırsın, bayan doktor yanında erkek stajyer doktor çalıştırsın bunlar ayrı bir konu. Ne olur sonuçta, bir karalama yapılırsa ben o arkadaşlarıma derim ki, yanında iki kişi çalışıyor nihayetinde, niye bunları soruşturup da almadın, diyebilirim. Sonuçta bu bir kişidir, iki kişidir, iki gün basında yer alır suçlama onunla kalır. Fakat böyle bir müessese içinde olursa ben hâkim olamam.

Ne olabilir sizin müessesede kadın çalışsa mesela? En fazla arkadaşlık olabilir, sevgililik olabilir, bunlar da doğal şeyler değil mi?

Tamam da arkasından hiç bana sorarlar mı, hiç gidip de Müslüm'e sordular mı, nedir bu olay diye hiç görüşünü aldılar mı? Fadime Şahin bas bas bağırdı.

Ama siz bir iş yerisiniz, bu tür bir korkuyla yaşanır mı?

Bakın bizim muhabir arkadaşlarımız gidip ilgili şahıslarla görüştüler. İlgili şahısların anlatımlarına bakarsanız gayet normal geliyor. Müslüm Gündüz diyor ki, "Kız intihar etmek üzereydi." Şimdi inanacak mısınız buna, inanmayacak mısınız? "İntihar ediyordu," diyor, "Ramak kalmıştı, belki iki gün içinde intihar edecekti," diyor. "Ben ona mutlaka yardım etmek zorundaydım. iyi niyetimin kurbanı oldum." diyor, buna inanacak mısınız, inanmayacak mısınız? Sonuçta bunlarla ilgili haberler yapılıyor, bu haberler yapıldığı zaman hâkim olabilivor musunuz, olamıyorsunuz. Ama belki dergınızi görürsem, ben hiç tahmin etmiyorum gerçi, Türkiye'deki mevcut yapı içinde hemen hemen hiç mümkün değil gibi görüyorum.

'Erkeklerin toplantısına kadın

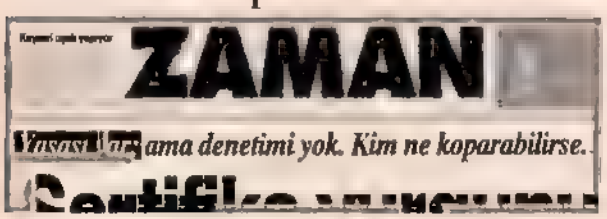
ZAMAN

...ama denetimi yok. Kim ne koparabilirse.

muhabir gönderemiyoruz

Zaman Genel Müdür Yardımcısı Mahmut Çebi gazetelerinde çalışan kadın muhabirlerin çok çalışarak ve becerebiliyorlarsa yönetim kademelerine gelebileceklerini, kendileri açısından bunun önünde bir engel olmadığını söylüyor.

Gazetenizde kaç kadın çalışıyor?

Zaman gazetesinde bir tanesi haber merkezinde altı tanesi magazin servisinde olmak üzere yedi. iki tane de *Aksiyon* dergisinde olmak üzere dokuz tane bayan çalışıyor. Bunlardan ikisi başörtüsüz, yedisi başörtülü.

Yönetici konumunda kadın çalışanınız var mı?

Şu an *Aksiyon*'un künyesinde bir kadın var, Kültür-sanat editörü Nihal Bengisu. *Zaman*'da yok, daha önce vardı, Asuman Yıldırım vardı. kadın aile servis şefiydi, biz kadın aile servisivle magazin servisini birleştirdik. şu anda yok. Şu anda çalışan kadınlardan bir tanesi sayfa sekreteri diğerleri muhabir olarak çalışıyor.

Sistem olarak yükselmelerinin önünde bir engel var mı?

Nihal muhabir olarak başlamıştı, şu anda editör. Zaten servis şefliği makamı verilmişti, servis birleşince makamı değişti. Bunun üzerinde bir makamı, yani kabiliyeti müsaitse, becerebilecekse neden olmasın? Zaten servis şelliği üstünde biz de yazı işleri müdürlüğü yardımcılığı var, vazı işleri müdürlüğü var. Ama daha çok gençler.

Köşe yazarı kadın var mı?

Var. Edibe Sözen var, Havayi Ergene var. dört beş tane var. Bina içinde değiller ama.

Basında kadın çalıştırılması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Basında kadın çalıştırılmak zorunda bence, niye çünkü toplumun yarısı kadın. Bir erkek olarak kadınların ne düşündüğünü tam anlamanız mümkün değil. Bir erkeğin kadını, kadının erkeği anlaması mümkün olmadığı gibi düşünce itibariyle, duygularını, hislerini yansıtmak açısmdan. Özellikle aile, magazin yani direkt insanı ilgilendiren konularda belki kadının kadını anlatması lazım, erkeğin de erkeği anlatması lazım. Karşılıklı bir anlatım da olabilir ama bir kadını herhalde en iyi bir kadın anlatabilir. Zaten biz bu eksikliği hissettiğimiz için once kadın aile servisi kurduk çünkü bazı erkeklerin toplantısına kadın muhabir gönderemivorsunuz. Erkeğe açık olmayan toplantı olabiliyor, kadınların kendilerine has toplantıları olabiliyor. Yani oraya erkek muhabir göndermediğimizden dolayı bayan muhabir ihtiyacımız doğdu. Bu nedenle yaklaşık beş yıldır bayan muhabir çalıştırıyoruz.

***Zaman*'da kadınlar yönetici konumlarına gelebiliyorlar mı?**

Kabiliyetleri varsa, yapabiliyorlarsa, yapabildiği işi vermek lazım. Eğer burda kadın çalışan erkek şeften daha iyi yapabilecekse, o görevi ben olsam kadına veririm.

Bu sizin görüşünüz ama, gazetenin bu konudaki çizgisi de bu yönde mi?

Tabii, bunun önünde bir engel yok. Zaten evlere bakarsanız her şeyin üstü kadın olmuş. Evde herhalde kadının hükmü geçiyor, dışarıda erkeğin.

Evet evde kadının hükmü geçiyor ama bu ev işleri için geçerli?

Şimdi bu kadının kaldırıp kaldırmama meselesi, yani ben bunu kadın erkek dive ayırmıvorum, işini yapabiliyorsa, verdiği emirler hedefini buluyorsa ve maksat hasıl oluyorsa ben bundan kimsenin gocunacağını zannetmem.

'Şu anda yönetimde

Milli Gazete

Demokratik restorasyon

kadın bulunmuyor

Telefonda görüştüğümüz *Milli Gazete* Haber Müdürü Abdullah Özkan sorularımıza faks aracılığıyla cevap vermeyi tercih etti ve bol bol "boyalı basın"ı eleştirdi.

Gazetenizde fiilen çalışan kadın var mı?

Milli Gazete Haber Merkezi'nde şu anda iki bayan muhabir görev yapmaktadır. Kadroları 212 sayılı basın kadrosudur, yasaların tanıdığı her türlü sosval ve ekonomik güvenceye sahiptirler. Diğer arkadaşlarımızdan hiçbir farkları yoktur. Ayrıca İstanbul dışındaki bürolarımızda fahri muhabir adı altında bize haber geçen bayan çalışma arkadaşlarımız mevcuttur. Gazetemizde köşe yazarı olarak gorev yapan bayan yazar ve gazeteciler de var. Mine Alpay Gün, Ayla Çeliktürk, Gülay Pınarbaşı ve Halise Çiftçi ilk aklıma gelenler. Yazılarını zevkle okuyoruz. Okuyucularımızdan gelen tepkiler de bayan vazarlarımızın ilgiyle izlendiğini gösterivor.

Yönetim kademelerinizde kadın çalışan var mı?

Gazetemizde şu anda yönetim kademelerinde kadın bulunmuyor. Kadınların başarılı çalışmaları sürdükçe onları zamanla yönetim kademelerinde de görmek, sanırım kimseyi şaşırtmayacak. İletişim Fakültesi mezunu bayanlar nedense gazetecilik mesleğine pek yonelmiyorlar. Onlar daha çok ışıltılı buldukları halkla ilişkiler alanını ya da görüntü ön planda olduğu için televizyonu tercih ediyorlar. Televizyonlarda da ne yazık ki, haber programlarında değil, ipe sapa gelmez, kalitesiz, sevivesiz programlarda görev alıyorlar. Kendilerini geliştirme imkânı bulamıyorlar.

Basında kadın çalıştırılması konusunda ne düşünüyorsunuz?

"Türkiye'nin en büyük gazetesi" dediklerine bakmayın, onlar aynı zamanda Türkiye'nin en iyi insan sömüren boyalı mevkuteleri de (süreli yayınları) avnı zamanda. Muhabir olarak işe başlattıkları hiç kimseye sigorta yapmıyorlar, insan gibi vaşavacakları maaş vermiyorlar, köle gibi çalıştırıvorlar, bir anda da kapının önüne koyuverivorlar! Bunu yaparken de kadın-erkek ayrımı yapmıvorlar! İnanın bana, böyle bir ortamda kadın olmak da erkek olmak da pek fark etmiyor. Geçen yıl bir gazeteci grubuyla gittiğimiz üç günlük Pakistan seyahatinde, haber ajanslarından biri bayan kameraman görevlendirmişti. Yanında da erkek muhabir. Üç günlük yoğun programda kızcağız görüntü alacağım diye kaç kere ezildi, ağır kamerayı saatlerce taşımak zorunda kaldı, dönüşte de uçakta hastalandı. Basında kadın çalışanların sayısı artsın, her alanda görev alsınlar demek kolay. Ama bu olumsuz şartlar sürdükçe ve her geçen gün kötüleştikçe, kadınların işi daha da zorlaşıyor.

Nevin Cerav

HAK EDİYORUZ!

1996 yılında, evlilik öncesi soyadını kullanmak isteyen ve bu konuda oldukça azimli olarak koca, komşu, akraba engellerini aşmış bir kadın müvekkilemin talebiyle Asliye Hukuk mahkemesinde dava açtık. Davada talebimiz yalnızca evlilik öncesi soyadının kullanılması değildi, aynı zamanda Medeni Kanun'un 153. maddesinin Anayasa'ya ve Uluslarüstü Sözleşmelere aykırılığının dikkate alınarak konunun Anayasa Mahkemesi'ne götürulmesini ve maddenin iptalini istiyorduk.

Bir yıl süren ve bu bir yıl içinde toplam beş hâkim olmak üzere, her duruşmada bir başka hâkimin girip bir başka talepte bulunarak bizi şaşkına çevirdiği dava sonunda talebimiz reddedildi. Hâkimlerden bir tanesi, "Kocanın dinlenmesi gerek," diyordu, ertesi duruşmaya kocayı getiriyorduk ancak hâkim değişikliği nedeniyle bir başka hâkimle karşılaşıp bu kez de onun, "Tanıkların dinlenmesi gerek," talebiyle karşılaşıyorduk. Sonuçta bu gel gitlerle hiç kimse dinlenmedi ve belirttiğim gibi davamız reddedildi.

Ancak girdığımiz ilk duruşmayı unutmak benim için hiçbir zaman mümkün olmadı, desem yeridir. Aslında bu kadar basit ve hakkaniyete uygun bir talep karşısında heyecanlanıp yazdığımız dört sayfalık dilekçenin okunmadığı açıktı ve sanırım fazla uzundu! Duruşma hâkimi talebimizin kısaca ne olduğunu sordu; ben de müvekkilemin evlilik öncesi soyadıyla tanınan bir iş kadını olduğunu, bu soyadını kullanmak istediğini, ayrıca Medeni Kanun'da "Evlenmenin Genel Hükümleri" şeklinde düzenlenmiş, "Haklar ve Vazifeler" başlığı altında yer alan "Karı, kocanın aile ismini taşır," diyen md. 153/1'in bir hak olmayıp ancak bir vazife olabileceğini, bir şeyin hak olabilmesinin; o kişinin kişilik haklarını zedelemeyen, eşitlik ilkesine aykırı düşmeyen ve yararına sayılabilecek bir uygulama olması halinde sözkonusu olabileceğini söyleyerek, sözkonusu maddenin gerek Uluslarüstü Sözleşmelere gerekse Anayasa'ya aykırı olması nedeniyle iptalinin gerektiğini belirttim. Aldığım cevap aynen şöyleydi; "O senin dediğin asma yaprağı, her zaman olmaz." Ben henüz şoku atlatamadan, "Neden Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olsunmuş," falan gibi birtakım sözler daha duyduğumu da hayal meyal hatırlıyorum.

Yaklaşık bir yıl sonra Mayıs 97'de, neyseki bizim yüzümüzden(!) değil ama bir başka vesileyle Medeni Kanun'un 153. maddesinin 1. fıkrası şu şekilde değiştirildi: "Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir." Değişikliğe uğramadan korunan maddenin devamını da biraz daha sinirlerinizi bozmak için yazmayı görev biliyorum: "...kadın, müşterek saadeti temin hususunda gücü yettiği kadar kocasının muavin ve müşaviridir. Eve kadın bakar."

Evet bu ay soyadı olayını(!) ele alıyoruz. Bu kadar basit bir durumun olay haline geldiği kesin çünkü bu olayı ele almamıza yine bir başka olay vesile oldu. 30 Ocak 1999 tarihli gazetelerde yer alan bir habere göre, "Piyanist Süher Pekinel ile evli olan armatör Pekin Baran, eski karısı Meyzi Baran'a karşı, boşanmış olmalarına rağmen 'Baran' soyadını kullandığı gerekçesiyle dava açmıştı." Şimdi buyrun Medeni Kanun madde 141'e. Bu maddeye göre de kadın, boşanmadan sonra... kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar

verməyeceği sabit olursa..." mahkeme izniyle kocasının soyadını taşıyabilir. İki ucu... değnek, diye bir söz vardır; "Evlenmeden önceki soyadımla tanınıyorum," dersiniz olmaz, "Evlendim, yirmi yıl kocamın soyadını taşıdım. bu soyadıyla tanınıyorum." dersiniz yine olmaz.

Bu tarz şuursuz taleplerde bulunan siz kadınlara bir kez daha hatırlatmakta yarar görüyorum: Medeni Kanun madde 152/1 "Koca birliğin **reisidir.**"

Sonuç olarak soyadıyla ilgili maddenin istediğimiz gibi olmasa da değişmiş olduğunu ve evlilik öncesi soyadınızı da kocanın soyadının önünde kullanabileceğinizi unutmayın. Nikâh dairelerinde matbu formlar bulunuyor, bu formu talep ederek, doldurup evlilik başvurusu sırasında hazırlamanız gereken diğer evrakla birlikte evlendirme dairesine verdiğinizde başka bir işlem yapmanıza gerek kalmıyor. Evlendikten sonra ise nüfus idarelerine başvuruda bulunmanız gerekli.

Bol soyadlı günler dileyerek yazıma son vermeden önce, Türkiye'nin 1985 yılında imzalamış olduğu ve bu imzanın, ülke yasalarını bu sözleşmeye uygun hale getirme yükümlülüğünü de beraberinde getirdiği, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Onlenmesi Sözleşmesi"nin 16. maddesine değinmek istiyorum:

1. Taraf Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün onlemleri alacaktır ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a. Evlenmede erkeklerle eşit hak,

b. Ozgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı,

c. Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar,

d. Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların menfaatleri en ön planda gözetilecektir,

e. Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil karı ve koca için eşit kişisel haklar.

Bütün bunların asma yaprağı olmayıp her zaman ve istediğimiz biçimde olması dileğiyle...

Filiz Kerestecioğlu

halis toprak

evlilik kurumu. başka birçok ilişki gibi toplumun değişik sınıf ve katmanlarında farklı görünümler alıyor. yani. tekstil işçisi bir genç kızın, aynı mahallede oturduğu tornacı ustasıyla yaptığı evlilik, patronunun halkla ilişkiler müdiresiyle yaptığı evlilikle özünde ve toplumsal yapılanması itibariyle aynıdır ama ikisinin de gelişimi farklı farklı seyreder ve farklı bir görüntü verir.

genellikle bir durumu en iyi sergileyenin ortalama örnekler olduğu düşünülse de bazen en uçtaki örneklerin, birçok niteliği sivriltip sergileme açısından en sarih sonuçları verdiğini düşünüyorum ben. bu en çok evlilik kurumu için geçerlidir. orta sınıflar içinde cereyan eden. tarafların gelir. eğitim ve fırsat açısından belli bir denklik içinde olduğu durumlarda bu kurumun esas toplumsal işlevi tam olarak ortaya çıkmıyor. ama sınıflar merdiveninde aşağılara indikçe ya da en tepelere doğru tırmandıkça mevzu açıklığa kavuşuyor. tıpkı halis toprak'ın evliliğinde ve sibel can'la hakan ural'ın boşanmalarında olduğu gibi.

aynı kurumun iki yüzü

evlilikle fuhuşun birbirlerinin öteki yüzleri olduğunu söyleme şerefi feministlerin değil, fredrich engels'in olmuş. bu iki kurum birbirlerini mümkün kılar, bir arada var olur. sık sık birbirlerinin çehresini kuşanır, yer ve işlev değiştirirler ve en önemlisi tarihsel olarak, birine son vermeden ötekinden kurtulmak mümkün değildir.

fredrich engels'in takipçileri arasında da şu gerçeği unutanlara çok rastlanır; meşru sayılan evliliği ortadan kaldırmadan gayri meşru addedilen fuhuşla mücadele etmek mümkün değildir. cinsel hizmet erkeklere satılabilen bir şeydir, evlilik kurumu içinde sadece eşe mahsus bir hal alır.

ama hepimizm tecrübe ederek öğrendiği gibi, kadınların erkeklere hizmetleri bununla sınırlı değildir. erkeğin konumuna göre çok çeşitlendirilebilir, değişik kadınlar arasında paylaştırılabilir bu hizmetler. bir erkeğin bir kadınla birlikte yaşadığı, ona gömleklerini yıkatıp ütületmekle kalmayıp çocuklarına soyadını verdiği, dertlerini açtığı, en beğendiği yemekleri yaptırdığı ve seviştiği yalnızca kadınların inandığı bir yalandır. çocuklarımın anası, evimin kadını, sevgilim, eşim; hepsi başka başka şeylerdir.

halis toprak, bildiğiniz gibi bu ülkenin en çok para sahibi insanlarından. para bilirsiniz. para olarak kaldığında para etmez, onu sermayeye dönüştürmek gerekir, halis toprak da özal dönemi zengin olan sermayedarlardan, sermaye birikimi için her yolun mubah sayıldığı lice'de doğmuş. ama o noktada kalma hatasını yapmamış, 1991 yılında anap iktidarının giderayak verdi-

Aşkı eleştirmekten vaz mı geçtik?

Beraberliklerde yaşadığımız değişiklikler, aşka yönelik eleştirilerimizi değiştiriyor mu? İngiliz feminist yazar Wendy Landford feministlerin aşk eleştirilerini tartışıyor.

Yirminci yüzyılda kadın erkek ilişkilerinde büyük değişiklikler oldu. Heteroseksüel evlilik idealini destekleyici, yıkılmaz gibi görünen sosyal, dinsel ve yasal yaptırımlar aşındı. İlişkilerin akıbetinin kurallar tarafından değil de bireyler tarafından belirlendiği daha liberal bir ortam oluştu. Boşanma kanunlarının özgürleşmesi, "arsız" evlilik dışı ilişkilerin ortaya çıkışı, bazı ülkelerde eşcinselliğin yasallaşması ve doğum kontrolündeki gelişmeler bu değişikliği destekledi. Aynı zamanda sosyal hayatımız sosyologların "mahremiyet" diye adlandırdıkları bir sürece girdi: her geçen gün daha küçük birimler halinde, birkaç "özel" ilişki etrafında yaşamaya başladık. Duygusal bağlılık bu ilişkilerin ideal temeli haline geldi. Bunların arasında en "özel"i karşılıklı ilgi ve aşk üzerine kurulu birliktelik olarak görüldü. Neticede "ilişki" terimi iki kişinin duygusal birlikteliğiyle aynı anlamda kullanılır oldu; gerçekte bir yığın kişiyle ilişkisi olan birinin, "Bugünlerde hiç kimseyle ilişkim yok." demesini garipsemeye başladık. Aşk dolu bir birlikteliğin önemli insani ihtiyaçlarımızın tümünü karşılaması beklenir hale geldi.

Bu mahremiyet kulturunü nasıl değerlendirmeliyiz? En yaygın görüş bunun bir gelişme olduğu. Görücü usulüyle evlenildiği eski kötü zamanların aksine modern Batı toplumlarında bireylerin âşık olma ozgurluğu olduğuna, artık modası geçmiş dinsel, ahlaksal ve ekonomik kuralların hükmü olmadığına inanma eğilimindeyiz. Ozgür aşka geçiş gerçekten eskisine göre daha mutlu, samimi ve eşit bir aşk yaşamakta özgür olmamızı sağladı mı?

50'li yıllarda feministlerin aşk eleştirisi

Romantik aşka bu kadar az itiraz olması şaşırtıcı. En kayda değer istisna, radikal feministlerin temelde aşk ve özgürlüğün birlikte olabilirliğini sorgulayan eleştirisiydi. Feministler âşık olmanın, özellikle kadınlar için, taviz vermeyle sonuçlandığına dikkati çektiler. Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cins* adlı kitabının 1949 yılında basılması feminizmde bir dönüm noktası oldu. Beauvoir romantik aşkın, ideolojik olarak ataerkil toplum yapısının ve cinsiyetçi anlayışın destekleyicisi olduğunu savundu: Aşkın kadınca şartlanmaları aşma şansı verdiği ve hayatımıza anlam kattığı varsayıldı. Kabul gören bir strateji, çünkü başlangıçta işe yarar gözüküyor. Maalesef aşkın "üstünlüğü" bir yanılsamadan ibaret. Özgürlük ve kendi kaderini tayin etme arzumuzu, idealize ettiğimiz bir başkasına yüklüyoruz ve âşık olarak bu başkasıyla bütünleşiyoruz. Hayatımıza yön verme sorumluluğundan kaçmak adına aşkın tehlikeleri ile yüzleşmek yerine kendimizi aldatıyoruz.

Beauvoir'ın analizinin iki önemli yanı var. Birincisi, aşkın, kadınların ataerkillikle suç ortaklığı yapmasına sebep olduğunu vurgulamasıdır. Aşkın güç ilişkisi olarak ortaya çıkmasının tek sebebi kadınların erkek tahakkümünün kurbanı olması değil, aynı zamanda kadınların aşka yaptıkları derin yatırımlardır. Kadın gerekirse âşığı adına kendi üstünde diktatörlük kurar. İkinci olarak kadının suç ortaklığı tutku seviyesinde çalışır. Tabii ki özgürlüğe kölelik yoluyla erişmenin makul olmadığı açıktır. Fakat tutku kördür. Cazibe, kadınların kendilerini gözü kapalı adamalarına neden olacak kadar güçlü ve tutarsız olabilir. Bu sebeple aşk masum değildir ve tahakküm aşksız empoze edilmez. Kalbimizin tutkusunu takip ederken özgürleşir gibi görünsek de aksine bizi kurtulmaya çalıştığımız esarete sürükler.

70'lerde Kadın Kurtuluş Hareketi ve aşk engeli

1960'ların sonlarından itibaren, 70'lerde ve 80'li yılların başında romantik aşk ve cinsel ilişkiler Kadın Kurtuluş Hareketi'nin ana temalarını oluşturuyordu. Feminist yazarlar Beauvoir'ın goruşunu savundular. Ti-Grace Atkinson, *Amazon Odyssey* adlı kitabında aşkın, cinsiyetler arası güç ilişkilerini "aşkın kadın için en arzu edilir durum" olduğu yanılsamasıyla destekleyen özel bir "ruhsal-patolojik fantezi halinden" ibaret olduğunu yazdı. Bazı yazarlar aşkın tahakküm ilişkilerini kamufle ettiğini savunurken, diğerleri tahakkümün tamamen aşk tarafından yaratıldığını ileri sürdüler. Örneğin New York Radikal Feministleri erkek gücünün, psikolojik düzeyde erkek egosunun kadın egosu üzerinde tahakküm kurma yeteneğiyle işlediğini savundular. Aşk bu ego politikasının devamlılığını sağlayan faktördü.

Radikal feministlerin aşk çözümlemelerinin, mahremiyet ve bireyselleşme eleştirileri gibi birçok uzantısı vardır. Kadınların bir kez aşk ilişkilerine odaklandıklarında geniş kapsamlı politik ve sosyal durumlarını gözden kaçırdıkları iddia edilmişti. Ozellikle de heteroseksüel iseler, kadınlarla ilişki geliştirmiyorlardı. Kadınlarla birlikte hareket etmek için enerji harcamaz ve kendi potansiyellerini geliştirmenin yollarını aramaz oluyorlardı. Yetmişlerin önemli birçok yayınında bu bakış açısı görülüyordu.

Feministler aşkın yıkıcılığının kaçınılmaz olduğunu savunmadılar. Fakat kadınlar kendilerine şu kritik soruları yöneltmeli ve dürüstçe cevaplamalıydılar: İlişkileri küçük düşurucu ya da tüketici mi? Bu özelliklere sahip ilişkiler feminist mücadele için engelleyici olarak kabul edildi. Tekeşliliğin tercih edilirliği tartışıldı. Arkadaşlığın önemi vurgulandı. Lezbiyen ilişkiler kadınlar için olumlu bir seçenek olarak yeniden tanımlandı. Cinsel devrime rağmen bekârlığın kadınlar için politik bir seçenek olduğu savunuldu.

1970'ler kadın hareketinin kuvvetli olduğu bir donemdi. Her şey olası gorunuyordu. Kadınlar artık sosyal şartlanmalar tarafından kısıtlanmaya açık değildi. Feministler kadınların tüm direnme enerjisinin etkin kişisel ve politik değişime kanalize edilmesini hedefliyorlardı. Bu dönemde aşkın sorgulanmasının ana gündem olması bir tesadüf değildi. Feministler aşkı ciddi bir tehdit olarak gormekte haklıydılar. Kadınlar özgürlüğün aşk yoluyla kazanılabileceği yanılsamasına kapıldıklarında dünyayı ve kendilerini değiştiremezlerdi.

80'lerde feminist eleştirinin hız kaybedişi

80'lerde kültürel bir yapı olarak romantizm akademisyenler arasında eleştirilmeye devam edildi. Fakat feministler "gerçek aşk" sorgulamalarında sessiz kaldılar. Bunun birçok sebebinin arasında kadın hareketinde başlangıçtan beri var olan derin gerilimler de vardı. Feministler kadınların yaşanmış tecrübeleri üzerine kurulu bilgi ve politikalara yöneldiler. Öte yandan bolucu "kimlik politikaları"nın gelişimi kadınların aşk tecrübeleri hakkında açık ve dürüst olmalarını hayli zorlaştırdı. Erkeklerle ilişkide eşitliği savunmak şaka konusu olmuştu. Boylece radikal feminizm, aşk ve güç arasındaki ilişkinin anlaşılmasını kolaylaştırmak yerine, bunu gittikçe kısıtlayan özcü teorilerin içine gömüldü.

Feminizmin içindeki bu ihtilafları genel sosyal ve politik eğilimlerden bağımsız olarak incelememek lazım. Bireyselliğe ve özel sosyal hayata geçiş, tüm toplu politik mücadelelere zarar verdi. Özel ilişkilerde kişisel tatmin ideolojisinin sıkça vurgulandığı bir kültürde aşkın sorgulanması kolay değildi. Öte yandan özgürlüğün, tutkunun izlenmesiyle elde edileceği inancı cinsel devrim tarafından güçlü bir şekilde desteklendi. Radikal feminizm çoğunlukla bu eğilimlerle zıt düştü. Örneğin Dana Densmore, feministleri cinsel devrime karşın bağımsızlıklarını korumaları konusunda uyardı ve tüm tutkuların sosval eşitsizlikten kaynaklandığını hatırlattı. Birçok feminist bireyselliğe karşı çıktı ve kadınlar arası kardeşlik ahlakını öne çıkarıp kadın dayanışmasını desteklemeye çalıştı. Bir yandan feministler özel ilişkilerin siyasetini sorgularken öte yandan baskın akımlar özgürlük ve mutluluğun "özel biriyle kucaklaşarak" yakalanabileceği görüşunü destekliediler. Nitekim bu güçlü akımlar etkili oldu.

20 yy'da aşka ilişkin en radikal eleştirilerden birini ortaya çıkaran Kadın Kurtuluş Hareketi mahremiyet kulturune yenildi.

90'larda yeniden canlanma

90'larda feministlerin aşk konusundaki sessizliği kırılmaya başladı. Stevi Jackson "Feministlerin bile âşık olduğunu." cesurca dile getirince nihayet bazı feministler de biraz utanarak da olsa bunu öteden beri erkeklerle yaşadıklarını itiraf ettiler. Artık aşk ve güç arasındaki ilişkinin doğası üzerine olgun ve dürüst düşünmenin zamanı gelmişti. Radikal feminist yaklaşım hâlâ geçerli miydi? 70'lerde olduğu gibi 90'larda da önde gelen sosyal teorisyenler aşkın artık tahakkümle karakterize edilemeyeceğini söylüyorlardı. Kadın hareketinin başarısının, çift ilişkilerinin demokratikleşmesini ve her zamankinden daha yakın ve eşit hale gelmesini sağlamak olduğunu savundular. Her şey gerçekten değişmiş miydi? Bazılarımız hâlâ emin değiliz.

Gerçek aşk nasıl bir şey? İnsanların bu romantik ideali başarması gerçekten imkânsız mı? 1990'larda heteroseksüel kadınların aşk tecrübeleri üzerine bir inceleme yaptım. Kısaca söyleyebilirim ki gerçek aşk, demokratik bir beraberlikten keskin bir şekilde ayrılan eğilimler içerir.

Aynadaki sevgili

Araştırmaya katılan kadınların çoğunluğu düşünce düzeyinde mutlu olmak için bir eşe ihtiyaçlarının olduğu

fikrini reddettiler. Yine de aşk tutkusu baskındı ve kendilerinin özel olduğunu düşünen birivle ilişkide hayatın daha güvenli, daha anlamlı ve daha az yalnız olduğu inanışını destekliyordu. Bir tanesi aşkın kendisini nasıl "yeryüzündeki en müthiş insan gibi" hissettirdiğini söyledi.

Böyle bir aşk bulunca insanın onu hayatının odak noktası haline getirmesi ve ilişkinin yürümesi için elinden geleni yapması hiç de şaşırtıcı değil. Aşk bir yandan gerçek ve çok önemliyken bir yandan da gizemli ve açıklaması zor bir tecrübe. Bunun sebebi güçlü duyguların çoğunun bilinçaltı kaynaklı olmasıdır. Geliştiremediğimiz, baskı altında tuttuğumuz özelliklerimizi, bilinçaltımızın istediklerini başka birine yansıtırız. Sonuçta bu kişiye ilgi duyarız. Eğer cevap bulursak âşık olabilir, güçlü bir bağlılık hissedebiliriz. İç gerilimlerimiz çozulur, kendimize güvenimiz artar ve kendimizi geliştirmeye başlarız. Bazı kadınlar bir çelişki olarak, âşık olduklarında kendilerini, eşlerine ihtiyaç duymadan her şeyi yapabilecek kadar bağımsız hissettiklerini anlattılar. Yine kadınlar âşık erkeklerin normalde olduklarından farklı bir şekilde şefkatli, duygusal ve sadık olduklarını belirttiler.

Aşkın bu kadar olumlu etkileri varsa onun yansımalar üzerine kurulmuş olmasının önemi var mı? Eğer sürmesini istiyorsak, evet. Problemler de gerçekte bu noktada başlıyor. Çünkü yansımalarımız bilinçaltımızdan geliyor. Aradığımız özel kişiyi bulduğumuz ve de onun bizi olduğumuz gibi sevdiği yanılgısına düşüyoruz. Biz de partnerimiz de iyi ve kendi çapında özel insanlar olabiliriz. Ama aksini düşünsek de diğer kişiyi gerçekte olduğu insan olarak sevmiyoruz.

Büyü bozulunca

Başlangıçta aşk oldukça kolay görünebilir. İki taraflı olarak yoğun pozitif duygular akar. Kendimizi verici ve sempatik hissedebiliriz. Kaçınılmaz olarak, hayalimizdekiyle gerçek arasındaki fark ortaya çıktığında, diğer kişinin pek de o kadar mükemmel olmadığını fark ettiğimizde neler olur? İşte o zaman iyi başlayan ilişki yalpalamaya, endişelerimiz artmaya başlar. Başlangıçta ilişkiye çok fazla yatırım yaptığımızdan bu duyguları bastırmaya, saklamaya başlarız. Fakat aynı anda önceleri gizli ve bilinçsizce olsa da her iki taraf da gerçekle hayal edilen arasındaki farkı kapatmaya çahşır. İşte burada güç mücadelesi başlar.

Kontrol ve müdahalenin iki ana yöntemi vardır: baskı kurmak ve itaat etmek. Baskı genelde daha açık ve dolaysızdır: Diğer kişinin goruşunu ezme ve isteklerinize boyun eğdirmenin birçok yolu vardır. İtaatkârlık kontrol seviyesinde daha az belirgindir. Haklarını savunmaz, kendi goruşunden vazgeçersen karşındakini sinirlendirmez ve sonunda istediğini alırsın. Baskı da itaat de gerçek yakınlaşma olasılığını azaltır. Yakınlaşma sadece iki taraf da görüşlerini iletebilme güvenini duyduğunda ve diğerinin görüşlerini anlayabildiğinde mümkündür. Baskı kendinize güveninizi her halükârda sarsar; eğer karşımızdakinin ona baskı yaptığınız için istediklerinizi yaptığından şüpheleniyorsanız, görüşlerinizin onaylandığını düşünmeniz çok zor olacaktır. İtaatkârlık da aynı derecede problemlidir. İtaat ediyorsanız kendinize güveniniz sarsılır, karşınızdakinin bakış açısını göremezsiniz, sadece istediğinizi elde etmek için onu izlersiniz. Bu dürtülerin çoğunlukla farkında olmadığımızın bir kez daha altını çizmekte yarar var. Her birimiz sadece "makul" davrandığımızı düşünürüz. İtaatkâr davranışta, itaatimizin aslında diğerinin yararına olduğunu ve onu ne kadar sevdiğimizin kanıtı olduğunu bile iddia edebiliriz.

Baskı ve itaat, erkek ve kadının vazgeçilmez özellikleri değildir. Herkes içinde bulunduğu duruma ve şartlamalarının yarattığı alışkanlıklarına göre kendi stratejisini seçer. Benim heteroseksüel aşk üzerine yaptığım araştırmada baskı ve itaat eğilimleri çok açıktı, cinsel çizgiler arasında hiç de sürpriz olmayacak bir şekilde güçlü bir kutuplaşma mevcuttu. Aşk başlangıçta eşit ve yakın hissettirse de kadınlar erkeklerin sonradan desteklerini çektiğini ve mesafeli davrandıklarını belirttiler. Kadınlar ilişki hakkında konuşma girişimlerinden kaçıyorlar. Kadınlar görüşlerini ifade ettiğinde, geçiştirebiliyor veya fikrin mantıksız olduğunu söyleyerek açıkça atlatıyorlar. Kadınlar kendilerini terk edilmiş ve yaralı hissediyorlar. Fakat incelendiğinde erkeklerin kurduğu baskının kadınların artan özverisiyle paralel geliştiği gorülüvor. Hayalindekiyle yaşadığının arasındaki farkı kapatma isteğiyle, kadınlar eşlerinin duygusal hali hakkında abartılı bir hassasiyet geliştiriyorlar. İlişkiyi yürütmek adına çabalarken kendi görüşlerini bastırıyor, mutlu etmeye çabalıyor, uyuşmazlık yaratmamak için dolaplar çeviriyor ve aşırı bir duygusal sorumluluk altına giriyorlar. Araştırdığım örneklerde sonunda aşk oldukça trajik bir hal alıyordu. Çiftler aşkı başlangıcında olduğunu düşündüğü hale getirmek için ne kadar çok uğraşırsa mutluluğun ve yakınlığın olasılığı o kadar azalıyordu. Bazı ilişkilerde güç mücadeleleri yoğunlaşıyor ve sonuç yıkıcı oluyordu. Erkekler artan antipatilerini eşlerine karşı mesafeli, tacizkâr ve zorlayıcı bir davranış biçimini benimseyerek açığa vurma eğilimi gösteriyorlar. Kadınlar ise hayal kırıklıklarını gizleme, depresyon ve her zamankinden daha itaatkâr olma eğilimi gösteriyorlar. Kısaca aşk erkekleri kadınları ezmeye iterken kadınlar De Beauvoir'ın deyimiyle kendi üzerlerinde diktatörlük kuruyorlar.

Erken dönem radikal feministlerin çalışmaları gibi benimki de heteroseksüel aşk üzerineydi. Eşcinsel aşklarda güç modellerinin daha çok çeşitlilik gosterebileceği ve daha az tahmin edilebilir olduğunu kabul etmek zor değil. Aslında güç ilişkileri aşkla ve bizim mutlu yaşama arzumuzla beslendiği için asıl soru her aşk ilişkisinin bir güç ilişkisi olup olmadığı değil, nasıl ve nereye kadar olduğudur.

Gerçeklerden kaçış

Mutlu yaşam denemelerimiz ve sıkıntılarımız düşünüldüğünde, ilişkilerimizin doğası konusunda kendimizi kandıracağınız ilginç stratejiler geliştirmemiz sürpriz değildir. Bazı gerçeklerle yüzleşmek zordur. Kaçışın bir yolu yetişkin olmaktan vazgeçmek ve birlikte daha güvenli ve çocuksu bir dünyaya sığınmaktır. Tüm bu ilişki travmalarından sonra çocuksu bir dünyayı paylaşmak hoş bir rahatlamadır. Kişisel olarak bu düşünceyi ben çok çekici bulurum... Eğlence ve erteleme önemlidir, aşkın yarattığı haval kırıklığına birçok yaratıcı tepki bulabiliriz. Fakat kendi kendimizi, bulduğumuz kaçış yollarının tuzağına düşürmemeliyiz.

Mevcut mahremiyet kulturunde baskın tutkularımızı dengeleyebilecek çok az şey var. Tam tersine en önemli insani ilişkinin aşk ilişkisi olduğunu düşünmeye ve bu ilişki üzerine mutlu, güvenli, bize özel bir dünya kurmaya teşvik ediliyoruz. Çok az sayıda alternatif ortaya çıkıyor, başka nasıl mutlu olabiliriz? İşte aşka atfedilen bu abartılı önem onu tehlikeli kılıyor. Tüm enerjimizi özel birini bulmaya ve ilişkiyi yürütmeye akıttıkca aşkın yıkıcılık olasılığı artıyor. Aşka güvence gözüyle baktıkca bizi güvensiz hissettiriyor. Ozel ilişkimizi, ne kadar çok sosyal hayatımızın temeli haline getirirsek, en yakını olmayı beklediğimiz kişiden kendimizi uzakta bulma olasılığımız o kadar artar.

Aşk aslında tamamen kötü değildir. Geçici olarak mutluluk ve heyecan hissetmemizi sağlayabilir, istediğimiz her şeyin sonunda gerçekleştiği yanılsamasını yaratabilir. Problem, tutkumuzun gücünden bu yanılsamayı gerçek sanmamız ve sürmesini sağlamak adına alışılmış kontrol ve müdahale yöntemlerine sığınmamızdadır. Romantik idealimize yaptığımız yatırımlar mantıksal değildir.

Aşkın feminist tahlili, son elli yılda iniş ve çıkışları olduysa da romantik idealin güvenilir bir eleştirisi olarak yerini korur. Belki de en can alıcı saptama, radikal bir değişim arzusuyla aşk üzerinde odaklanmamızdır. Bu değişimi sağlayacak olan, âşık olduğumuzda serbest kalıp, daha sonra aşkın sürdürülmesi için kullanılan yaşamsal enerjidir. Gücün en hain uygulamasının aşkın bastırıldığı değil dışavurulduğu durumlarda ortaya çıktığı gerçeğini hatırlayalım. Tüm tutkumuzu, enerjimizi ilişkiyi surdurmeye yöneltince, çok önemli bir soru için elimizde çok az şey kalır: İnsan ilişkilerinin tahakküm ve itaat üzerine işlemediği bir dünyayı nasıl gerçekleştireceğiz? Kesin olan bir şey var: tüm zamanımızı "aşk yuvamızda şakımakla geçirirsek pek yol alamayız.

Wendy Langford

Trouble+Strife **dergisinin 98-99 Kış sayısından kısaltarak çeviren Çiğdem Subaşı Erkan**

"Kadın doğulmaz, kadın olunur"

Erkek egemenliğine biyolojik cinsiyet farkının yol açmadığı, egemenliğin toplumsal olarak kurulduğu feminizmin teorik başlangıç noktalarından biridir. Simone de Beauvoir'ın "Kadın doğulmaz, kadın olunur," sözü, kendisinden önceki feministlerin dile getirdikleri bu düşüncenin basit ve tam bir ifadesidir. Çocukluklarını farklı ortamlarda geçirmiş dört kadın, toplumsal cinsiyet kazanma, kadınlaşma süreçlerini anlattılar.

Melek: Çocukken bütün gün bahçede oynardık, çoğu da oğlan çocuğuydu. Karışık oyunlar oynardık, silahla savaş da oynardık, doktorculuk da oynardık, saklambaç da. Ama evcilik kesinlikle oynamadım, sıkılırdım çünkü, çok dar alanda oynanırdı. Bahçede oynarken, yüzerken, hayvanlarla vakit geçirirken, şortla atletle gezerken annemin bir gün, "Artık atlet giymeyeceksin," dediğini hatırlıyorum. Anladım ki göğüslerim büyüyordu ve onların saklanması gerekiyordu. Bütün bunlara rağmen kız olayım, erkek olayım gibi bir düşüncem yoktu. Ben spor giyinirdim. o sıra kolejde balo olacaktı. topuklu ayakkabı giymek gerekiyordu. Giydim ve üstünde duramadım. İki arkadaşımın koluna girmek zorunda kaldım yürürken. Ve tam o sırada müdire hanımla burun buruna geldik, "Ne yapıyorsunuz?" dedi. "Büyüyorum efendim," dedim. Kadın o kadar şaşırdı ki hiçbir şey söyleyemedi. Ertesi gün ayaklarım tutmadı, ağrıdı çok. Okulda terlikle dolaştığımı hatırlıyorum, protesto ediyordum. Elbise de giyiyordum, makyaj da yapıyordum. O zamanlar oğlanlar çekici geliyordu bana, kızlar çok sonra çekici gelmeye başladı. Ama o zamanlar kız olayım, erkek olayım gibi hissetmedim. Sadece oğlan çocuklarına yasak olmaması beni biraz etkilerdi. Ama tam net şeyler yok kafamda.

Zeynep: Bana öyle geliyor ki ben kadın doğmuşum. Ama bu kadınlığın beni ne kadar hapsedeceğinin farkına vardıktan sonra başka bir şey oldu. Benim büyüdüğüm yerlerde kızlar ortaokula ya gidiyor ya gitmiyordu. Çiftçiydik biz. Her şeyi kadınlarla beraber yapıyordum. Kadınlar erkeklere hizmet ediyordu tabii ama bir Alevi, Bektaşi topluluğuydu, hani öyle kaçgoç yoktu. Ev içindeki iş bölümü çok belirliydi. Tarlalarda erkekler, bağ ve bostanlarda daha çok kadınlar çalışırdı. Bana illa ki iyi bir ev kadını olayım diye bir şey yapılmadı ama kendiliğimden bunu kabul etmiştim ve çok da memnundum. Çünkü hakikaten kadınları çok seviyordum. en eğlenceli şeyleri kadınlar yapıyordu. düğünleri kadınlar düzenliyordu. Bağbozumunu babaannem, annem yapıyordu; pekmezlerin yapılması, kış için hazırlıklar filan. Erkeklerse tarladan birşeyler getirirler, gotururler o kadar. Sonra ben ilkokulu bitirdim ve ortaokul için kasabaya taşındık. Okumaya çok meraklıydım, bir de dedemi çok seviyordum, ona hayrandım. Dedem böyle erkek ve kadın arası ruhani bir insan. Bir de babama, öğretmen olduğu için ve herkes ona çok saygı duyduğu için özenirdim. Büyüdükçe kadınların hiçbir şey olmayacaklarını hissettim, paniğe kapıldım. Yani ben de böyle olacağım, evleneceğim. Herhalde okul beni o kadınların dünyasından ayırdı ama bugün bile orayı çok seviyorum Çünkü en renkli hayat orası, öbüründe hiçbir şey yok. Anneme bakarsan ben iyi bir ev kadını olamadım, çünkü çok dağınık olduğumu düşünür. Babama bakarsan yaptığım bir sürü şeyi yapmamam lazım çünkü onları ev kadınları yapıyor. Bu hep hissettirilirdi bize, yani annemle babamın arasında çelişki vardı, büyürken de öyleydi. Yani bir sürü şey yarını yarın oldu gibi, tamamen kadın olamadım gibi hissediyorum.

Handan: Benimki tam karşıtı bir ortamdı. Seninki gibi bir büyük aile, kamusal-özel alan ayrımının çok net oluşmadığı bir ortam. Kadınların toplumsal işlevlerinin olduğu bir ortamda kadın dünyasının renkli gelmesi, cazip gelmesi anlaşılır bir şey. Ben şehir çocuğu, apartman çocuğu olarak büyüdüm. Burjuva bir aile ve kadın dünyası adına tek bildiğim şey boyanmak, kırıtmak, topuklu pabuç giymek ve erkekler, cinsellik. Annem yüksek öğrenim görmemiş, lise bitirmiş, oysa doktor hatta operator olmak istiyor kafasında. Hiçbir zaman öyle kadın arkadaşlarıyla günlere giden bir kadın değildi, evinde oturup nazizmin tarihini filan okurdu. Bu kadının kızı olarak benim bütün aklım fikrim, kendimi bildim bileli, o muzır şeylerdeydi. Ağabeylerim vardı, onların bambaşka oyunları vardı. Halamın bir evlatlık kızı vardı, bir de kapıcının kızı, onlar benden büyüktüler. Bütün gün onlarla evcilik oynardım, erkek konuşurdum, cinsellik konuşurdum. Çok küçük yaşta benden büyük, çok farklı kültürden kadınlarla ilişkim sonucunda. hurafelerle dolu ve tamamen tabiyet üzerine kurulu bir kadın cinselliği anlayışım oldu. Ve bütün aklım fikrim bir an önce regl, olayım bir an önce büyüyeyim, bir an once kadın olayım. Bütün isteğim bu, aşk hayatta en önemli şey benim için. Bu arada hiç okumaya filan da düşkün değildim ben. Yani on sekiz, on dokuz yaşına kadar. Annem bana hiçbir şekilde tipik bir kadın modeli oluşturmadığı halde, erkek kardeşlerim, ağabeylerim olduğu halde ben hep o tabiyete dayalı süfli konumun peşinden koştum. Halbuki ağabeylerimle aramda çok çelişkiler olurdu; oyunlarına almazlardı, ya da almak için çok kölelik ettirirlerdi. buna rağmen de hiç isyan etmezdim. Tamamen kendimi beğendirmek ve sevdirmek üzerine kurulu bir çocukluğum oldu ve esas erkeklere beğendirmek, abilerimden başlayarak. Bu çok tipik bir kadın hali. Yani sevgiyi illa birşeyler yaparak, hak etmeye çalışma hali ve bu benim bence şimdiki kişilik yapımı da etkileyen bir şey oldu, sonradan değiştiğim halde.

Figen: Ben şehre yakın bir mahallede büyüdüm. Çok seyrek evlerin olduğu, yeni bir yerleşim yeriydi; şimdi varoş oldu oralar. Komşuluk ilişkileri gayet iyiydi. Benim hayatım orada hep sokakta geçti; her yer kır, bayır, bahçe; trafik yok, yabancı yok, son derece güvenli ve özgür bir ortam. Biz çok kardeşiz, annem bütün gün ev işleriyle uğraşırdı biz de sokakta oynardık. Kız erkek hep birlikte oynardık. Dekmancılık da oynardık, ağaca da çıkardık, dokuz taş da oynardık. Yani o çok doğal bir ortamdı benim için. Birlikte denize gider, midye çıkarırdık akşam mahallede ateş yakıp pişirir, birlikte yerdik o midyeleri. Yani ben hiç erkeklik, kızlık gibi yaşamadım. Kendi kızlığımdan hep çok memnundum, ama kızlık gibi de algılamıyorum onu, doğal bir şeydi benim için. Şortla gezerdim ben. Ama mesela halam bize mini etekler dikerdi, onları da giyerdim, çok da hoşuma giderdi. Sonra on iki yaşında bir Anadolu Lisesi'nde yatılı oldum. Bu benim için müthiş bir kopuştur. Birincisi, aileden kopmanın şokunu yaşadım, ikincisi giderek mahallemdeki arkadaşlarımla hayatım farklılaştı, hem onlar beni biraz dışlamaya başladılar, hem de ben biraz da tepkisel bir biçimde oraya gittiğimde dışarı çıkmamı başladım. Daha sonra biraz o kız ok havasına girdim; boyanmaya, kaşımı maya, erkeklere bakmaya filan baş dım. Bu kız muhabbeti, süslenme fi bir iki sene sürdü. Eve bir tek hafta nu ve tatilde gidiyordum ama orda dışarı çıkmıyordum, yani sanki o tepkisel bir şey var. Kopartıldım ya o tamdan tekrar oraya gidersem oku yapamayacağım gibi hissediyordum h halde, çünkü okuldaki ilk altı ayımı g lice ağlayarak geçirdim. Sürekli, "B buradan alın," diyordum annemlere. boyanma süslenme döneminden so çok kısa bir süre içerisinde politize dum ben, on dort yaşında filan. Devri cilikle birlikte en azından dış görünü hızlı bir erkekleşme, daha doğrusu cin yetsizleşme ve hatta süflileşme sür başladı; boyanmıyoruz artık, bot giyi ruz, parkaları çekiyoruz sırtımıza fil Ama on sekiz yaşında filan içinde bul duğum çevreyi hem politik açıdan h de bu açılardan sorgulamaya başlad ve daha farklı bir politik çevrede yer maya başladım. Bu benim için yeni dönüm noktası oldu. Yirmilerimin ş şında âşık oldum ve evlendim. Boyl bir erkekle birlikte yaşamanın getird sorunlar, biraz politika içinde kadın o rak yaşadıklarını derken feministleşm ve başladım. Zaten Türkiye'de de baş mıştı feminizm. O feministleşme sürec ayrı bir sıçrama tabii.

Melek: Benim hep merakım vardı ok maya, babam yasaklardı, o kadar end ederdi ki kızları için, garip bir adam Ben gizli okurdum gazeteleri. Yedi sek yaşındayım, sigara içiyorum her saba çok uzun süre bunu yaptım. Sonra nasıl vazgeçtim hatırlamıyorum, dokundu herhalde. Babam anlamıyordu, tuvalette içiyordum. Bunu niye yaptığımı hiç hatırlamıyorum. Ama evdeki yasakların getirdiği bir şey herhalde. Hep reaksiyon bunlar. Ben çok uzun yıllar insanlar ilgimi çektiği için sevdim insanları ve o yüzden yaklaştım insanlara. Erkeklerden farklı bir ilgi geldiğinde çok şaşırırdım Çoğu zaman ben dost ahbap duygusuyla ilişki kurardım. Elini filan tutuyor müthiş heyecanlanıyor-

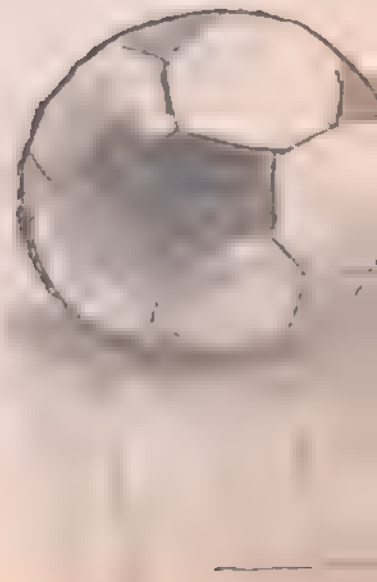

sun tabii ama çok da üzuluyordum o zaman. Yani bütün o cinsel uyarıları yaşıyordum ama müthiş üzülüyordum; bir şey kayboluyor ama başka bir şey başlıyor. Hep arkadaşlık daha hoş gelirdi bana, uzun zaman da böyle devam etti. Sonra ilk cinsel ilişkimi çok garip yaşadım, merak ettiğim için yaşadım. Lisedeydim, "Ben gittim yattım falanla," dediğim zaman çenesi düşmüştü bir arkadaşımın. İleri bir yaştaydım, yirmi filan. O zaman tabii biriyle yatmak filan olacak iş değil; ama bende böyle reaksiyonlar var. Mesela annem oturmuş bir şey dikiyor, babam ölmüş, "Nedir o anne?" dediğim zaman "Çarşaf," dedi. Meğerse bana çeyiz yapıyormuş. Sonra, "Ben oyle yemek masası örtüsü gibi çarşafta uyumam." dedim ama sonra çok üzüldüm. Çünkü annem acısını oyle bastırıyordu. Tuhaf şeyler işte. Düşünüyorum da herhalde bastırdığını birşeyler vardı. Cinselliğimi kendi istediğim gibi yaşamaya başladıktan sonra çok farkına varır oldum her şeyin. Daha rahat ettim mi bilmiyorum ama farkına varmak iyi bazı konularda.

Handan: Ben on sekiz on dokuz yaşlarına geldikten sonra biraz entelektüelleşmeye başladım, politikleşmeye başladım ama çok çok yumuşak şeyler bu söylediklerim. Annemle babam benimle ilgili haklı olarak bu kızdan bir şey olmaz, herhalde üniversiteye gitmez, okumaz diye duşunuyorlardı. Ama on sekiz yaşında o cici kız halım biraz kırılmaya başladı, biraz sorgulamalar başladı ama annemle babamdan pek bir teşvik de yok okumamla ilgili. Fakat o dönem ben de müthiş hızlı bir değişim oldu. Tabii dediğim gibi sosyalistleşmeyle oldu o. Birdenbire hayatım okumak yazmak oldu. Üniversitede hep en birinciydim, hep en teorik konularda ödev yapardım. Ve o noktada babam çok şaşırdı. Çünkü bir dönem okumak için Fransa'daydım ben, Fransa'dan yanımda üç tane kadife pantolon, bir çift kadife pabuçla döndüm. Ve evleneceğim artık. Annem, "Bu pabuçlarla mı evleneceksin?" dedi ve kayınvalidem annemlere ilk ziyarete geleceği gün bana kendi en küçük ökçeli papuçlarını giydirdi. Ve ondan sonra ben uzun yıllar kahverengi, lacivert, soluk renkli maviler giyerek, işte o donemin solcu kaduları nasılsa öyle dolaşarak, hiç makyaj yapmayarak geçirdim. Fakat kayınvalidem hep uyarırdı beni, "Bakma sen bu sosyalist erkeklere, onlar böyle derler derler, sonra süslü kadınlara giderler. Onun için boyan, kendine bak," derdi. Ve ben böyle sağ gösterip sol vurmuş oldum, tam anlamıyla. Babam ben yirmi bir yaşındayken, "Artık senin benim beklediğim gibi bir ev kadını ve eş olmayacağını kabul ettim, sana senin kimliğinle saygı duymayı öğrenmeye çalışacağım," gibi bir şey söyledi. Onun anlamı da sürekli kitap okuyan, yazan suratsız bir kadın yani. Abilerim bana, "Sen kız kardeşsin, kadın değilsin," derlerdi çok belirtik bir biçimde. Yani benim yaşımda başka kızlar onların baktığı kızlardı ama ben cinsiyetsiz olmak zorundaydım. Ağabeylerimin on altı, on yedi yaşlarındaki donemlerinde bende kadın olma hatta biraz böyle yatağa atılan kadın, erkeklerin asıldığı kadın olma özlemi vardı.

Zeynep: Benim de ödüm koptu birisi bana öyle yapacak diye. Ortaokulu bitirince benim koy, kasaba hayatım kesintiye uğradı çünkü yakındaki şehre taşındık lise için. Orda tabii o güzel günler bitti. Yoksul bir semtte ev tuttuk. Lisede oğlanların farkına vardım ama kötü olduklarının farkına vardım. Ben bayağı iyi bir öğrenciydim. Ordaki erkek öğrencilerle karşılaşmamaya çalışıyordum ama fen bölümünde çok az kız vardı. Oğlanlar beni hiç sevmiyorlardı çünkü rakip oluyordum onlara ders konusunda. Tam o zamanlar ciddi, erkeklere filan yüz vermeyen, cinselliği olmayan biri oldum. Ne zaman ki üniversite için Ankara'ya geldim o zaman daha renkli bir hayat başladı. Yine çok iyi bir öğrenciydim ama artık yürüyüşlere filan gidiyordum. Yine oğlanlara hiç yüz vermiyordum. Şimdi o donemden arkadaşlarımla görüştuğumuzde şaşırıyorlar ve çok değiştiğimi söylüyorlar. Yani feminist olduktan sonra. Tabii ki namus gibi şeyler de etkiledi beni. Universiteyi bitirdim. Hem çalışıyorum hem yüksek lisans yapıyorum. Çalışmaya başlayınca çok iyi arkadaşlar edindim. 71'de solcu kızlar bir grup kurduk. Tam o sırada yurt dışına gittim ve daha çok özgürleştim. O zaman kadın hareketiyle tanıştım, 74 yılıydı, sonra feminist oldum.

Melek: Babamın öldüğü dönemde, ben ağır bir depresyon geçiriyordum. Ablam, iki tane sınıf arkadaşını, bir de bizden daha büyük bir abla Avrupa seyahati yaptık. On altı yaşındaydım o zaman. Vapurla gidiyoruz, çok yakışıklı bir oğlan gördüm, yanında da arkadaşı, o da çok hoştu. Ben her zaman erkeklere konulardan dolayı ilgi duydum. Onlar geldi yanımıza, o başımızdaki büyük abla birdenbire bir namus bekçisi kesildi, oysa çocuklar çok terbiyeli ve saygılıydılar. Çok tatlı bir arkadaşlık oldu aramızda. İlk defa ben erkekler, namus, surat asan kadın, bakire filan farkına vardım. O oğlanlardan birinin güzel bir arabası vardı, birlikte Paris'i dolaştık. Hâlâ hatırlarım o oğlanı, çok yakışıklıydı fakat oğlan romantikleşince benim ilgim bir anda yok oldu. Oradan ayrıldık ve ben daha sonra o bizden büyük ablaya bas bas bağırdım. Çünkü bir arkadaşımızı ağlattı ve ben küstüm ona.

Figen: Annem hep bizi serbest bırakırdı oyun oynamak için ama hep söze dökülmemiş bir namus kaygısı vardı. Annem benim cinselliğimi çok bastırdı. Mahalleden koptuktan sonra bizim bir yazlık donemimiz başladı. Sabah balığa çıkıyorum, dalmayı öğrendim, bütün gün denizdeydim. Tabii bütün bu faaliyetler erkeklerle gerçekleştiriliyordu. Kızlarla ilişkim yoktu çünkü kızlar eğlenceli gelmiyordu bana. Yazlık çok orta sınıfı bir yerdi ve ordaki kızlar bütün o benim öğrenemediğim şeylerin hepsini öğrenmişlerdi. Makyaj yapıyorlar, akşamüstü kıyafetlerini giyiyorlar, oturuyorlar, müzik dinleyip konuşuyorlar. Ben erkeklerle arkadaşlık kuruyordum ama kendimi de kız gibi hissediyordum. On dört, on beş yaşlarındaydım, erkeklerle futbol oynuyordum. Sonra biraz meraktan bir oğlanla çıkmaya başladım ama çok sıkılıyordum. Çocuk benim elimi bile tutmuyordu. Evlenilecek kız gözüyle bakıyordu bana ve ben acayip sıkılıyordum. Ben hiçbir gerekçe göstermeden ortadan yok oldum, ayrıldım çocuktan. Sonra ikinci yıl, yazlıkta bir çocuk bana geldi, meğerse benim hakkımda dedikodu almış yürümüş. Ben yollu kızını, çünkü hep oğlanlarla oynuyorum, bu dedikoduyu hem oğlanlar hem kızlar çıkarmış. Bu beni feci sarstı, bütün bir gece ağladığımı hatırlıyorum, sonra yazlıkla da bütün ilişkimi kestim. Zaten hızlı bir politizasyon süreci yaşıyordum. Yani bana ilk "Sen kadınsın, bunları nasıl yaparsın," lafını çevre böyle söyledi.

Handan: Bana o konuda çok şey yaşatılmadı. Diskoteklere giderken oğlanlar gelir beni evden alırlardı, işte gece bir-iki gibi eve getirirlerdi. Ben ilk kez on beş yaşundaydım bir oğlanla çıktığımda. Ama cinsellik yoktu sadece biraz oynaşıyorduk, el ele tutuşuyorduk o kadar. Hep hayatımda aynı şey tekrarlandı; ne zaman tek bir erkekle olsam babam gündeme geldi ve bütün derdi bekâretimdi, yani bu çok belirgindi. Onun dışında tek bir erkek değil de bir grup halinde sabahlara kadar gece sokaklarda gezebilirdim, içki içtiğimi bile bilirdi. Babamla en büyük kavgalarım ilk o oğlan yüzünden oldu, bir de on dokuz yaşındayken bir başka ilişkim oldu. Yine birdenbire saatler on ikiye çekildi. Babam, "Bir erkek için kızının bekâreti muhafaza içinde korunması gereken bir şeydir," dedi. İlişkimin derecesini merak ediyordu ama ben açık vermedim. Benim birlikte olduğum erkekler aynı sana olduğu gibi, bana evlenilecek kız gözüyle baktılar ve yatmadılar ama isteselerdi ben yatardım. Kafamda öyle namustu filan gibi şeyler yoktu.

Zeynep: Ben beş altı yaşından itibaren bizde bir şey var ve onu korumalıyız duygusuyla büyüdüm. Ama bilmiyordum, o bekâret mi, namus mu neyse bilmiyordum. Ama ilkokuldayken şöyle bir şey olmuştu; bir kadın evlenmişti ama bir süre sonra baba evine geri gönderilmişti çünkü kız çıkmamış. Bu beni allak bullak etti ve çok merak ettim ne olmuş diye. Başka bir şey daha hatırlıyorum; ortalıkta bu bekâret denen şeyi kadınlar korumalı diye bir şey vardı. Etrafta bunlar konuşuluyordu hep, bunun baskısını hep hissettim.

"Aşırı" sınıflaşma "ibnelik" yapıyor!

Doğu Perinçek eşcinsellikle ilgili değerli araştırma ve fikirlerini *Cumhuriyet*'te bir dizi olarak yayınladı. Bu ülkede âdettir, hizmet edenin kıymeti bilinmez. "Politik dürüstlük" meraklısı, yıkıcı ve bölücü bir kısım şahıs, adamı anlayıp dinlemeden hemen karalama cihetine gitti.

Gerçi ben *Pazartesi* yazarı olduğumdan beri teorik melekelerim biraz zayıfladı ama yine de bu önemli yazıyı anlama ve sizinle paylaşma çabasını gösterdim. (Burada *Onuncu Yıl Marşı* çalınıyor ve kadınları omuzlarına alıyorlar.)

Perinçek, eşcinselliğin sınıflar ve cinsler arasındaki çelişkilerin aşırıya varmasından kaynaklandığını saptamış. Ben bundan şu sonucu çıkarmakta doğrusu hiç zorlanmadım: Sınıflar ve cinsler arası çelişkilerin makul, kabul edilebilir bir düzeyi vardır. İfrata kaçmamak lazımdır. Yoksa "ibne" olursunuz. Çünkü neden? Çünkü bir kere aşırılık bunalım yapıyor. "Bunalım dönemlerinin hercümerci, belirsizlikleri, güvensiz ortamı, yırtıcılığı, karmaşa ve gurultusu, eşcinsellik eğilimine yol açıyor. Fareler üzerinde yapılan bir deney de bu saptamayı doğrulamıştır. Bilim adamları, gürültülü bir ortamda bırakılan farelerin bir süre sonra eşcinsel ilişkilere girdiklerini gözlemliyorlar. Emperyalist-kapitalist sistem, bunalım donemlerinde yarattığı kargaşalık ve güvensizlikle insanları serseme çevirmekte ve gurultu altında kalan farenin durumuna itmektedir."

İtiraf ederim ki burda biraz zorlandım ama insan ön yargılarından arınıp biraz kafa yorunca bağlantıyı kuruveriyor. Şimdi sırayla gidelim. Düşünün, toplumsal kriz durumlarında ne olmaktadır, insanlar asabi ve isyankâr olmakta, hatta meydanlara çıkıp bağırmakta, sloganlar filan atmaktadırlar. Meydanlara çıkmayanlar da yüksek sesle birbirlerine küfretmekte, fırsat buldukça patlayıcı ya da kesici aletlerle birbirlerine zarar vermektedirler (birbirlerine derken, tercihan birinci bir, erkek; ikinci bir ise aileden kadınlar ve çocuklar olmaktadır). Meydan seçeneğinde araya panzer ve cop sesleri ve gaflet ve sefahat içindeki tefeci-bezirgân-tekelci-işbirlikçi sınıfın (en çok "ibne" doğal olarak bunlardan çıkar) havai fişeklerinin sesleri de bu gurultuye katılmakta ve kabul edilebilir ölçülerin ötesinde, aşırı bir ses kirliliğine neden olmaktadır. Bu gurultuden haklı olarak serseme dönen alt sınıftan insanlar (üst sınıftan olanlar zaten daha önce zikredildiği gibi sefahat sebebiyle sürekli olarak kendi eğlence gurultulerine maruz kalmakta ve zaten tarihsel olarak da sersem ve sapıklığa yatkın bir sınıf olarak eşcinsellik olayına girmektedirler) o kargaşada, artık Allah ne verdiyse, başlarlar birbirlerini becermeye. Şimdi burada Perinçek'in bir başka önemli saptamasına geliyoruz ki bu saptama da sınıflar arası ilişkinin cinsel ilişkiye nasıl yansıdığının parlak bir örneğidir. Perinçek eşcinsellik olayının çoküş donemlerinde ve de hâkim sınıflar arasında ortaya çıktığını Divan şiirinden örnekler vererek bilimsel bir biçimde kanıtlamaktadır. Köleler, sokak çocukları gibi alt sınıftan insanlar filan da başka seçenekleri olmadığı için bu duruma razı olmakta, sonra da herhalde bir iki derken alışkanlık kazanmaktadırlar. Boylece her şey kitabına uygun seyretmekte, "ibnelik" olayında da üst sınıflar üstte, alt sınıflar altta bulunmaktadırlar.

Sanmayın ki olayın sınıfsal boyutu bundan ibarettir. İşin içinde bir de yabancılaşma vardır. Ne demiş Marx, kapitalist piyasa ekonomisinde insan üretime, ürettiği ürüne, topluma ve kendisine yabancılaşır. Ne demiş Perinçek, " Kendisini üretmeye yabancılaşan insan, doğadaki biyolojik eşine, yani karşı cinse de yabancılaşıyor." Aşırılığa varan tevazuundan ötürü, Perinçek Marx'ın kapitalizmin çürüme çağını ve eşcinselliğin ne kadar yaygınlaştığını da göremedigini soyluyor. Yani adamın ömrü vefa etse bu teoriyi kesin Perinçek'ten önce o yapacaktı! Ama kısmet Perinçek'inmiş Sağlık olsun. Aslında ben rahmetli iyi ki bu günleri görmedi, diye düşunuyorum. Bir kere Perinçek'in bu özgün katkısı onda lüzumsuz bir haset duygusu uyandırabilirdi. Daha önemlisi, emperyalizmin aşırıya kaçtığı bu çağda, maazallah, bu gurultu ve kaosta, belli mi olur kimin başına ne geleceği...

Yani ben Marx'tan eminim ama çevre kötü. Neyse, ben yine konuyu anlama çabamı sürdüreyim. Nerde kalmıştık, gürültülü ortama maruz bırakılan erkek insanlar birbirlerinin peynirini yemeye çalışırken dişi insanlara peynir kalmıyor, fareler havai fişeklerin ve panzerlerin sesinden serseme dönüyor, o sırada erkek fareler önlerine çıkan kadın farelere, "Ay ne kadar değişmişsin, ben seni tanıyamadım, bana bir şeyler oluyor, yabancılaşıyorum galiba," diyor ve onları kenara itip hemcinslerinin üzerine atlıyorlardı. Şimdi buraya kadar her şey açık ama, af buyrun, bu noktada tekrar kafam karıştı. Acaba Perinçek'in farelerinin hepsi erkek miydi bir kere? Eğer karma bir fare ortamı sözkonusuysa, erkek fareler birbirlerini becerirken kadın fareler ne yapmaktaydılar? Bu sorunu çözemeyince üstadın lezbiyenlikle ilgili saptamalarına başvurdum: "Peki saray kadınları, soyluların kadınları ne yaptılar, gerçek sevgi ve şefkati nerede buldular? Erkeğin erkeğe yöneldiği bu toplumlarda aşağılanmış ve gururunu yitirmiş olan kadın, aşkı kendi eşitinde aramıştır. Lezbivenlik bir bakıma bir aşağılanmanın ve bir hüznün paylaşılmasıdır." Görüldüğü gibi eşcinsellik konusunda da öncülüğü erkeklere kaptırmış bulunuyoruz. Onlar niyeti bozmasalar valla bizim bir şey yapacağımız yok. Sonuç: erkek fareler hunharca birbirlerinin üzerine atlarken, bu lutuftan mahrum bırakılan zavallı kadın fareler bir kenarda ağlaşıp birbirlerini teselli etmekte ve okşaşmaktadırlar. Öte yandan peynirsiz ve erkeksiz kalan dişi insan denekler kendilerini fare kapanına atıp intihar etmektedirler. Ay aslında Perinçek intihar oranı eşcinsellerde yüksek diyordu! Neyse orasını tam bağlayamadım, her şeyi benden beklemeyin, biraz da siz kafanızı çalıştırın.

Bu sınıfsal tahlilden sonra Perinçek olayın temeline inmiş ve de eşcinselliğin, bir toplumsal durumun ve ideolojinin doğayı zorlaması olduğu gerçeğini saptamış. Doğrusu bu saptamaya kadar metanetimi korumuştum ama bu beni dehşete düşürdü. Bu kadar sapıklık olmaz yani! Neyse ki biz heteroseksüeller öyle yapmıyoruz. Her dokuz ayda bir çocuk sahibi oluyor, çocukları yaylalara salıyor biz de onlarla birlikte dört ayağımızın üzerinde otluyoruz. Çiftleşirken aklımızda sadece ve sadece dokuz ay sonra dünyaya gelecek nur topu gibi yavrumuzun

NAMBIRVAN

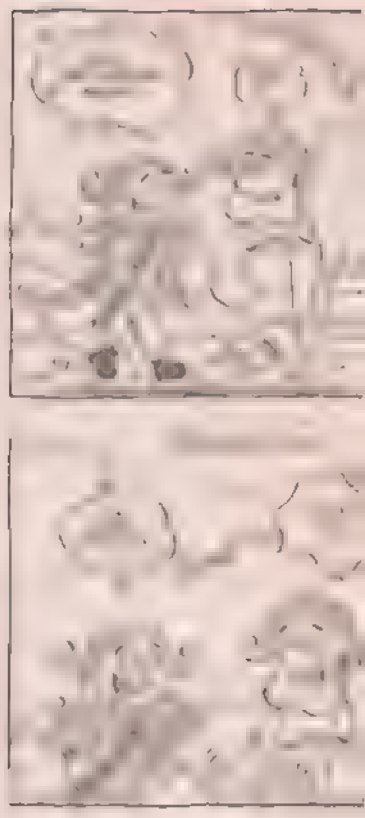

hayali oluyor, sersemletici ve gurultulu ortamlarda bulunmuyoruz. Av ivi ki heteroseksüeliz!

Gördüğünüz gibi biraz zorlanarak da olsa sonunda konuya genelde vâkıf oldum. Yalnız anlayamadığım bir şey var. Kimileri Perinçek'in yazısını eşcinselliğe karşıymış gibi algıladı. Valla bana pek de öyle gelmedi. Şu tanıma bir bakın ve elinizi vicdanınıza koyup bir düşunun: "Burada eşcinsellik, sistemin insana dayattığı acılardan ve yırtıcılıktan kaçmak için, uyuşturucu gibi, içki, kumar, iskambil oyunları, falcılık, büyücüluk, loto-toto, piyango, ganyan gibi, bir yabancılaşma ve çürüme olayıdır." Tamam sonunda yabancılaşma, çürüme filan diyor ama halkımızın bir cümleyi asla sonuna kadar okumama alışkanlığı ve listede sayılmış olan maddelere düşkünlük düzeyi goz onune alındığında, bunları okuyunca ibneliğe de heves etmeyeceğinin garantisi var mı? Ben Perinçek in bu cümlesinin son derece özendirici olduğu kanısındayım. Bir de eşcinsellerin yıkıcılığını öyle ballandırarak anlatmış ki Perinçek, bende devrimci sınıfın çoğunluğunun mümkünse eşcinsellerden oluşmasının çok hayırlı olacağı intibaını uyandırdı istemeden:

Bütün ülkelerin eşcinselleri birleşin!

"Somut olarak hormonları zorla"maya:

"Kan basıncını tersine çevir"meye;

"Beyindeki milyonlarca yıllık faaliyet ve kurumlaşma(yı) zorla"maya devam edin.

Çoğalın.

Sizinle birlikte "iç barış ve dinginlik" hissetmeyen, "kendisinden hoşnut ve huzurlu" olmayan insan sayısı da (az mı bilmem ama) çoğalsın.

Kim bilir, belki insanlık tarihinde şimdiye kadar olanlardan daha iyi birşeyler olur!

Nesrin Tura

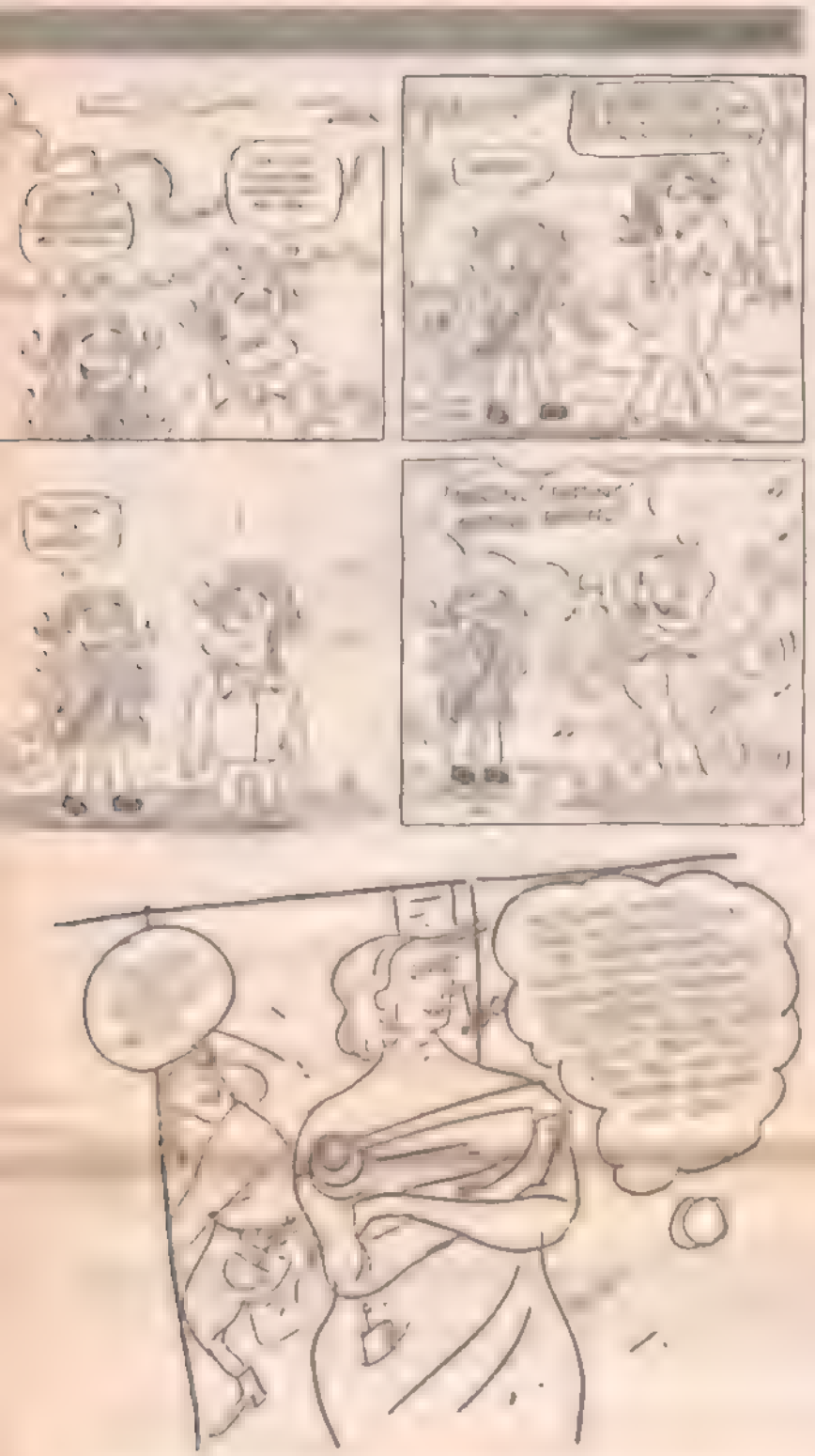

Sevgiliye her gün bayram

Nerde o 78 kuşağının slogan, bildiri, duvar yazıları döktürmedeki yaratıcı zekâsı... Sevgililer gününde "Sana Sevgimi Yolluyorum" sayfalarında yaptığımız arama tarama çalışmasında anladık ki 98 kuşağının gençlerinde bu dediğimizden eser yok!

Aşk olmalı önce, aşk insanı söyletir. Ama yok, eros yok, masum ya da kosnül, yürek tıpırtısı, şefkat, gençlik, güzellik içeren mesaj da yok. Tek tük varsa ve erotik sayılırsa: "Horozdan... Tavuğa..." "En güzel yerinden öptüm", "Zamanı geldi senin olacağım". Gerçekçi sayılırsa: "Sana ciğer gibi muhtacım". Tutkulu sayılırsa: "Son darbe-i kalbim yine ismin olacaktır". Eşit aşk sayılırsa: "Siz beni seviyorsanız ben de sizi seviyorum."

Sayfalar, benim bildiğim en azından 30 yıllık klişeleşmiş sevgi sözleriyle dolu. "En temiz hislerle... Deliler gibi... Her şeyden çok... Sonsuza dek... Dünya dondükçe... Dünden çok yarından az... Aşkımız bahara kadar değil mezara kadar... Unutma ki unutulmayanlar unutmayanları unutmazlar!"

Bu tür mesajlar gitgide arabeskleşiyor; "Seni sevmeyen ölsün... İki gözüm önüme aksın... Ölümün ne güzel olduğunu düşündüm, seni içimde öldürdüğüm zaman." Bazen duyguların yoğunluğu ve bunu ifade edecek malzemenin yokluğu nedeniyle anlaşılmazlaşıyor; "Kahrına katlanmak zor da olsa kahrının sonsuzuna kadar... Seni ikiz balina kadar çok seviyorum... Doğmamış sevgilerimle... Binlerce opucuk sakın bir fazlası deme... Bütün kamuoyuna aşkımı ilan ediyorum ki... Luboy moya... Ya tutya lıblu!" Bir kızın (Ayşe'nin) sevgililer gününu kutlayan 3 erkek de (Çetin, Ufuk, Savaş), toplam 11 kızın adını (Berrin, Suna, Ümran, Rahşan...) sıralayıp, seni seviyorum diyen Uğur gibileri de oluyor aşk babında. Olsun.

Aşkın yamyamlık etkisini "yerim seni" durumlarından biliyorduk zaten; "Patatesim seni çok özledim, yuvana dön, imza: Limon... Şeftalim, fıstık içi, fitos, börülcen, gilikozum. çikolatan, karadutum, çekirdeğin, çitozum, kirazım, şeker, fındık, fıstık, dallarda üzüm, iki gözüm/kırmızı elma, beni sakın bırakma... Bira göbekli aşkım, kestane şekerin, lokumun."

Sınırlı-temkinli-gerçekçi seven taş kalpliler de var (bunların da çoğu erkek): "Seni imkânlar dahilinde seveceğim... Seni kırk yıl daha seveceğim... En derin aşk muhtemelen benimdir... Mevzuata göre bile seni seviyorum... Bu kategorideki en gerçekçi sevgili (!) mesajı da tipik ve mutlu Türk ailesinin karı-kocalık durumunu yansıtan bir kadın espirisi: "Bahri Bey; Geçen 22 yıla rağmen Fenerbahçe'yi bana tercih etsen de seni seviyorum... Kırmızı gül bekleyen karın Semra."

Erkeklerin evlilik öncesi peşinden koşma, üstüne düşme dönemindeki yalvarışları ("Seni mutlu etmem için bir şans ver... Buradayım yaaa, gör beni"), evlilik sonrası, epey sonrası teşekkür ifadelerine dönüşüyor; "16 yıldır kahrını çeken eşim Neriman... Çiğ bir yüreği aşka küstürmediğin için sağol... Aslan gibi 2 evlat için sonsuz teşekkürlerimle..." Bu mesajların çoğu huzurlu bir sıkıntı ve hayat sigortası kokuyor: "Eşime, kızımın annesine, kocan Ali, ailenizin reisi Sait, biricik kızım Cansu'nun annesi Şenay'a, baba adayı Sinan'a, sevgili babacığını sevgililer gününde henüz doğamadığım için beni affet, oğluş ile benim hayatımdaki en önemli kemiksin, Hev Hev ve babası." Bir de evlilik yorgunu erkeklerden "hanını"larına ödev ahlakıyla gönderilen ekonomik, pragmatik mesajlar var: "Eşim Nevin'e sevgilerimle. Oya Hanım seni seviyoruz... Sevenlerimin ve sevdiklerimin gününü kutlarım."

Âşıklar çeşitli... "Söylemeyi unutmuş olabilirim ama seni seviyorum be güzelim" (dalgın âşık). "Kuşum kiminle olursa olsun sevgililer günün kutlu olsun" (olgun erkek). "Sana oruçluyum, bu orucun iftarı yok" (ölgün âşık). "Ben senin bana yansımanı sevdim" (bu da kendini seviyor!)

Bir de kafiyeli mesajlar var; "Kalbim seni unutacak kadar adi ise, ellerim onu parçalayacak kadar asidir." Aşkta abartmak mübahtır! "Sana olan aşkımı denizlerin büyüklüğü ile ölçseler tüm denizler bir su damlası gibi kalır", "Seni sevmeye doğduğun gün başladım."

Sevgililer gününde İsmail, Bünyamin, Ahuuuuu! diye bağırmadıysanız, vallahi şaşkınını, yarabbi çıldıracağım... diye dövünemediyseniz... bir tanem, sakın sen hasta olma, diyemediyseniz, aşk mozağinin bir parçası bile olamadıysanız şimdilik bir gazoz açın.

Suna Karaküçük

ÇOĞUNLUK VE SUÇLULUK... **FEYHAN GÜVER**

Geçen sayı bebeğiyle işi arasında tercih yapamamaktan şikâyetçi olan Nezihe nin mektubunu yayımlamıştık. İlk çocuğunu büyütmek için çalışmaya ara veren okurumuz, mesleğinde ilerlemesini engellediği için bu kararından çok pişman oluyor. Ancak ikinci çocuğuna tuttuğu bakıcı hastalanıp işi bırakıyor, annesi geçici olarak imdadına koşuyor. Eşi de çocuğuna kendisinin bakması için ısrar ediyor.

Aldatıldım!

Ne yapacağımı bilemiyorum. Benim başıma gelmez, dediğim şey başıma geldi. Aldatıldım.

Eşimle altı yıldır evliyiz. İlk başlardaki heyecan olmasa da iyi giden, saygılı bir ilişkimiz var, daha doğrusu vardı. Ta ki bir ay öncesine kadar. Tesadüf işte, bir arkadaşımla öğleden sonra izin alıp alışverişe çıktık. Alışverişten sonra birşeyler içmek için bir kahveye girdik. Arkadaşım önden yürüyordu, içeriye bir göz atar atmaz hemen dönüp, "Buraya girmeyelim," dedi. Şeytan dürttü derler ya, onu dinlemeyip içeri baktım. Zavallı arkadaşım, beni üzmemeye çalışıyormuş. Kocam, kuytu bir masada bir kadınla başbaşa oturuyordu.

O an düşüp bayılacağım sandım. Arkadaşımın yardımıyla dışarı çıktım. Ne düşüneceğimi bilemez haldeydim. Hiç âdetim değildir, birer bira içtik. Eve gittim. Kocam önce inkâr etti, ama sonra beni aptal yerine koymaktan vazgeçti. Sevgilisiyle iş yerinde tanıştığını, gelip geçici bir heves olduğunu, her erkeğin böyle şeyler yaptığını, benim yerimi kimsenin tutamayacağını, benden asla vaz geçemeyeceğini söylüyor ve onu bırakmamam için yalvarıyor. Bana karşı davranışlarının nasıl değiştiğini bilemezsiniz, ama ben de çok kırıldım. Bir türlü onu affedemiyorum. Biraz düşünmek istediğimi söyledim, sizce nasıl bir karar vermeliyim?

Bahar

Çözüm kararlı olmakta

Okurun köşenize yazdığı mektubu okuduğumda, sorunun ne olduğunun doğru saptanıp saptanmadığı sorusu aklıma takıldı. Bence, Nezihe'nin sorunu işi ile çocuğu arasında değil, işi ile eşi arasında tercih yapamamak... Meslek sahibi ve çalışan bir kadının evli de olsa çocuk sahibi olmayı istemesi belki annelik duygusunu -doğanın acımasızca bilinçaltımıza ve içgüdülerimize yerleştirdiği o hastalıklı duyguvu- tatmin arzusu ile açıklanabilir. Ancak olavda ikinci çocuğa karar veren, okurun mektubundan da anlaşıldığı üzere koçadır Okur, belki kendi eş seçimini dolayısıyla kendini onaylatma aduıa, "Ben de istekliydim," dese de ilk çocuğun doğumundan sonra işe donüşünde kariyerindeki kayıplar için yaşadığı pişmanlıkları da acı bir biçimde dile getirdiğine göre, aslında çalışmak ve işinde ilerlemek istemektedir.

Koca, belki toplumda yaygın "erkek çocuk" bulana kadar devam zihniveti ile karısının isteklerini görmezden gelmeye ve yeni çocuklar istemeye devam edecek. Nezihe, yine de çalışmak isterse, "E ne yapalım sen istedin, çocukların bakım problemi de senin problemin. çalışmak istiyorsan önce bu problemi hallet bakalım," diyecek. Nezihe de ne yazık ki çoğumuz gibi babasız doğurmuşuz da sanki çocuğun getirdiği tüm problemleri biz çözmek zorundaymışız gibi anne çırpınışları yaşayıp bakıcı nı tutsam, annemi mi çağırsam. maaşımın kaçta kaçını kadına vereceğim. deyip duracak...

Çözüm kararlı olmakta, kendi olmaktan vazgeçmeden yüzde yüz haklılığın kararlılığıyla kocanın karşısına çıkıp problemin yalnızca kendi problemi olmadığını, çocukların getirdiği maddi ve manevi her türlü yükün paylaşılmasının ve hatta belki de baba tarafından üstlenilmesinin zorunlu olduğunun bildirilmesinde yatıyor. Sonuç; Nezihe eşi ile işi arasında seçimini yapacak...

Nezihe ye küçük bir not: Çocuklar bebekken kendilerine kimin baktığını hatırlamazlar. Onemli olan çalışan annenin çocuğu ile paylaştığı sınırlı ama nitelikli zamanlar yaratabilmektedir. Kendini hiçbir zaman suçlu hissetme.

Bilge Talgar. İstanbul

Lütfen bir kadın olarak zoru başar

Sevgili Nezihe Abla. ben 18 yaşında üniversiteye hazırlanan bir öğrenciyim. Bir meslek sahibi olmak ve kendi ayaklarımın üzerinde durmak için sınavı kazanma çabası içindeyim. Çocukları çok seviyorum, ileride anne olma özlemiyle yaşıyorum. Evli bir kadın veya bir anne değilim ama seni anlayabiliyorum.

Bu konuda karar vermen tabii ki zor. Ama işini bırakma bence. Birçok kişi çocuğunu bakıcıya bırakıyor, kreş yaşı gelince kreşe veriyor. Örneğin; kuzenime anneannem bakıyor. İlk önceleri annesi gelince yanından ayrılmıyordu, sonra bu tepkileri azaldı.

Hem işine devam edebilir hem de bebeğinle ilgilenebilirsin. Diğer çocuğun, işin, kocan, ev, derken yorulacaksın, zorlanacaksın. Lütfen bir kadın olarak zoru başar. Daha önce pişman olduğun şeyi tekrarlama. Ama en doğrusu o ortamın içinde sen yaşıyorsun, sana en doğru geleni yap. Başarılar.

Mürşide Nartsoy

Çalışmasanız iyi olur

Bence çocuğunuz daha önemli. Kocanızın maaşı ailenize yetiyorsa çalışmayın. Çünkü çocuklarınız, şu yaşında tam sevgiye doyacağı bir zamanda. Çocuklarınız vedi veya sekiz yaşına gelinceye kadar çalışmasanız iyi olnr.

Annenin vereceği bir sevgiyi hiç kimse veremez. Birazcık olsun sevgi her şeye bedeldir. Sizce anne sevgisini çocuğunuza tattırmak kadar güzel bir duygu var mı?

Semra Söker

Bakıcı aramaya devam et!

Sevgili Nezihe, dile getirdiğin çelişkiyi henüz yaşamadım ancak üzerinde bayağı düşündüm. Bence bu doğru yanıtı olmayan, yaşayanın kararını mümkün olduğunca içine sindirebilmek için en azından bir süre denemesi gereken konulardan biri. Onun için kararını kendi iç sesini dinleyerek ver ve pişman olmadan bir süre denemeye çalış. Ancak madem mesleğin senin için önemli, bakıcı aramaya devam et. Bir kere eşinin öne sürdüğü iki düşünce bence yanlış. Maaşının çoğu bakıcıya gidecek olabilir; ancak bu şekilde ekonomik bağımsızlığını ve yaşamındaki devamlılığını satın alıyorsun. Bu da. maaşının tümü bakıcıya gitse bile bir süre için değer bir bedel. Bir diğeri; çevremden gözlemlediğim kadarıyla iyi bir bakıcı ve diğer zamanlardaki anne-baba ilgisi ile büyüyen çocuklar illa ki sefil, hırçın vs. oluyorlar diye bir şey yok. Mutlaka zor anlar oluyordur ama çocuklar bunu tolere edebiliyorlar. Bakıcı bulmak için biraz zaman kazanmaya çalış; sen veya eşin birkaç hafta ücretsiz izin alın, bebeği bir kaç hafta annenle memlekete yolla vs. Belki *Pazartesi*'nin şubat sayısında bakıcı olarak iş arayan tekstil sektörü mağduru bayanla senin ihtiyacını *Pazartesi* çalışanları eşleştirebilir. Kararın ne olursa olsun, bebeğini güle güle büyüt. Sevgiler.

Bilge, Ankara

Beni uyarın!

Geçenlerde çok değer verdiğim ve sevdiğim bir kadın dostum, durup dururken bana dat diye, "Senin giyim tarzını değiştireceğiz," demez mi. Söylenen cümlenin içeriğinden çok söyleniş tarzı irkiltmişti beni ilkin. Uzun yıllar boyunca duymaya alışık olduğum bir söylem biçimiydi bu. Bu yüzden böylesine yoğun tepki duymam çok "normal" olmayabilirdi. Üstelik kendisine karşı son derece katı, sevdiklerine hoşgörülü olan dostum, gerek giyimimle gerekse yaşam tarzımla ilgili bana sık sık takılırdı. Beni onaylamadığını ama sevdiğini ve dayatmacı davranmadığını bildiğimden üzerinde çok durmaz, güler geçerdim.

Hayatım hep beni değiştirmeye çalışan insanların müdahaleleri ile geçti. Kendimle sorunlarımın olduğu -yine var- donemlerde bu tür dayatmalar genellikle erkeklerden geliyordu. Bütün bu dayatmaların "sevgi ve korunmacılık" adına yapıldığını söylememin bilmem gereği var mı? Görünürde müthiş bir hoşluk bile sayılabilir. Tek yapılması gereken "sen" olmaktan vazgeçmek. Bu kadar basit!

Ne yazık ki nankör bir kedi olan ben -sıkışınca bana öyle diyorlardı- kendini görünmez bir tasma ile bağlamış, sınırları biraz zorlayınca ipinden çekilen biri gibi hissediyordum. Tabii herkesin sınırları değişken olduğu için de başım dönüyordu. Karşı çıkışlarım ise "fakat", "ama" gibi yararsız, cılız savunmalar şeklinde idi. İçimdeki isyanı ise üzerinde tepinerek bastırmaya çalışıyorum. Hesap verme ile ilgili öylesine çok şey biriktirmişim ki bu konudaki en küçük bir ima bile artık beni çıldırtabiliyor. Çocuğumla birlikte yaşıyorum. Ona karşı duymam gereken sorumlulukla hesap verme arasındaki ince ayrıntıyı bile ancak kavramıştım. Artık hayatımda beni değiştirmek isteyen erkeklere de yer yoktu. İyi ama yine de kurtulamıyordum ki. Bu kez de kadın arkadaşlarım "iyiliğim için" çeşitli uyarılarda bulunuyorlardı. Tabii bunlar uyarı şeklinde kalmıyor, izin verdiğin ölçüde boyutları büyüyen dayatmalara dönüşüyordu. Ès kaza benim gibi "Hayır" demesini çok beceremeyen biriyseniz ve kırmayı istemiyorsanız, bu durumun hayatınızın kâbusu haline gelmesi kaçınılmaz oluyor. Üstelik de bu, şu anda bana söylenen giyinimle ilgili dayatmacılıkla sınırlı kalmayıp iş hayatınıza, anneliğinize, paranızı nasıl kullanacağınıza vs. yayılmakta.

Düşünülmek, paylaşmak, dayanışmak elbette çok guzel. Ama kadın olarak zaten savaştığımız ve içselleştirdiğimiz pek çok şey varken ve kendimiz olmaya çabalarken bir de kendi kendinizi sınırlıyoruz. Eğer bir gün ben de dayatmacı davranırsam lütfen beni uyarın emi?

Nurhayat, Ankara

Sığıntı gibi yaşıyorum

Bir tartışma sırasında eşim babam tarafından öldürüldü...

On dokuz yaşında babam tarafından evlendirildim ve hemen hamile kaldım. Kızıma hamileyken eşimin babası tarafından cinsel tacize uğradım. Bunun öncesinde de zaten kız olup olmadığıma kuşkuyla bakılıyordu eşim ve ailesi. Çünkü zifaf gecesi kanama olmamıştı. (Hayatımdaki tek erkek eşimdi.) Bunun üstüne babasının ters davranışları da evliliğimizi temelinden sarstı

Bu olumsuzluklara rağmen iki çocuk doğurmuştum. Şu anda kendimi suçladığım tek nokta bu. Gerçekleri göremeyecek kadar içime kapanıp aptallaşmıştım. Bir süre sonra eşim kendini alkole verdi ve bağımlı oldu. Onu tedavi ettirmek için uğraşıyorken çok büyük bir felaket oldu. Bir tartışma sırasında eşim babam tarafından öldürüldü. Hayatın tamamen çöktü. Babam Sinop Cezaevi'ne gönderildi. eşim toprağa verildi. Bu duruma sebep olduğum için eşimin ailesi bana duşman oldu. Oğlum iki yaşındayken eşimin ailesi tarafından benden alındı. Kan davası çıkmasın diye aile meclisi buna karar verdi. Oğlum hukuken benim olmasına rağmen bir yıl bana gösterilmedi. Ama şu anda oğlumu görüyorum. Kızımla birlikte babamın evinde kardeşlerimle yaşıyorum

Maddi olarak eşimin ailesinden hiçbir şey alamadım. özel eşyalarıma kadar her şey satıldı Kızımla birlikte sığıntı gibi yaşıyorum ve düzgün bir iş de bulamadım. Uzun zamandır kendimi eve kapattım, iç dünyama döndüm. Mutlu değilim. Umidim çocuklarım, onların büyümesini bekliyorum. Evliliği kesinlikle düşünemiyorum, biriyle beraber yaşamaya dahi cesaret edemiyorum. Kendi kendime yetmeye çalışıyorum, Polyanacılık oynuyor, kendimi avutuyorum. Yazın yaşlı ve paralı biriyle evlenip Almanya'ya gitmeyi düşündüm, bu yüzden pasaport çıkardım, uğraştım ama onun da bir çözüm olmayacağını anlayıp vazgeçtim. Şu an bir arayış ve boşluk içindeyim, hep eksiklikler yaşıyorum. Evde oyalanmak için nazar ağacı yapıp etrafımdakilere satıyorum. Kitap okuyorum, günlük tarzında yazılar yazıyorum, yorumlar yapıyorum. En çok zevk aldığım şey de bu zaten. Bunların dışında orta bire giden kızımla ilgileniyorum. Ama kendimi hep bir boşlukta asılı kalmış hissediyorum.

İçimi size dökmek, bütün insanlara kendimi anlatmak, kendimi anlatırken diğer insanları da anlatıyor olmak beni teselli ediyor. Ne olur başka kızlarımız bunları yaşamasın. Umutlarını ve havallerini pembe bir bulut yapıp gerçeklerin onunu kapatmasın. En önemlisi de ayaklarını sağlam basıp kendilerine güvenlerini kazandıktan sonra evlensinler Kendilerini erkeklere ezdirmesinler Eğer yazımı dikkate alıp okursanız beni bir parça mutlu edersiniz. Beni ancak sosyal aktivitelerin hayata bağlayacağına inanıyorum

İlkay Hazar

Bu kavga sonuna kadar sürecek!

İnsanın kendi kendini ifade etmesi genelde zordur. Hele bir de kadın olup dar bir çevrede yaşıyorsan. Ben bu konuda belki biraz daha şanslıyım. Ailemde en azından babam normal bir kız babası kafasına sahip değildi. Üstelik ne evliydim ne de örümcek kafalı bir ağabeyim vardı. Fakat bunun yanında bir toplumda yaşıyordum. Bir genç olarak gezmeye, eğlenmeye benim de hakkım olduğunu düşündüğüm için uzun zaman mücadele etmem gerekti. Ailem açısından belki bir sorun yoktu ama çevremizde ki insanlar ayıplarla, baskılarla yetiştikleri için beni yadırgadılar. Ben vazgeçmedim. Yaptığın her davranışta, attığım her adımda acımasızca eleştirilirken yoluma devam ettim. Birkaç aksilik olsa da şimdi en azından kabullenmeye çalışıyorlar

Sokakta herhangi bir tacize uğramak önceleri gururumu kırarken, aslında bana bu şekilde davranan erkeklerin ne kadar küçük ve zavallı duruma düştüğünü görmem fazla zaman almadı. Sokakta sigara içerken bana ucuz bir kadın gibi bakan gözlere kendime güvenen gözlerle karşılık verdim. Çalıştığım işyerindeki erkek arkadaşlarımın sadece erkek erkeğe yapılacak türden muhabbetlerine her fırsatta katılıp düşüncelerimi söylerken, bana garipseyen gozlerle bakanlar, bir sure sonra benim yanımda hiç sıkılmadan konuşmaya başlamışlardı.

Biliyorum ki ben kadınlar için geçerli olan bu ve bunun gibi birçok sınırlamaya karşı çıkarken benim gibi, uzaklarda bir yerlerde, belki de benim fark edemeyeceğim kadar yakınında birçok hemcinsim aynı kavgayı veriyor. Bu kavga sonuna kadar surecek..."

Didem Başdemir, İzmir

Bu sayfaya yazan, tanıklıklarını, deneyimlerini, ilişkilerini bizimle paylaşan okurlarımıza teşekkür ederiz.

"Çok ağlatıyorlar insanı"

On dört yıldır evlere temizliğe giden Cihan Karaduman kırk yaşında, iki çocuk annesi. Bu işe ilk başlarda eşinin geliri yetmediği için başlıyor. Eşi hastalanıp işini bırakmak zorunda kalınca evin bütün geçimini yüklenmek durumunda kalıyor, üstelik bu işi yapan pek çok kadın gibi sigortasız ve güvencesiz çalıştırılıyor. "Nerde biterse orda kalacağız," diyor.

Evlere temizliğe gitmeye ne zaman ve nasıl başladınız?

Bu işe evlendikten sonra başladım ve on dort senedir bu işi yapıyorum. Evlenip İstanbul'a geldikten sonra durumumuz hep kötüydü, sadece eşim çalışıyordu. Daha sonra da çoçuklarımız oldu, yükümüz iyice arttı, maddi durumumuz çok kötüleşti. Baktık olmuyor, bir kişiuin çalışması yetmiyor. Eşim o zaman çok kıskançtı çalışmamı istemiyordu Once izin vermedi çalışmama ama iki çocuk okula başladı o ara, böylece çalışmaya başladım. Evlenmeden önce de köyde tarlaya gidip çalışıyordum,. ev işleri yapıyordum, yemek yapıyordum zaten. Ablam bana, "Seni bir yere götüreyim, çok ivi yaşlı bir kadın var," dedi. Yalnız yaşayan vaşh ve yatalak bir kadındı. Beş sene boyunca baktım ona, bütün evinin işini yapum, yemeğini yaptım, alışverişini yaptım, ilacını aldım. Affedersin altını aldım, ona verdiğim emeği hayatımda hiç kimseye vermedim. Düşündüğünde belli bir para karşılığı yapıyorsun ama aldığını para ona verdiğim emeğin karşılığı olabilir mi? Malı mülkü de çoktu. Yaşarken beni heveslendirmek için, "Sana ev eşyası veririm," filan dedi. Beş sene sonra öldü, bütün malını mülkünü yeğenlerine bıraktı. Kardeşleri bana, "Sen burda sadece çalıştın," dediler.

Haftanın kaç günü çalışıyorsunuz?

Haftanın beş günü çalışıyorum. O kadına baktığım beş senede belli bir tecrübe kazandım. O ölünce bir süre çeşitli yerlere gidip çalıştım. Sonra haftanın beş günü sürekli bir eve gitmeye başladım. İlk başta sadece genel ev temizliğini yapıyordum. Sonra ufaktan ufaktan bana yemek, ütü, çamaşır gibi şeyleri de yaptırmaya başladı, karşı çıkamadım bu isteğine. Bir gün bana, "Sen bu işleri de kıvırıyorsun madem, bundan sonra hepsini yap," dedi. Sabah gittiğimde ilk önce kahvaltısını hazırlıyorum ondan sonra ne kadar iş varsa hepsini yapıyorum

Ne ücret alıyorsunuz?

Bütün bunlar için altı buçuk milyon alıyorum. Yani önceden sadece temizlik için aldığım ücreti diğer işleri yapmaya başladıktan sonra da almaya devam ettim, ek bir ücret vermedi. Gittiğim hanımın bir de oğlu var, evli, karısıyla çalışıyorlar, onun evine de gidiyorum. İki gün oğluna üç gün kendisine gidiyorum. Oğlunun da bütün işlerini ben yapıyorum. Zaten en zor olan da yemek. Misafiri geldi, iki gün mutfaktan çıkamadım.

Ücreti kim artırıyor?

Kendiliğinden o artırmıyor, ben artırıyorum ama bunu da kabul etmiyor, pazarlık yapıyor. Her işini yapıyorum altı buçuk veriyor, sekiz istedim, ama kabul etmedi, üstelik çok zengin bir insan ama böyle işte.

Hoşlanmadığınız davranışlarla karşılaşıyor musunuz?

Karşılaşmaz mıyım, çok ağlatıyorlar insanı, ama ne yapacaksın ekmek parası. Gittiğim kadın gonullu olarak çalışıyor, ünlü bir yardım kulubunün başkanı. Yani çocuklar için, yardmıa ihtiyacı olanlar için çalışıyor. Benim eşim hastalandığında bir süre yatalak kaldı, eşime bakmak için bir süre işime gidemedim; bana tek yaptığı iyilik yerime başka bir kadın almamış olmasıydı. Eşimin hastalığı için bile aramadı, oysa ben ona hiçbir paranın karşılavamavacağı bir emek veriyorum. Aslında dışardaki fakirlere yardım ediyor, onun yaptığı işle de gurur duyuyorum ama bana hiç öyle davranmıvor.

Eşiniz şu anda çalışıyor mu?

Hayır, iki seneyi geçti çalışamıyor. Bir sabah kalktık, eşim yere düştü, hastaneye götürdük, beyin kanaması geçirdi, felç oldu. On üç gün komada kaldı ama neyse ki sonra ayağa kalktı. Bir süre sağ tarafı tutmadı, fizik tedaviyle ayağa kalktı ama konuşamıyor. Demir doğramacılık yapıyordu hasta olmadan önce.

Çalıştığınız zaman süresince herhangi bir iş kazası geçirdiniz mi?

Büyük bir iş kazası geçirmedim. Bir gün ağır bir eşya kaldırdım belim tutuldu, altı ay beni zorladı ama başka bir kaza geçirmedim allaha şükür.

İşinizden dolayı sağlığınız etkilendi mi?

Ev işi en ağır iş. Hem kendi evimin işini hem gittiğim kadının, hem oğlunun evinin ışini yapıyorum. (Ellerini birbirine vurarak) Affedersin bir tek "şey"iniz eksik, yoksa o evin hanımı olmak için herşeyimiz dört dörtlük, her şey bana ait çünkü, kadının ayakkabılarını bile ben siliyorum. Şimdiden dizlerim, belim tutmuyor ve çok başağrısı çekiyorum. Çocuklar kendi havasında, beyim hasta, kendi âleminde. Daha düzenli işlerde çalışmayı çok istedim ama iş yok, çok da uğraşamadım aslında, ama insan kolay kolay da güvenemiyor, o insanlar nasıldır, gittiğin yerler nasıldır bilmiyorsun. Ama gittiğin

evler sanki senin evin gibi oluyor, yani o evde kendi evinmiş gibi çalışmamı istiyorlar. Çalıştığın evde her şeyi dort dörtlük yapman gerekiyor. Hayatımın büyük bölümü o evlerde geçiyor. Kendi ailene ve evine ancak akşam birkaç saat zaman ayırabiliyorsun. Eve gidince zaten mecburen işe dalıyorsun, yemekti, çamaşırdı, temizlikti. Genelde gece geç yatıp sabahın köründe kalkıp evdeki işleri bitirmeye uğraşıyorum.

Bu işi yapan başka kadınlarla bağınız var mı, onlarla iş konusunda dayanışabiliyor musunuz?

Bağımız var, konuşuyoruz da aramızda ama dayanışma olmuvor. Bazı kadmlar bizim aldığınız ücretin daha altında çalışıyor, o zaman onları tercih ediyorlar bizi çalıştırmıyorlar ve o ucuz çalışanları bize örnek gösteriyorlar. Ben ücreti artırmak istediğimde evine gittiğim kadın bana arabasının bagajını gösterip, "Bak elli milyon harcadım ama daha arabanın arkası bile dolmadı, hayat çok pahalı, çok para istiyorsun," diyor. Yani o bana şikâyet ediyor, beni hiç düşünmüyor. Yolum uzak, yola harcıyorum, çocuklarım, kocam çalışamıyor. Bunları asla düşünmüyor.

Çalıştığınız sektörde iş bulan şirketlere başvurdunuz mu?

Bir arkadaşımdan duyduğuma göre benim aldığım ücretin yarısını kesiyorlarmış, belki sigorta da yapıyorlardır ama bu bana fazla gelir, ücreti kesmeleri bana yaramaz. Kendi istediğim gibi bir iş bulamıyorum. Bizler köyde doğduk, buyuduk, ne kadar İstanbul'da yaşasak da sonuçta böyle yetiştik, korkuyoruz birçok şeyden. Benim şartlarımda çalışan çok kadın var. Bu işi kuvvetim olduğu sürece yapacağım ama düşünüyorum, bugün yarın hasta olsam halimiz ne olacak. Benim büyük oğlum okulu bitirdi ama iş bulamıyor. Bir arkadaşım var, benim gibi ev işine gidiyordu sonra bir şirkete girdi, çay, kahve yapıyor, hafif bir iş. Şimdi diyor ki, "Ömrümün yarısı ev işleriyle geçti, o kadar acıyorum ki o günlerime, kendimi o ev işleriyle nasıl öldürmüşüm?" diyor. Ben de aynı düşünüyorum, keşke ben de öyle bir iş bulabilsem, kurtulurum bu işten. Bizim en iyi bildiğimiz iş ev işi, ben iş ararken iş bulun dediğim de arkadaşlarımı hemen ev işi buldular, başka bir şev yok ki. İlkokulu bitirdim, çocuğunuzu okuttuk, bilgisayar kursuna gönderdik ama iş bulamıyor. Hadi biz okumadık bari onlar okusun dedik, onlar da okudu ama iş yok. Nerde biterse orda kalacağız.

Eşiniz, çocuklarınız evde yardımcı olmuyorlar mı?

Yardımcı oluyorlar, desem yalan olur, işte birazcık küçük oğlum yardımcı olmaya çalışıyor. Yani bugün ben hasta olsaydım kocam bana asla bakmazdı, bunu biliyorum, belki de şimdi sokaktaydım ama ben şimdi kocayı da yurutuyorum, çocukları da yurutuyorum, evi de, işi de yurutuyorum, her şeyi yapıyorum, yani tek başına girmişini içine. Zaten başka çare yok. Ben çok çektim kocamdan, cahilliğimizden, okumadık çünkü. Benim bildiğim kadarıyla kadınlar kendilerini zayıf görmemeli, kadınlar her şeyi başarır, ben öyle vetişseydim her işi başarırdım, bunun bilincindeyim şimdi. Kadınlar kendilerini ezdirmesinler, eğer koca dovüyorsa, eziyet ediyorsa hiç kimseye havatını vermesin çünkü çocuğu da olsa çocuk da bir yerde boş. Hiç kimseye değmezmiş. Kadın her yerde zaten eziliyor, kadın her şeyi yapıyor. Kocam da boyle olunca ben aman kimseye muhtaç olmayayım hatta babama bile muhtaç olmayayım, diye düşündüm hep.

Eşiniz dövüyor mu sizi?

Şimdi dovmüyor ama hastalanmadan once döverdi, çok doverdi, dovmedi desem valan olur. Hem de ağır döverdi, tehdit de ederdi, "Bıçaklarım seni," derdi. Bunları hep kıskançlıktan yapardı, başka hiçbir kotü yönü yoktur. Yani terbiyelidir, efendidir, namusludur, yeri gelince çalışkandır ama kıskanç işte. Şimdi de çok sinirli, artık dovme gibi bir durumu yok ama çok sinirli oluyor Her şey de ben alttan ahnak zorundayım, her şeyini dört dörtlük yapmak zorundayım, çocuklara, "Yapmayın," demem gerekiyor. Kıskançlığı hâlâ sürüyor, birazcık geciksem, "Nerdeydin?" diyor, bağırıyor. Keşke evlenmeseydim, şu İstanbul'da büyüseydim. Kafam farklı olsaydı evlenmezdim ki. Evlilik çok zor, hele çocuk olunca içinden çıkamıyorsun, eve mahkûm oluyorsun.

Nevin Cerav

Vitaminler ve merak ettiklerimiz

Vitaminler şişmanlatır mı?
Hayır. Vitaminlerin kalori değeri yoktur. Yalnız bazı vitamin hapları ince bir şeker tabakasıyla kaplı olduğundan birkaç kalori içerebilir, ancak bu kabul edilebilir ölçüdedir.

Vitamin hapları iştah açar mı?
Vitamin dengenizde bozukluk yoksa, ekstra vitamin almanızın iştahınıza hiç bir etkisi olmaz. Ancak başta A, B1 ve C vitaminleri olmak üzere yeterince vitamin almayan kişilerde, vitamin almaya başladıktan sonra iştah artışı görülebilir.

Kadınların demir ihtiyacı erkeklerinkinden fazla mıdır?
Erkeklerin günlük demir ihtiyacı 10 mg. kadınların ise 15 mg.'dır. Kadınların her ay âdet dönemlerinde kan kaybı olduğundan, ayrıca gebelik ve emzirme dönemlerinde bebeğin de demir ihtiyacını anne karşıladığından demir gereksinimi artar. Bir de, kadınların demir depolama kapasiteleri düşük olduğundan demir takviyesine özellikle ihtiyaç duyulur.

Âdet öncesi gerginliğin giderilmesinde vitamin almanın yararı var mıdır?
Bu tip şikâyetleri önlemenin ya da en azından hafifletmenin çeşitli yolları var. Örneğin egzersiz yapmak, beslenmeye özen göstermek, olabildiğince dinlenmek, çay, kahve ve sigarayı kesip (azaltıp) sebze, meyve yiyerek bol su içmek gibi... Bu arada, B6, E, C ve D vitamini ile kalsiyum ve magnezyum almanın da bu şikâyetleri azalttığı görülüyor.

Otuz yaşın üzerindeki kadınların neden takviyeye ihtiyacı var?
Kadınlar özellikle otuz yaştan sonra daha fazla kalsiyum kaybetmeye başlarlar. Menopoz ile birlikte bu kayıp hızlanır ve yaşlanmayı kâbusa dönüştüren osteoporoz (kemiklerde zayıflama, ağrı ve kırılganlık) belirtileri görülebilir. Kadınlar otuzlu yaşlardan sonra sut ve süt ürünlerini daha çok tuketmeli, güneş ışığından daha çok yararlanmalı ve egzersize önem vermelidir. Kalsiyumun emilmesi ve vücut tarafından tam olarak kullanılabilmesi için D vitamini önemlidir

Hastalık değil bir çeşit sendrom

Sizin migren tipiniz hangisi?

Migren tipleri kadınlarda erkeklerin 2-3 katı daha fazla. Migren nöbetlerinin nedenleri kişiden kişiye değişiyor.

Migren, bugün tıbbın henüz çaresini bulamadığı, ölümcül olmasa da insanı canından bezdiren bir hastalık. Aslında tıp dilinde hastalık da denmiyor migrene. Daha çok bir çeşit sendrom; yani migren, bazı bozuklukların sonucu olarak ortaya çıkıyor. Başın tek tarafında şiddetli ağrı, sıradan migrenin tanımı. Klasik migren ise, bu ağrının çoğunlukla şiddetli ışık şeklinde ortaya çıkan bir ön uyarıyla başlayanı. Migren nöbetlerinin, genetik bir eğilim sonucu, beyin sapındaki nörolojik faaliyetlerin aşırı derecede artmasıyla ortaya çıktığı tahmin ediliyor.

Migren yakınmaları kadınlarda daha fazla Bu nedenle de her zaman hormonal faaliyetlerin migren nöbetlerinde etken olabileceği duşunulmuş. On altı yaşından sonra görülen migren tipleri, kadınlarda erkeklerin 2-3 katı olup hastalığın görülme sıklığı kırk vaşmda doruk düzeye ulaşıyor. Hemen hemen bütün migren tipleri elli yaştan önce ortaya çıkıyor.

Migren tedavisinde, hastanın migren tipinin bilinmesi büvük önem taşıyor. Ayrıca fizyolojik olarak aynı olmamıza rağmen, herkesin birbirinden farklı özellikleri 'var; bu nedenle de özellikle migren nöbetlerini etkileyen faktörler kişiden kişiye değişiyor. Kişinin kendi nedenlerini iyi bilmesi gerekiyor. Bu nedenler arasında stres, ani ve aşırı bir duygusal değişiklik, bazı yiyecek (eski peynir, salam, sucuk, çikolata, dondurma, kabuklu yemişler) ve içecekler (alkol, kahve, kola), uykusuzluk ya da aşırı uyku sayılabiliyor. Görüldüğü gibi bir kişide migrene neden olan faktör diğerini etkilemiyor. Dolayısıyla bireylerin kendilerini çok iyi izlemeleri gerekiyor.

Bu tetikleyicilerin belirlenip onlardan kaçınılmasının yanı sıra önerilen ilaç tedavileri de var. Migrenin tipi ve şiddetine göre çeşitli ağrı kesicilerden başlayan geniş yelpazenin sonunda morfine bile rastlanıyor. Ancak son yıllarda geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan yeni ilaçlar, beyindeki serotonin üzerine yöneltilmiş olanlar. Migren nöbetleri sırasında beyindeki serotonin düzeyinin düştüğü gözlemlendiğinden, "triptan" sınıfından olan ilaçlar hem ağrıyı denetim altına alabilmekte hem de migrenin vol açtığı bulantı ve mide ağrılarını engellemekte başarılı oluyor.

Aynı ilaç sınıfından olan "zolmitriptan"ın da, kadınlarda hormonal değişimle ilintili migren nöbetlerinin tedavisinde etkili olduğu söyleniyor. Bu ilaçla yapılan çalışmalar, kadınların migren nöbetlerinin âdet dönemiyle, doğum kontrol hapı ya da hormon tedavisiyle belirlendiği durumlarda olumlu etkisi olduğunu göstermiş.

Füsun Özlen

1789 Fransız Devrimi

Giyotinin gölgesinde kadın hakları

1789 Fransız Devrimi kadınların tarihinde belirleyici değişim dönemlerinden biridir. Yükselen burjuva sınıfı, Eski Rejim'in koyduğu sınırlardan tümüyle kurtulmak amacıyla, özgürlük ve eşitlik idealiyle tüm halkı arkasından sürüklemeyi başarmıştı. Kadınlar, monarşinin adım adım tasfiye edildiği yeni ve eşitlikçi bir düzen kurma mücadelesinin her düzeyinde kitlesel olarak yer almakla kalmayıp pek çok belirleyici durumda erkeklere öncülük ettiler. Bütün insanlar için eşitlik ve özgürlük talebini ciddiye aldılar, yeni düzenin kadınların köleliğine de son vereceğine inanarak, onun inşasında erkeklerle eşit sorumluluklar ve haklar talep ettiler. Devrim fırtınası toplumun tüm alanlarını, kurumlarını, tüm ilişki biçimlerini sarsarken, cinsiyetler arası ilişkiler de o güne dek görülmemiş bir biçimde sorgulandı.

Salonlar, kadın kulüpleri, halk dernekleri

Bütün sınıflardan kadınların, çeşitli örgütlenme ve eylem biçimlerini içeren tam bir seferberliğine tanık oldu Fransız Devrimi. Kadınlar kendilerini politik özneler olarak algılıyor, kamusal alandaki tüm tartışmalara katılıp fikirlerini savunuyorlar. özgüven kazanarak ilerliyorlardı. Kralın Tuileries Sarayı'na çekilmesine ve milletvekillerinin İnsan Hakları Bildirgesi'ni ilan etmelerine varan süreci başlatan Versailles'a yürüyüş (5 Ekim 1789) kadınlar tarafından gerçekleştirildi. Erkeklerin oluşturduğu Ulusal Muhafız üyeleri, yürüyüşe kadınların çağrısıyla, öğleden sonra katıldılar. Jirondenler'in tasfiyesinin önünü açan 1793 Mayıs ayaklanması, 1795 ilkbahar olayları gibi devrim tarihinin dönüm noktalarını oluşturan olaylarda, ilk inisiyatifi gösterip erkekleri peşlerinden sürükleyenler kadınlardı.

Germaine de Stael ya da Mme. Condorcet gibi pek çok burjuva kadının salonları diğer politik sorunların yanı sıra kadın haklarının da tartışıldığı, dönemin önemli politik şahsiyetlerinin devam ettiği politik merkezlerdi. Orta sınıftan kadınlar erkeklerle birlikte kurdukları ve onlarla eşit haklardan yararlandıkları kulüplerde devrim tartışmalarına katılıyor, örgütleniyorlardı. Olympe de Gouge, Claire Lacombe, Pauline Leon gibi bazı kadınlar yalnızca kadınlara açık kulüpler oluşturdular. Devrimin ilerleyen yıllarında, yoksul mahallelerde yaşayan kadınlar kendi kadın kulüplerini, halk derneklerini oluşturmaya başladılar.

Medeni hakların kazanılması

Kadınların hak talepleri, henüz yaygınlaşmamış ve politik hakları kapsamayan bir biçimde de olsa, devrim öncesinde de burjuva kadınlar tarafından ifade ediliyordu. Devrimin hemen öncesinde, Ocak 1789'da Tiers Etat (*) kadınlarının krala verdikleri dilekçe bunun örneklerinden biridir: "Aydınlatılmayı, iş sahibi olmayı talep ediyoruz; erkeklerin otoritesini gasp etmek için değil, daha fazla saygı görmek, bir talihsizlik durumunda yaşamımızı sürdürebilecek araçlara sahip olabilmek için." Kadınların temel talepleri, medeni haklar (erkeklerin ayrıcalıklarının ortadan kaldırılması, boşanma hakkı) ve eğitim hakkıyla ilgiliydi.

Fransız Devrimi'nin temel ilkelerini yansıtan 1789 tarihli İnsan Hakları Bildirgesi, özgürlüğün, mülkiyetin, güvenliğin ve baskıya karşı direnmenin her bireyin hakkı olduğunu ilan ediyordu. İnsan Hakları Bildirgesi'ni ve kadınların taleplerini göz önüne alan Kurucu Meclis, devrimin ilk yıllarında kadınların medeni haklarını, kadın-erkek eşitliğini sağlayacak biçimde güvence altına alan yasalar çıkardı. Bu yasalar içinde en önemlileri, kız çocukların mirastan eşit pay almaları ve boşanmanın kadın ve erkek için eşit biçimde tanımlanmasıydı. Bu yasalar sayesinde Fransız kadınları ilk kez özgür, kendini yönetme yeteneğine sahip akılcı bireyler olarak görülüyor, gerçek bir yurttaşın tüm haklarına değilse de statüsüne sahip oluyorlardı. Medeni kanun açısından erkeklerle eşit yurttaşlar haline gelen kadınlar, erkeklerin sahip olduğu politik haklardan yoksundular. Yine de bu medeni hakların kazanılması bir dönüm noktasıydı çünkü politik haklar için mücadelenin zorunlu koşuluydu. Öte yandan, bu hakların varlığı, politik hakların yokluğunu daha da kabul edilmez ve çelişik kılıyordu. Eşit medeni haklara sahip yurttaşlar olarak kadınlar, politikada, ülke yönetiminde de bir yerleri olduğuna inandılar ve böyle bir yerleri varmış gibi davrandılar. Ne var ki, oy hakkının yalnızca "aktif" olarak tanımlanan, yirmi beş yaşın üzerinde ve en azından üç iş gününe denk düşecek miktarda vergi ödeyen erkek yurttaşlara tanındığı, bu tanıma girmeyen erkeklerin bile, "pasif" vatandaşlar olarak ne oy ne de silah taşıma hakkına sahip oldukları bir sistemdi sözkonusu olan. Kadınların seçme ve seçilme hakkı konusunda pek az cesur ses çıkıyordu. Bu seslerden biri bir erkeğe aitti: Condorcet, "Kadınların Yurttaşlık Hukukuna Kabulü Üzerine" (Sur l'admission des femmes au droit de cite) başlıklı denemesinde, kadınlarla erkekler arasında akıl ve yetenek açısından bir fark olmadığını, farkın eğitimden ve toplumsal konumdan kaynaklandığını söylüyor ve kadınların politik haklardan yoksun bırakılmalarının devrimciler için bir çelişki olduğunu gösteriyordu. Ama Condorcet'nin çözüm önerisi devrimci olmaktan epey uzaktı. Vergiye dayalı oy hakkının kadınları da içine alacak şekilde genişletilmesi, yani mülk sahibi erkekler ve kadınlar için eşit oy hakkı.

Olympe de Gouge ve Kadın Hakları Bildirgesi

Bu dönemin devrimci düşüncesini mantıki sonucuna götüren çözüm önerisi, bir kadının, Olympe de Gouge'un kaleminden çıktı: Kadın Hakları Bildirgesi (Declaration des Droits de la Femme). Bildirge, doğrudan İnsan Hakları Bildirgesi'ne bir yanıt olarak yazılmış feminist bir manifesto niteliğindeydi. İnsan Hakları Bildirgesi'ne atıfta bulunarak, eğer "kadın özgür doğmuş(sa) ve yasalar önünde erkekle eşit"se, bu politik haklar konusunda da tam bir eşitlik anlamına gelmelidir, diyordu de Gouge: "Yasa genel iradenin ifadesi olmalıdır; tüm kadın ve erkek yurttaşlar yasanın oluşturulmasına kişisel olarak ya da temsilcileri aracılığıyla katılmalıdır. Yasa herkes için aynı olmalıdır: Yasa önünde eşit olan tüm kadını ve erkek yurttaşlar, tüm kamusal mevki, konum ve görevlere eşit bir biçimde gelebilmelidirler." Olympe de Gouge'un 1791 Fransa'sı için getirdiği öneri gerçekleşmek için 1945 yılını beklevecekti!

Kadınların politik haklarına ilişkin bu görüşler erkek yurttaşların ilgisini çeker gibi görünmüyordu. Ama başlangıçta tekil seslerin ve daha çok burjuva kadınların dile getirdikleri kadın talepleri, devrim

Olympe de Gouge (Marie-Olympe Gouze)

1748 yılında Montauban'da doğdu. Annesi bir kasabın karısıydı ama aristokrat bir şairin evlilik dışı çocuğu olduğu söyleniyordu. On altı yaşındayken Louis Yvres Aubury adlı bir subayla evlendi; iki çocuğu oldu. İki yıl sonra ayrıldılar. Olympe Paris'e kaçtı, adını değiştirdi ve sahneye çıkmaya başladı; güzelliği, aşkları ve yazılarıyla adını duyurmakta gecikmedi. Başarılı komediler ve oryantal öykülerin yanı sıra, köle ticaretinin yasaklanmasını, işsizler için kamu atölyeleri kurulmasını, kadınlar için bir ulusal tiyatro açılmasını savunan politik broşürler yazdı. 1789'da devrimin en ateşli savunucuları arasında yer aldı ve kadınların politik hak taleplerini ön plana çıkardı. 1790 yılında Örücüler Kulübü (Club des Tricoteuses) olarak adlandırılan ve Jirondenli kadınların biraraya geldikleri kulübü kurdu. 1791'de Kadın Hakları Bildirgesi'ni kaleme aldı. "Kadının darağacına çıkma hakkı var. Meclis kürsüsüne çıkma hakkı da olmalı," diyordu de Gouge. Kadınlarla erkeklerin eşitliği fikrini, o dönem için çok radikal olan tüm sonuçlarıyla birlikte politik alana taşıyan bu metin gerçek bir feminist manifestoydu ve 19. yüzyılda sufrajetlerin oy hakkı mücadelelerine ışık tuttu.

Olympe de Gouge 1793'te, Jakobenlerin Jirondenleri tasfiye ettikleri terör sürecinde, Kral XVI. Louis'nin idam edilmesine karşı çıktı. Gözaltına alındı ve "darağacına çıkma hakkı"ndan yararlandırıldı. Giyotine giderken şöyle haykırdığı söylenir: "Giyotin ve cellat! Fransa'nın şanı olacak devrimin meyveleri bunlar mı! İki cins arasında ayrım gözetmeden, evrensel bir model olarak tüm dünyaya yayılacak olan bunlar mıydı?"

ilerledikçe politik özneler olarak etkinleşen ve elde edilen medeni haklarla cesaret kazanan sans-culottes (baldırıçıplak) kadınlar arasında giderek daha çok benimseniyor, yankı buluyordu. Bu kadınlar fikirlerini konuşarak, hele yazarak ifade etmek konusunda pek yetenekli değildiler belki, ama gundelik hayatta ve politikada işgal etmeye başladıkları konum, kendi başına geleneksel rollerin sorgulanmasıydı. Erkek yöneticiler artık durumu görmezden gelemiyorlardı; politikanın kadın işi olmadığı sık sık duyulur olmuştu.

Cumhuriyetçi anneler evlere!

24 Haziran 1793'te kabul edilen Anayasa "evrensel" oy hakkını yine erkeklere tanıdı. Pek az sayıda erkeğin ve çok sayıda kadının protestoları işe yaramadı. Kadınlar mücadeleyi bırakmadılar. Her yerde silah taşıma hakkını (yurttaşlığın bir simgesiydi bu) dile getirmeye devam ettiler. Çağrılmadıkları ve oylarının bu değeri olmadığı halde, kadın kulüpleri Anayasa'nın oylandığı referanduma katılarak oy verdiler, ant içtiler. Jakoben yönetimin varlığı birkaç ay sonra, 30 Ekim 1793 tarihli bir kararnameyle geldi: Bütün kadın kulüpleri ve kadınların kurdukları halk dernekleri kapatıldı. Bu, kadın hakları konusunda Meclis'te yapılan tek tartışmanın sonucuydu.

Kadınların politik arenayı terk edip evlerine çekilmeleri, Jakobenler dahil devrimcilerin büyük bir çoğunluğunun talebiydi. Kadınlara elde ettikleri medeni hakların önemi hatırlatılıyor, "Cumhuriyetçi anne" olmanın kutsallığından dem vuruluyor. Cumhuriyet'e en büyük hizmeti anne ve eş olarak yapacakları ifade ediliyordu. Jakobenlerin gazetesi *Revolution de Paris*, Meclis'e katılan bir kadın delegeden söz ederken şunları hatırlatıyordu: "Doğa kadınları düşünmek için değil, sevmek için yaratmıştır; babalarını, kocalarını, çocuklarını sevmek için; işte kadınlar için yasa ve peygamberler." (Kasım 1791) Bir başka yazı kadın askerlerle ilgiliydi: "Kadınların orduda ne işleri var? Yurttaşlar! Siz ancak baba evinde ya da evlilik çatısı altında huzurlu olabilirsiniz. Başka tarafta yeriniz yoktur. Sizin için kahramanlık evliliğin ve evişlerinin yükünü taşımaktır." (Ocak 1793)

Kulüpler kapatıldıktan sonra, kadınlara yönelik tepki daha sert ve telıditkâr bir ton kazanır. Politik bakımdan en ileri Cumhuriyetçilerden biri, Paris Komünü yargıcı Jakoben Chaumette, 17 Kasım 1793'te Komüne girmesini yasakladığı bir kadın delegeyi şöyle azarlıyordu: "Erkek olmaya çalışan küstah kadınlar. (...) Doğa adına neyseniz o olarak kalın." Ve sonra, bir gün önce giyotine giden "erkeksi", "küstah" Olvmpe de Gouge'u hatırlamasını söyleyerek gözdağı veriyordu. Kadın kuluplerinin yasaklanmasından birkaç hafta sonra, 19 Kasım 1793'te *Moniteur Universel*'de, "Cumhuriyetçilere" dive başlayan bir yazı yayınlandı. Yazıda Cumhuriyet Mahkemesi'nin kadınlara kuşkusuz ders almayı ihmal etmeyecekleri büyük bir örnek verdiği söylenmekte, art arda giyotine gönderilen Marie Antoinette'in, Olympe de Gouge'un ve Madame Roland'ın ölümleri yorumlanmaktaydı. Birbiriyle hiçbir ilgisi olmayacak kadar farklı politik konumlardaki bu kadınlar, yazıda tek bir temel suç altında birleştiriliyorlardı: "Cinsiyetlerine yakışan erdemleri unutmak".

Avrupa'da ortaya çıkan Aydınlanma ve Amerikan Devrimi, özgürluk ve eşitlik temalarının yaygınlaşmasıyla, kadınların kendi konumlarını sorguladıkları ve hakları için mücadele ettikleri bir süreci başlatmıştı. Fransız Devrimi'nin kadınlar açısından ayırt edici yanı, kadınların politik haklarının, toplumun düzenlenmesine erkeklerle eşit politik haklara sahip yurttaşlar olarak katılma haklarının, daha önce görülmemiş bir netlikte gündeme gelmesiydi.

Nesrin Tura

Jironden ve **Jakoben** partiler, Fransız Devrimi'nde monarşiye karşı mücadele eden burjuvaziyi temsil eden iki ayrı partiydi. Jironden'lerin tabanı daha çok iş adamları, bankerler, tüccarlar ve aydınların bir bölümünden oluşurken, Jakobenler küçük girişimcilerin, aydınların bir bölümünün ve baldırıçıplaklar (sans-culottes) olarak adlandırılan yoksulların desteğine sahipti. Devrim sürecinde halkın basıncıyla daha radikal önlemlere yönelen Jakobenler ılımlı Jirondenleri tasfiye ettiler, sonra da kendi aralarında bölündüler. Kendi sonu da giyotin olan Robespierre, yönetimi sırasında Danton, Desmoulin gibi pek çok eski yol arkadaşını giyotine gönderdi.

* Üçüncü zümre. Ruhban zümresi ve soylular dışındaki halk.

Kaynaklar:

• *A History of Women*, Geneviève Fraisse, Michelle Perrot (derl.), Harward University Press, ABD, 1995.

• Anne Marie Granger, "Les Droits de l'homme Sont Aussi les Notres", *Cahiers du Feminisme* no. 50.

• *The Macmillan Dictionary of Women's Biography*, Jennifer S. Uglow (derl.), Macmillan Press, Londra, 1984.

• *Feminizm*, Andree Michel, çev. Şirin Tekeli. Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul. 1984

• Susan Alice Watkins. Marisa Rueda. Marta Rodriguez. *Feminizm, Ieni Başlayanlar İçin*, çev. Özden Arıkan. Milliyet Yayınları, İstanbul. 1996.

• Galina Serebryakova. *Fransız Devriminde Kadınlar*. çev. Ahmet Açan, Evrensel Basın Yayın, İstanbul. 1998.

Théroigne (Anne Josephe) de Mericourt

1762'de Belçika'nın Marcourt kasabasında doğdu. Babası köylüydü. Çok çocuklu aileyi geçindirmekte zorlanan babası ve üvey annesi tarafından hizmetçilik yapmak üzere bir İngiliz aileye verildi. Onlarla birlikte Londra'ya giden Theroigne şarkıcılık yaptı; zengin ve nüfuzlu çevrelerden sevgilileri oldu. Paris'e döndü ve bir courtesan (kibar fahişe) olarak önemli bir servet edindi. Şarkıcılık eğitimi almak üzere İtalya'ya gitti. 1789'da Paris'e döndü ve bütün enerjisini devrim mücadelesine verdi. Kısa sürede yoksul kadınlar arasında bir örgütçü ve lider olarak sivrildi ve tüm servetini devrim davasına harcadı. Evi, aralarında Jakoben liderler Robespierre, Danton ve Desmoulins'in de yer aldığı politikacılar ve gazetecilerle dolup taşıyordu. Devrimin, Bastille'in basılması, Ekim'de kadınların Versailles'a yuruyuşleri gibi önemli anlarında, binici elbiseleriyle ve tabancalarıyla, atının üstünde en öndeydi. Ateşli bir konuşmacı ve gazeteci olarak kralcı basının hedef tahtası oldu. Geçmişi sürekli olarak gündemde tutuluyordu.

1790'da kralcılardan kaçmak için Marcourt'a döndü. Liege'de devrimci bir gazete çıkarına girişiminde bulundu. İşgalci Avusturyalılar tarafından yakalanarak Viyana'ya gönderildi ve hapsedildi. 1792'de Paris'e döndü. Faubourg St Antoine varoşlarında yoksul kadın kulüplerini örgütledi. Günlerini varoşlarda geçiriyordu. Kadınlarla kitap okuyor, toplumsal sorunları tartışıyordu. Erkek Jakobenler bu durumdan pek de hoşnut değildiler. Yemekler pişmiyor, çamaşırlar yıkanmıyordu. Jakobenler Kulubu'nde Robespierre Theroigne'nı faaliyetlerini onaylamadığını söylüyordu. Kadın kulübü oybirliğiyle kapatıldı

Kralın idamına giden süreci başlatan Tuileries Sarayı baskınında Theroigne yine en öndeydi. O gün, kendisi hakkında sürekli olarak karalama yazıları yazan gazeteci Suleau'nun cezalandırılmasını kalabalıktan istedi. Suleau ayaklarının dibinde öldürüldü. 1793'te Jirondenler'le Jakobenler arasındaki parti çatışmalarının içine çekildi ve popüllerliğini yitirmeye başladı. Jakoben terörüne karşı çıkıyor, iç savaşın sona erdirilmesi için bir barış kampanyası örgütlemeye çalışıyordu. Jakobenler'i savunan yoksulların Jirondenler'e saldırdıkları bir çatışmada, Jironden Brissot'yu korumaya çalışırken bir grup Jakoben kadının saldırısına uğradı. Taşlandı, sopalarla dövüldü ve elbiseleri parçalandı. Atılan taşlar Theroigne'de beyin hasarına yol açtı. 1794'te kısa bir süre için tutuklu kaldı. 1817'de, ömrünün son yirmi yılını geçirdiği Salpetriere akıl hastanesinde öldü.

Şahika Yüksel, Kopenhagen'deki İnsan veya İnsanın Mirası'nda Padonglu kadınlarla ilgili olarak şöyle bir bilgi verildiğini aktarıyor: "Kadınlar kocalarına ihanet edilmesi ceza olarak halkaları çıkarır. Bu aslında ölüm cezası demektir. Zira boynu kastan deforme olmuş olan kadın boynu kırılarak ölür."

Zürafa boyunlu kadınlar

Padong kabilesinden kadınlar boyunlarında halkalarla dolaşıyorlar. İlk halka beş yaşındayken takılıyor, her iki yılda bir yeni h ka ekleniyor. Halkalar çıkarıldığında kadınlar ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalıyor.

Tayland'ın kuzeybatısında Burma sınırına yakın bir bölgedeyiz. Burada bir mülteci kampını ziyaret edeceğiz. Bu kampın sakinleri tüm dünyanın "zürafa boyunlu kadınlar" olarak tanıdığı Padonglar ve onların bir üst grubu olan Karen kabilesi.

Karenler ve Padonglar, yaklaşık on yıl önce Burma'daki baskı nedeniyle kendi köylerini terk edip Tayland'a sığınmışlar. O zamandan beri burada yaşıyorlar. İlk yıllarını bir kampları bile olmadığından, ağaçların altında, çıplak arazide geçirmek zorunda kalmışlar. Beş yıl önce kurulan bu mülteci kampı, artık onların yeni köyü olmuş.

Boyunlarındaki tek parçadan oluşan pirinç halkanın takılma nedeniyle ilgili anlatılan çeşitli hikâyeler var. Bunlardan birine göre halka, Çin takviminde ejderha yılında doğan kadınlara takılıyor. Kırk üç yaşındaki Manang'ın anlattığına göreyse halkanın ortaya çıkış öyküsü daha farklı: "Bu eski bir gelenek. Yıllar önce Burma'da zengin erkekler köylerimize gelip beğendikleri kızı ya da kadını alıp götürüyorlarmış. Annelerimiz de kızlarını korumak için onları çirkinleştirmeye karar vermişler. Ve boyunlarına bu halkayı sarmaya başlamışlar. Burmalı erkekler halkalı kızları beğenmedikleri için götürmekten vazgeçmişler. Yani bu bir çeşit güvenlik önlemi olmuş. Ama bu artık bizim için bir güzellik unsuru. Zaten sadece köyümüzün erkekleriyle evleniyoruz. Onlar da halkalı kızları beğeniyorlar."

Küçük kız çocuklarına halka beş yaşındayken takılıyor. Sonra bu halkanın uzunluğu her iki yılda bir artırılıyor. Bir kadının boynuna sarabileceği en uzun halka 32 kez dolanabiliyor. Ancak bu yükü taşımak hiç kolay değil. Halka özellikle ilk takıldığı zaman çok ağrı yapıyor. Sıcak ve havasızlık yüzünden kadınlar devamlı kaşınıyor. Bunu gidermenin tek yolu bol bol yıkanmak. Bu yüzden köyün her köşesinde her an boynuna ve omuzlarına su döken bir Padong kadını görmek mümkün.

Ayrıca gündelik hayatlarını sürdürürken de çok dikkatli olmak zorundalar. Ters bir hareket boyunlarının kırılmasına neden olabiliyor. 32 kez dolanan bir pirinç halkanın ağırlığı yaklaşık 5 kilo. Bu denli ağır bir metali boyunlarında taşıdıkları için, kadınların görünümleri zamanla büyük bir değişikliğe uğruyor. Ama sanıldığı gibi boyunları uzamıyor. Sadece kaburgaları, halkaların baskısıyla aşağıya doğru itiliyor. Bu da boyunlarının uzamış gibi görünmesine yol açıyor. En uzun halka, bir kadının omuzlarını 30 santim aşağıya itebiliyor. Padonglar'ı inceleyen uzmanların açıklamalarına göre, eğer boyunları gerçekten bu kadar uzuyor olsa, sinir sistemleri felç olurdu. Ancak halkanın çıkarılması durumunda ciddi tehlikeler yaşamaları mümkün. Boyun alıştığı destekten yoksun kaldığı için dik duramıyor. Bu yüzden bir Padong kadını daha uzun bir halka dolamak için eski halkasını çıkarttığında, boynunu mutlaka başka şeylerle desteklemek zorunda kalıyor.

Nevin Sungur

HİNDİSTAN

"Hepimiz birer Phoolan Devi'yiz"

Hindistan'ın hayatı bir filme ve kitaba konu olmuş olan ünlü Haydutlar Kraliçesiyle görüştük. Eski şakiye, sonradan Meclis'e girmiş. Bundan çıkarılacak dersler var değil mi?

Phoolan Devi, Hintli bir kadın. Ailesi sadece kendilerine yetecek kadar ürün veren küçük bir toprağın sahibi. Bunun anlamı Hindistan'ın katı kast sisteminde en kötünün bir üstündeki kasttan olmaları. Phoolan Devi, on bir yaşında evlendirilmiş. Dikbaşlı bir kızmış, kocasının yanından defalarca kaçmış. O arada bir haydutlar çetesi tarafından kaçırılmış. Daha sonra gönülsüz de olsa onlara katılıp haydutlardan birisinin sevgilisi olmuş. Fakat başına gelen felaketler bitmek bilmiyormuş. Bir gün üst kasttan bir grup erkek Phoolan Devi'yi kaçırıp günler boyunca tecavüz etmişler, sevgilisini de öldürmüşler.

Bundan sonra, eski çetesinden edindiği bilgi ve yaşadıklarının yarattığı öfkeyle kendi çetesini kurmuş. 14 Şubat 1981 günü çetesiyle birlikte kendisine tecavüz eden üst kasttan onun iki erkeği vurduğu, bunlardan ikisinin sağ kalıp yirmisinin öldüğü söyleniyor. Sevgililer Günü'nü kutlamak açısından fena fikir değil! Bu olayın mahkemesi hâlâ sürüyor ve Phoolan Devi bu konuda konuşmak istemiyor.

Bundan sonra Hindistan'da bir efsane olmuş. Sonunda 1983'te çeşitli taleplerinin kabul edilmesi sonucu, binlerce kişinin katıldığı bir törenle silahını teslim etmiş. O sırada kendisine, "Çetenizin lideri gerçekten siz miydiniz?" diye soran bir gazeteciye, "Bu ülkeyi bir kadın yönetmiyor mu?" cevabını yapıştırmış. *Durum* programına konuk olmak üzere İstanbul'a gelen Phoolan Devi'yle görüştük.

Sizin salıverilmeniz konusunda pazarlık ettiğiniz hükümetin başında bir kadın politikacı, Indra Gandhi vardı. Ondan hiç yardım gördünüz mü?

Indra Gandhi'den hiç yardım görmedim. Onun da bir kadın olmasına rağmen ondan hiç destek görmedim. Halbuki babasından destek görmüştüm. Benim haydutluk yaptığım zamanlarda üst sınıftan insanlar alt sınıftan insanlara hükmediyorlardı. Üst sınıftan kimseden yardım görmedim. Ve bana kötülük edenlerden intikam aldım. Sonra gördüm ki böyle olmaz. Kendim için ve kendi sınıfım için kavga etmeliyim. O zaman fikrimi değiştirip teslim oldum, on bir yıl hapis yattıktan sonra çıktım ve Sosyalist Parti'ye katıldım ve Meclis'e girdim. Bu parti hem kadınları hem de aşağı sınıftan insanların haklarını savunmaktadır. İki yıl parlamento üyeliği yaptım. Daha sonraki seçimlerde seçilmedim.

Şu anda Meclis'te kaç kadın var?

Toplam 520 kişinin yirmi kadarı kadın. Eskiden bizim parti de kadınlara daha az önem verirdi. Şimdi durum biraz daha iyi, bizim partiden seçilen yirmi milletvekilinin üçü kadın.

Hindistan'da kadın hareketinin durumunu anlatır mısınız?

Çok çeşitli örgütlenmeler var, devlete bağlı bir Kadın Hakları Komisyonu var. Ellerinden gelem yapıyorlar ama yeterli değil. Özellikle köylerdeki kadınlara gitmiyorlar ve onların sorımlarını ele almıyorlar.

Hindistan'da kadınların talepleri nelerdir?

Benim kurduğum bir kadın birliği var. Ancak bu birliğin kadınların desteğini alması biraz zaman alabilir. Taleplerimiz şunlardır: Drohama ve çeyiz sisteminin ortadan kaldırılması, çocuk yaşta evliliklerin yasaklanması, kızların on sekiz yaşından önce evlendirilmelerinin yasaklanması, kızların ve alt sınıftan insanların eğitilmesi, kızlara ve kadınlara iş verilmesi ve politikada kadınlara üçte bir kota uygulanmasını istiyoruz, bu kota her kategori içinde ayrı ayrı işlemeli. Yoksa üst sınıftan kadınlar kotayı doldurur, aşağı sınıftan kadınlar seslerini duyuramazlar.

Dul kadınların kocalarıyla birlikte yakıldıklarını okuyoruz?

Artık böyle şeyler olmuyor. Ancak belki çok ücra köşelerde oluyordur.

Kadınlara yönelik şiddet Hindistan'da yaygın mı?

Evet, yaygın. Buna karşı çalışan birçok örgüt var. Ayrıca Kadın Hakları Komisyonu da bu konuda aktif.

Sizin partide kota var mı?

Hayır yok, ama başkan kadınlara önem veriyor.

Silahlı mücadele vermekten başka çareniz olmadığını anlattınız. Bu tür mücadeleyi hâlâ onaylıyor musunuz?

Benim başka çarem yoktu. Şimdiki gibi Meclis'te sesimi duyurma şansım olsaydı böyle olmazdı. Ama herkes şunu bilmeli ki, haksızlığa karşı mücadele etmek gerekir. Eğer bugün bir kadına yapılan haksızlık cezasız kalırsa kadınlar Kadın Hakları Komisyonuna gidecekler ve hesap soracaklardır. Artık kadınlar kendileri için mücadele ediyorlar. Bazıları kadınların nesne olduğunu sanıyorlar. Böyle düşünenlere hak ettikleri gibi davranmak gerekir.

Şu anda evli misiniz?

Evet, evliyim. Çok iyi bir adamla. (Kocası da yanında, sessiz, tatlı bir adam. Yaşadığı saldırılar sırasında Phoolan Devi'nin rahmi parçalanmış ve çocuğu olmuyor. Kocasıyla birlikte çocukluğunu yetimhanelerde geçirmiş bir çocuğu evlat edinmişler. Şimdi on sekiz yaşında olan bu delikanlı ona tercümanlık yapıyor.)

Eski günlerinizi özlüyor musunuz?

Bazen dağları özlüyorum. Ama bugün de aynı amaçlar uğruna mücadele ediyorum. Benim esas düşündüğüm bir daha haydutluk yapmama yol açacak şeylerin olmaması. Eğer bana öyle haksızlıklar yapılmasaydı bütün hayatım böyle zorluklar içinde geçmezdi. Ama mücadelem Hintli kadınlara örnek oldu. Bazen bir polis karakolu yaptıkları şikâyeti kabul etmezse, "Biz de Phoolan Devi gibi yapacağız!" diye bağırıyorlar ve polis onları dinliyor.

Ayşe Düzkan

Phoolan Devi, 7 binden fazla kovboyun katıldığı, Bhind'deki teslim töreninde (solda), ve teslim olduktan sonra. 12 Şubat 1983.

Kadınların "sarışın bomba"sı

Brad Pitt artık isyankârlığın "modasının geçtiği" gönül dünyalarının anlamlı prensi. Koltuğunun altında koskoca bir Hollywood ve yıldızlık düşlerinin gerçekleşmesi öyküsü duruyor. O karizmatik, yetenekli ve güzel. Onu izlemek güzel. Onu düşlemek güzel. Bir yığın küçük kız onunla büyüyor. Onun için cep harçlıklarını feda ediyorlar. Yani bu kadar mı güzel?

Thelma ve Louise'i izleyen bazı arkadaşlarımız Brad Pitt'in hem erkeklerin, hem de kadınların başına bela olacağını anlamışlardı. Brad Pitt söz konusu filmde Thelma'yla sevişip onun parasını çalan genç serseriyi canlandırmıştı. Uzun sarı saçlı bebek yüzlü hırsız, polislerce yakalanıyor ve götürülduğü karakolda Thelma'nın aksi ve insan azmanı kocasıyla karşılaşıyordu. Azman koca karısından haber almayı umuyordu. Onun kim olduğunu öğrenen serseri Brad de, adamın karşısına geçip o yuvarlak kalçalarını bir öne bir arkaya sallayarak "Karımı beğendim," diyordu. Tabii, çevrede polisler vardı ve aksi koca kendi kendine sinirlenmekle yetinmek zorunda kalıyordu.

Brad Pitt, *Thelma ve Louise* ile sivrildi. Daha önce birkaç filmde ve dizide rol almış ama yıldızı gerçek anlamda parlamamıştı. 90'lar ona uğurlu geldi. *Johnny Suede*, *Bizi Ayıran Nehir*, *Romantik Âşıklar*, *Vampirle Görüşme*, *Yedi* ve *Tibet'te Yedi Yıl* gibi filmlerle başarılı bir oyuncu olduğunu kanıtladı. Ünlü aktristlerle olan birliktelikleriyle magazin basınında sıkça yer aldı. Eski nişanlısı Gwenyth Patlow en az kendisi kadar ünlü ve önemli bir oyuncuydu. Evlenecekleri haberi magazincilere uzun süre malzeme çıkardı. Evlilik hâlâ uzerinde konuşulan kimi müphem nedenler yüzünden gerçekleşemedi. Ziyanı yok, Brad Pitt asla yalnız kalamazdı. Hem yeni bir oyuncu sevgili buldu, hem de bu yıl Türkiye'de gösterime giren filmi *Joe Black* ile kadınların, özellikle de yirmi yaşından küçük olanların gözdesi haline geldi.

Doğrusu ben yaşlanmaya başladığımı bu Brad Pitt'e âşık olma furyasına katılamadığım zaman anladım. Kız kardeşim, onun bütün arkadaşları, arkadaşlarımın bütün küçük kız kardeşleri harıl harıl Brad Pitt posterleri toplamaya başlamışlardı. Kız kardeşimin, "Abla, n'olur birlikte izleyelim, şahane bir film," diye dayatması sonucunda *Joe Black*'i izmeye gittim. Kardeşimin filmi beşinci izleyişiydi ve bütün diyalogları ezberlediği gözümden kaçmadı. Sinema salonu kadınlarla doluydu. Yan sırada oturan iki erkek film boyunca Brad Pitt'le dalga geçip gulduklerinden, onların da oraya fesatlıktan geldiğine karar verdim.

Joe Black üç saat sürüyor, anladığım kadarıyla tamamen Pitt üzerine kurulmuş. Ölüm meleği *Joe Black* tatil yapmak için dünyaya iniyor. Bir beden buluyor. Zengin bir Amerikalı medya patronuna musallat oluyor. "Beni gezdir," filan diyor. Sık sık, yerli yersiz "karizmatik" bir ses tonuyla, "Yes, yes," diyerek yüreklerimize sesleniyor. Bu arada medya patronuyla yaptıkları anlaşma, patronun öbür tarafa gitmeden önce biraz zaman kazanmasına yol açıyor. Yani her şey karşılıklı, ben canını geç alayım, sen beni eğlendir hesabı. Medya patronu da, ilginçtir, bir dürüst adam, hiç sormayın. Çevresindeki alıtapotlar kapitalist kapitalist onu saf bulup kandırmaya çalışınca Joe Black devreye girip dünyaya dürüstluk dersi veriyor. Ama bütün bu Amerika fonunun, dev şirketlerin, büyük partilerin, helikopterlerin, lüksün, şaşaanın önünde bir aşk vakası var. Joe Black kendi ölüm meleği haline bakmadan patronun kızıyla ilişkiye giriyor. Patronun kızı rolünde oynayan kadın dudaklarını film boyunca en az yarım saat titreterek Brad Black'a aşkını anlatıyor! Joe Black bakir, daha önce hiçbir kadınla birlike olmamış. Patronun kızı ona bu hazzı tattırıyor. Sanırım filmin en beğenilen sahnesi de burası. Brad Pitt yarı çıplak halde görünüyor. Vücudu gerçekten güzel. Sevdiği kadının üzerine atlamıyor, aksine şaşkın ve utangaç görunüyor, bütün denetimi kendinden daha deneyimli olan kadına bırakmış durumda. Yüzü, minikleri çok hoş. Masum, baştan çıkarıcı. Bu haliyle, filmin sonlarına doğru dozu giderek artan karizma numaralarını çekerkenkinden çok daha çekici görünüyor. Neyse, filmi bir yığın gereksiz ayrıntı ve çirkin erkeklerin güzel erkek tarafından yenilmesi ve dürüst medya patronunun ihya olmasından sonra "kahvecideki oğlan"ın havai fişek gösterisiyle süslenmiş görüntüleriyle bitiyor. Kahvecideki oğlan kim? O da Brad Pitt. (Açıklanması zor, bu yüzden bu kişiliğini açıklamaya çalışmıyorum.) Ölüm, patronu alıp gidiyor, patronun kızı kahvecide tanıştığı gençle yetinmek zorunda kalıyor.

Filmden çıktığımızda çevredeki bütün kadınların derin düşüncelere daldıklarını gözlemledim. Kardeşim aşkından ayılıp bayılıyordu, bense "Senaryoya ne gerek vardı, Brad'i yatakta yatarken, salonda otururken, dışarda spor yaparken gösteren bir belgesel çekselerdi," diye homurdanıyordum. Hiç yoktan Hollywood'un saçmalıklarını çekmezdik. Ama yanılıyordum. Brad Pitt'i Brad Pitt yapan Hollywood'un havai fişeklerinin ta kendisi. *Joe Black* onun gösteri dünyasının karşısına ne büyük bir fenomen olarak dikildiğini gösteriyor. Kadınları cezbedecek her şeye sahip görünürde. Nadiren katıldığı söyleşilerde gitar çaldığından (romantik), mimariyle ilgilendiğinden (kültürlü), Gwenyth'i nasıl sevmiş olduğundan (vefalı, iyi âşık), annesiyle seyahat etmekten hoşlandığından (şirin) söz ediyor. En son *Empire* dergisinde bir gazetecinin saptadığı gibi, "İyi tasarlanmış bir rol," onunkisi.

Brad Pitt'in yolun yarısını geçmiş haliyle "küçük kızların" gönlune taht kurması dikkat çekici. Onunla hemen hemen aynı dönemde ortaya çıkan hiçbir erkek yıldız onun kadar sükse yapmadı. Leonardo di Caprio bir özyıkımcı gibi davranıyor, Christian Slater anlaşılamıyor, Pitt'ten daha kültürlü ve birikimli oldukları her hallerinden belli olan Keeanu Beeves ve Johnny Depp de başka tür bir popülerliğin peşinde koşmakta ısrarlılar. Brad Pitt bu meslektaşları arasında en çok (hakkında kendisiyle aşk dedikodusu da çıkan) Leo'yu beğeniyor. Gerçekten görünürde en yakın rakibi Leonardo di Caprio, neredeyse yarı yaşımdaki Leo. Bakip cephelerdeki tehlikeli vüzler arasında *Can Dostum*'la kendilerini kanıtlayan Matt Damon-Ben Affleck ikilisi de var. Brad Pitt bunları muhatap almamaya çalışıyor çünkü onlar seksi pozlar veriyorlar ve kadınların gözlerini korkutuyorlar! Üstelik Brad Pitt'in Ben Affleck'e kini var çünkü o şimdi Gwenyth ile beraber. Bütün bu dedikoduları kardeşimin odasında bulduğum gençlik dergilerinden öğreniyorum. Kardeşim daha fazlasını biliyor. Brad Pitt'in arabasının markasını, anne adını, kardeşlerinin ne iş yaptığını, köpeğinin adını büyük bir marifetmiş gibi bir çırpıda sayıyor.

On dört-on beş yaşlarında birinin bir film yıldı-

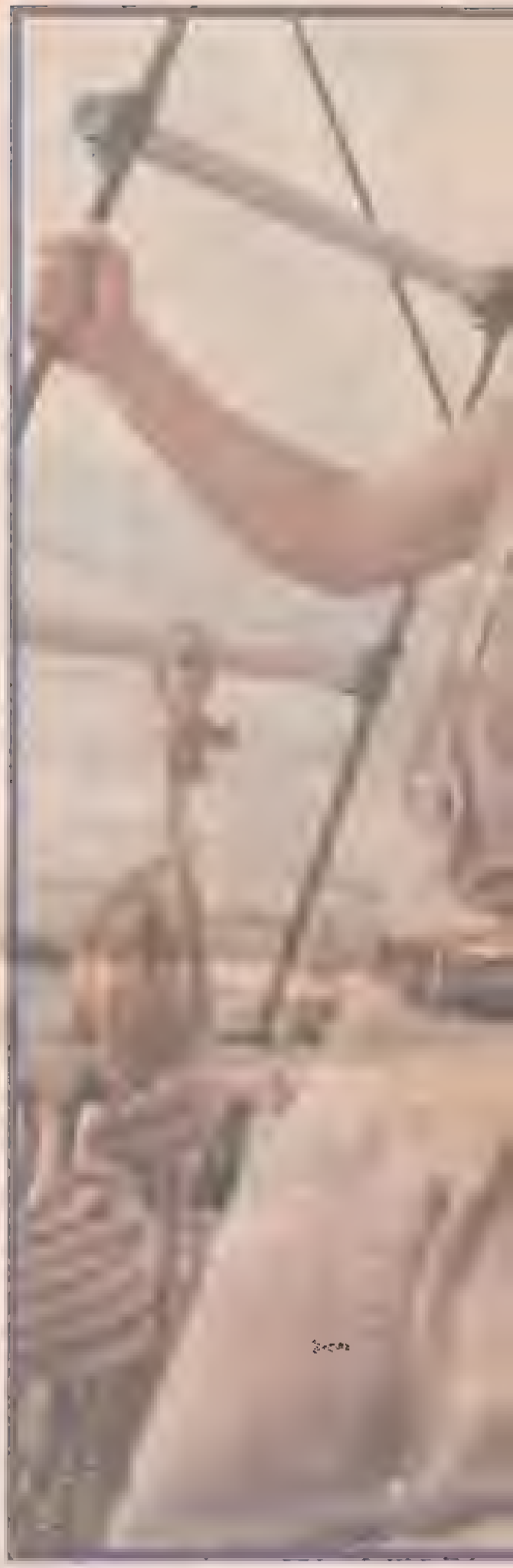

da ne söyleyip nasıl görüneceğine varıncaya dek bir çok ayrıntı önceden hesaplanıyor. Bütün rakiplerinden daha sarışın, daha cazip bir figür haline dönüşüyor. "Doğal güzellik" denilen cevher insanı böylesi bir figür haline getirmeye yetmez. Brad Pitt de bu denli soğukkanlı, kendinden emin görünmek için bir erkek-barbie imgesine büründü. Erkek yönetmen ve oyuncular, Neil Jordan, Robert Redford gibi ünlüler bile onun baştan çıkarıcılığının bir bütünlük içinde ele alınması gerektiğini, yalnız bedensel bir güzellik değil, iç dünyasından da kaynaklanan bir çekiciliği olduğunu vurguluyorlar. Peki, nedir bu iç dünya hikâyesi? Az konuşması, konuştuğunda da kayda değer tek bir şey söylememesi mi? Kadınlarda uyandırdığı etki Marylin Monroe'nun erkeklerde uyandırdığı etkiye çok benziyor. Ama bu iki durumda cazibeyi belirleyen farklı koşullar. Brad Pitt kafalarda M. M.'nin uyandırdığı imgenin tersine, zor elde edilecek, sağlam karakterli, romantik, masum ve yetenekli bir insan imgesi uyandırıyor. Tam evlenilecek erkek. Sulu, azgın, şımarık erkeklere hiç mi hiç benzemiyor. Dünyaya mesafeli. (Dünyada olup biten hiçbir şeyle ilgilenmiyor, hiçbir olaya karşı duyarlılık geliştirmiyor, şöhretin zorluklarından başka bir konuda konuşamıyor...) Doğumgününü striptizcilerle kutlasa da mimiklerini kullanarak her kadını masumiyeti konusunda ikna edebilir. Baştan aşağı bir karizma. Bu dünyanın dışından bir varlık. Bir yanı hep bakir. Çoğunlukla kadınlardan beklenen bekâret kavramı onda daima mevcut. Zaten onun birçok yönden toplum içinde kadınlardan beklenen cazibe şartlarını gerçekleştirdiği ortada. Bu arada Marylin'den esirgenen bütün iltifatları toplayabilir. (Çünkü kadınların sevgileri ve hayranlıkları erkeklerinkilerin aksine yücelticidir.)

Kimi erkekler bu durum karşısında şaşırıyorlar. Belki de Pitt'i kıskanıyorlar. Kadınların da kusursuz güzellik, ağırbaşlılık ve masumiyetten hoşlanabileceğini pek fark edememiş gibiler. Belki bundan sonra kadınların talepleri konusunda ikna olurlar. Biraz da kadınların taleplerini gerçekleştirmek isterler. Yoksa hiçbir yönüyle gerçek olmayan bir Hollywood bebeği kalplere kök salacak, paralarını ve kalplerini çaldığı kadınların kocalarına, sevgililerine kalçalarını sallayarak, "Onu beğendim," diyecek. Biz de, "Biz de onu beğendik," diyebileceğiz, gönül rahatlığıyla. O istediği kadar sahte olsun. Sonuçta ortada kusursuz bir Hollywood komplosu var. Ama bu kez daha çok kime karşı belli değil.

Gamze Deniz

zına âşık olmasını bir rock yıldızına âşık olmasından ayıran nokta, birini gerçek yaşamdaki özelliklerinden çok filmlerinde canlandırdıklarıyla, ötekini ise yazdığı şarkılarla biraz olsun anlamaya çalışarak sevmesi. Brad Pitt'in bir Hollywood ürünü halinde kadınlara başarıyla sunulmasında söz konusu farkın biraz rötuşlanmasının payı var. Brad Pitt kendi şarkılarını söylüyormuş gibi yapıyor. O öyle bir hayal kahramanı ki, Depp'ten, Reeves'den, Slater'dan farklı bir biçimde, kendi çok mühim ve derin "gerçeğini" sunuyormuş gibi yansıyor beyaz perdeye. Bollerini çok iyi oynuyor, kamera durduğunda devreye menajerler ve danışmanları giriyor. James Dean'e benzerliğinden tutun, ağzını açtığın-

"Brad Pitt bu dünyadaki en mükemmel erkek"

Melike, on beş yaşında, Anadolu Lisesi'nde öğrenci.

Brad Pitt'in hangi filmlerini izledin?

12 Monkeys, *Seven* ve *Joe Black*. Ama beni en çok *Joe Black* etkiledi. Muhteşem bir film. Defalarca gittim ve her seferinde gözlerim doldu. Anladım ki Brad Pitt bu dünyadaki en mükemmel erkek.

Onu mükemmel yapan ne, sence?

Çok yakışıklı. Çok kibar ve utangaç. Filmde onu profilden gösteriyorlar, kimse böyle olamaz, diyorsunuz.

Filmlerinde canlandırdığı tipleri beğeniyorsun demek ki.

Hayır, her şeyini beğeniyorum. Onunla ilgili her yazıyı kesiyorum. Ben de bine yakın resmi var. Onunla ilgili haberleri takip edeyim derken İngilizcem gelişti. O filmlerinin dışında da özel biri. Nişanlısını çok sevmiş, sonra ayrılmış, çok acı çekmiş. Çok ince düşünceli. Çok zeki, çok duygusal bir adam. Zaten görüntüsünden belli değil mi böyle olduğu? Onunla filmlerde oynayan kadınları çok kıskanıyorum.

Onunla bir gün tanışsan...

Ölürüm herhalde. Tanışsak, evlensek... Sevgililer gününün gecesi rüyama girdi, öpüştük. Bu kadar ünlü olması, herkesin onu sevmesi ne kadar kötü.

Unsüz biri olsa, onu yine beğenir miydin? O fizikte bir kapı komşun olsa, mesela.

(Düşünüyor.) Bilmiyorum. (Gülerek) O öyle, olduğu gibi güzel. Zengin, ünlü ama bunlara rağmen hiç şımarık değil.

"Onu on yıl sonra da seviyor olacağım"

Şebnem, on altı yaşında, Kız Meslek Lisesi'nde öğrenci

Brad Pitt'in hangi filmlerini izledin?

Seven ve *Joe Black*. Arkadaşlarla gittik. Hepimiz ona âşığız. Şimdi öteki filmlerin kasetlerini arıyoruz.

Erkek arkadaşlarınız yok mu?

Benim var. Ama aptalın teki. Çocuk çocuk yalanlar söylüyor. Yüzü biraz Brad Pitt'e benziyor ama ruhu hiç onunki gibi değil.

Brad Pitt'in ruhu nasıl?

(Düşünüyor) Asil. Çok kontrollü. "Cool" bir tip. Tam gönlüme göre.

Onunla bir gün tanışsan...

Düşer bayılırım. Sonra da onu elde etmeye çalışırım. Bir hayranı bir gece onun evine gizlice girmeyi başarmış. Ama Brad evde yokmuş. Kız da onun pijamalarını giyip onun yatağında uyumuş. Sabahı komşular polis çağırmışlar şüphelenip. Kız yakalanmış ama hiç takmıyormuş, "Hayatımın gecesiydi," diyormuş. Onun hislerini çok iyi anlıyorum. Ben Brad'le tanışsam belki bir kere birlikte olabilirim. Arkadaşımın ağabeyi Sharon Stone'a âşık ama onun hiç şansı yok. Kadınlar daha şanslı, belki bir gecelik bir şey yaşama şansımız daha fazla.

Bir geceyle yetiniyorsun yani?

Tabii. Ama ilerde. Şimdi daha erken. Hemen tanışmam da mümkün değil. Bir beş on yıl sonra belki.

Ama o zaman çok yaşlı olacak Brad? Şimdi otuz altı yaşında. Senden yirmi yaş büyük.

Olsun, ben onu o zaman da seviyor olacağım.

Ona "Mısır Bülbülü" dediler

Kadınların "devlet"inin olamayacağı bir dünyada "devlet gibi" kadındı Ümmü Gülsüm.

Ona "Mısır Bülbülü," dediler. Yalnızca güzel sesli bir şarkıcı değil, aynı zamanda Mısır'ın simgesi haline gelen bir kadındı. Bütün Arap ülkelerinde yüzbinlerce tutkulu hayranı vardı. Hayranları üzerindeki etkisi o denli büyüktü ki girişimleriyle Arap ülkelerini biraraya getirebileceği bile iddia edilirdi. 5 Şubat 1975'deki cenazesinde bütün dünyadan toplanıp gelen milyonlarca kişi bu iddianın çok da desteksiz sayılmayacağını kanıtlıyordu. Ümmü Gülsüm, yeteneklerini ve basını titizlikle kullanması, sanat alanındaki ileri görüşlülüğü ve ülkesine duyduğu derin bağlılıkla bir Doğu Masalı'nın gerçeğe dönüşümü gibiydi. Temay-üz Zahire köyünün yoksul imamı İbrahim Baltacı ile ev kadını Fadime'nin küçük kızı Ümmü Gülsüm, yalnız Doğu'nun değil Batı'nın da saydığı bir yıldız haline gelmişti. Kadınların yüksek sesle Kur'an okumalarının hoş karşılanmadığı diyarlarda bu Müslüman kadın başı açıkken bile Kur'an'dan bölümler okuyabilmek gibi bir ayrıcalık kazanmıştı.

Ümmü Gülsüm'ün doğum tarihi tam bilinmiyor. Pek çok kaynak 4 Mayıs 1904 tarihinde birleşirken, birkaç yerde de 1898 tarihinden söz ediliyor. Gülsüm'ün çocukluğu ve gelişimi insana "soul" şarkıcılarınınkileri anımsatıyor; onlarınki gibi yoksul bir aile, dini eğitimle başlayan yorumculuk... Nasıl pek çok kilise şarkıcısı kilise korosundan yetiştiyse Ümmü Gülsüm de camide Kur'an ve ilahi okuyan babasının yanında kendini geliştirdi. Sesinin gücü ve güzelliği adının çevre köylerde de duyulmasını sağladı. Çeşitli toplantılarda şarkı söylemesi için davetler almaya başladı. Bu davetlere ailesiyle birlikte kilometrelerce yol yürüyerek gittiği biliniyordu. Ümmü Gülsüm'ün bu zorlu yolculuklar sonunda kazandığı para arttıkça, yatak dışında hiçbir eşyası bulunmayan kerpiç bir evde yaşayan ailesinin durumu da düzeldi. Eş dost bu yetenekli kızın artık Kahire'ye gitmesi gerektiğini söylüyordu. Aile ise düşünceliydi çünkü bu büyük kentte ne çalışma şansları ne de bir tanıdıkları vardı. 1923 yılında bir fırsat çıktı önlerine. Ümmü Gülsüm'ün elinden tutacak biri çıktı. Eğlence endüstrisiyle bağları güçlü bir müzisyen, Ahmet Şevki Gülsüm'ün hocası oldu. Onun desteği ve yönlendirmesiyle Gülsüm'e dersler aldırıldı. Şair Ahmet Rami Gülsüm'e Arap edebiyatı ve şiir konusunda dersler verdi. 1926'nın baharında Ümmü Gülsüm yeniden doğmuş gibiydi. Sesine göre bestelenmiş çağdaş aşk şarkılarından oluşan repertuvarı ve kendisine eşlik etmesi için tutulan seçkin müzisyenlerle başkentin sahnelerinde belirdi. Eğitimli sesi ve güçlü kişiliğiyle sivrildi. 1930'larda plakları birbiri ardına çıkmaya başladı. Hakkında çıkan birkaç tatsız haberden sonra basınla ilişkileri düzene girdi. Artık o, yalnız kendini destekleyeceğine inandığı gazeteciler ve radyo programcılarıyla görüşmeyi kabul ediyordu. Özel yaşamını gizli tutuyor ama geçmişinden, ailesinin yoksulluğundan rahatça söz edebiliyordu. Bu görünüşte içten tavırları, halkla yakınlaşmasını kolaylaştırdı. Konserleri dolup taşıyor, plakları yok satıyor, filmleri büyük ilgi görüyordu. Konserlerinin prodüktörlüğünden sözleşme metinlerinin düzenlenmesine kadar her şeyi kendi başına halletmeyi başarıyordu.

1940 ve 50'lerde altın çağını yaşadı. Çağdaşı şairlerle görüşüyor, Mısırlı dinleyicileri cezbedecek yeni bir repertuvar hazırlamaya çalışıyordu. Arap şiiri ve müziğinin büyüsünü iyi kavramıştı.

Bu dönemde eğlence endüstrisinde bir otorite haline geldi. Müzisyenler Birliği'nin başkanlığına yükseldi. 1954'teki cuntayla başa gelen SSCB destekli Nasır hükümetiyle sıkı ilişkiler içine girdi. 1952 devrimini coşkuyla karşılamıştı. Nasır'ın Sovyetler'in etkisiyle hazırladığı iktisadi reformları (devletleştirilmeler gibi...) destekliyordu. Mısır'ın 1967'de aldığı yenilgiden sonra öteki Arap ülkelerinde konserler vererek elde ettiği gelir ve topladığı bağışları kendi plak gelirlerinin büyük bir kısmıyla birlikte devlete bağışladı. Yoksul köylü ailelere yardım ediyor, genç müzisyenlere eğitimleri için burs veriyordu. Güçlü, dikbaşlı, gururlu ve espriliydi. İlk dönemlerindeki bir konserinde sosyetenin karşısında nasıl korktuğunu anlatan bir arkadaşına, "Hayır," demişti, "Sosyete benden korktu."

Ümmü Gülsüm'ü çalışmalarından alıkoyan tek engel sürekli büyüyen sağlık sorunlarıydı. Karaciğeri rahatsızlanınca sıkı bir perhiz gerekti. Bir süre kaplıcalarda dinlendi. Solunum yolları iltihaplanınca sesini kaybetme tehlikesi yaşadı. Bu da onu bunalıma sürükledi. 1947'de o güne dek birlikte yaşadığı annesinin, ertesi yıl da erkek kardeşinin ölümü bu bunalımı şiddetlendirdi.

Bunalımlı günler Amerika büyükelçisinin tavsiyesiyle gittiği doktorların çabalarıyla sona erdi. Sağlığı kısmen düzeldi. Gözleri hasar gördüğünden parlak sahne ışıklarına ve güneşe karşı kalın camlı siyah gözlükler takmaya başladı.

Ümmü Gülsüm'ün bir başka sıkıntısı da gönül meseleleriydi. Kapalı kapılar ardında pek çok aşk ilişkisi yaşadığı biliniyordu. Ama en parlak döneminde Greta Garbo gibi yalnızlığı seçmişti. Onun için "Birini sevmiş, mutlu olamamış," deniyordu. Onu ne prensler istemişti ama nikâh bir türlü nasip olmamıştı. Sonunda 1954'de ünlü bir doktorla evlendi. Başının hastalıklardan kurtulmadığı düşünülürse hayırlı kısmetin hastanelerden çıkması da şaşırtıcı bulunamazdı. "Birini sevmiş, mutlu olamamış," sözlerine karşı çıkan bir arkadaşı ise kimi yerlerde Ümmü Gülsüm'ün hemcinslerini tercih ettiğini fısıldıyordu. Kim bilebilir, belki de. Öte yandan Gülsüm'ün çevresindeki erkeklerin basiretsizliğinden ve çapsızlığından yaka silktiği de sıkça anlatılıyordu. Kendisi zor bir yaşam sürmüştü, niye "kolay" birine tav olsundu?

Doktor Hasan Hifnavi mesleki itibarı ve aşkına bağlılığıyla bu yalnız kadına birebir geldi. Araplar'ın en tanınmış kadın şarkıcısı, kendisine en tanınmış deri hastalıkları mütehassısını münasip bulmuştu.

1960'larda Ümmü Gülsüm'ün toplumsal rolü iyice belirginleşti. Nasır'la arkadaşlığı, yeni rejime duyduğu güven onun ülkesi için yollara dökülmesine neden oldu. Konser için gittiği ülkelerde devlet başkanlarıyla görüşüyor, kültürel yerleri geziyor ve Arap kültürünün desteklenmesi gerektiğinden söz ediyordu.

1970'lerde hastalıkları yeniden baş gösterdi. Konserleri aksıyordu. Kayıtlar sırasında ayakta duracak gücü kalmamıştı. 1975'te karaciğerindeki rahatsızlık yüzünden hastaneye kaldırıldı. Gazeteler günlerce onun durumunu özel ekler vererek halka duyurdu. Suriye Ulusal Radyosu yattığı hastaneyle arasında sürekli açık bir telefon hattı kurmuştu; her yeni gelişmeyi anında dinleyicilerine bildiriyordu. Ümmü Gülsüm 3 Şubat 1975'te öldü. Mısır "güzel sesli sfenksini" yitirmişti.

Cenazesi âdetlere ters bir biçimde uzaktaki hayranlarının gelmesi düşünülerek iki gün bekletildi. Tabutun devlet töreniyle kaldırılarak Kahire'nin en büyük camisine getirilmesi bekleniyordu. Ama işler planlandığı gibi gitmedi. Cenazeye katılan milyonlarca insan tabutu omuzlayarak farklı bir istikâmete, Ümmü Gülsüm'ün en sevdiği cami olarak bilinen Seyid Hüseyin'e taşıdılar. Tabut omuzlarda üç saat taşındıktan sonra Gülsüm'ün çok dindar ve onurlu bir kadın olduğunu anlatan bir hocanın kıldırdığı namaz sonrasında defnedildi.

Ummü Gülsüm'ün ölümü çölün ötesindeki ülkelerde de yankılanmıştı. Geçtiğimiz günlerde birkaç Amerikan dergisi onun ölüm yıldönümüyle ilgili anma yazıları yayımladı. Ümmü Gülsüm sesi çok uzaklardan da duyulan bir kadındı. Ömer Şerif'in dediği gibi "Her sabah yüz yirmi milyon insanın kalbinde yeniden" doğuyor, "Doğu'da Ummü Gülsümsüz yaşanan bir gün şenliksiz, karanlık," geçiyor.

Derleyen Gamze Deniz

Kaynakça

- Danielson, Virginia, Umm Kulthum, *The Voice of Egypt*, University of Chicago Press, Chicago, 1997.
- Gabriele Braune, Umm Kulthum, *Eun Zeitalter der Musik in Agypten*, Frankfurt, 1994.

Propagandif bir film; *Yaşama Hakkı*

Bize yaşamama hakkı

Kadın düşmanlığı ideolojik bir tema olarak bizler için çok ilgi çekici. Yıllar önce Engin Ardıç'ın bir makalesinde şişman kadınların ellerinde torbalarla dolmuş ve otobüslerde insanı nasıl rahatsız ettiklerini, ele aldığı konu açısından hiç gereği olmadığı halde, canlı bir nefretle tasvirine Gül Özlen arkadaşımla nasıl şaşırıp sinirlendiğimizi hatırlarım. Burada kadınlara yönelik nerdeyse içgüdüsel bir tepkinin ifadesini bulduğunu düşünmüştük biz o zaman. Kadınların uğradığı ekonomik veya siyasi haksızlıklara karşı çıkanlara karşı gösterilen direnç, bu saf düşmanlıkla kolaylıkla besleniyor. Günahkârlık, bedensel varlığını kötüye kullanarak fenalıklara sebebiyet vermek, ummadık politik saflardan, ummadık yazarların kaleminde kadınlara atfedilebiliyor. Yine yıllar önce erken sivil toplumcu Kürşat Bumin'in, "Siz kadınların yatakta erkekleri reddederek nasıl cezalandırabildiklerini biliyor musunuz?" diye genç bir feminist olan beni, kadınlarını özgürlüğünü savunmanın gereksizliği hakkında uyardığını bilirim mesela. Kadınların bedenlerine hâkim olma, yani vücut ölçüleri, doğum, doğum kontrolü, başlamış bir gebeliği sona erdirme gibi konulardaki söz ve karar haklarının ne kadar kısıtlı olduğu, bu uğurda girişilmiş mücadelelerin ne kadar yararlı olduğu tartışılacak bir şey midir, sorarım size. Yüzyıllarca değişik toplumsal örgütlenmeler altında, dünyanın her yerinde, nüfusun yarısı olan kadınlar, beylerinin, yani baba ve kocalarının koydukları yasalara hiçbir itiraz hakkı olmadan yaşamışlar ve hâlâ yaşıyorlar. Kadınlar toplumsal yasaya uygun olmadan doğurdukları, yasaya uygun ilişki içinde istenen cinsten, yani erkek doğuramadıkları veya hiç doğuramadıkları için hayatları kararlı. Ne zaman, kimle hangi koşullar altında sevişecekleri onların rızası aranılmadan kararlaştırılabilirken, bu konuda köklü bir değişikliğin bütün insanlığın yararına olacağı açıkken, kadınların kendi bedenleri hakkında söz ve karar sahibi olma istekleri çok meşru değil mi? Çocuk yaşta birçok kadının zengin erkeklere satıldığını, tıbbın ilerlemesi denen sürecin doğururken ölümlere mani olamadığını, sayısız kadının ırzına geçilerek öldüğünü bilmiyor muyuz? Ama serbest düşünce yanlısı birçok insan bu konuda hemen, "Ah kadınlar ne şeytan, güvenilmez, tatminsiz, ne istediğini bilmezdirler, zaten erkekler aslında hep onlar tarafından idare edilmiyor mu?" gibi zırvaları kolayca ceplerinden çıkarırlar ve bu yüzden asla isyankâr kadınlar gibi aşağılanmazlar.

Kadınların hak iddialarına karşı daha tutarlı, bütünlüklü ve tehlikeli olan bir yaklaşımın, insanın üzerinde kafa açıcı bir etkisi oluyor. Dağınık şekillerde her gün önümüze çıkan kadın özgürlüğü aleyhtarlığı gibi olmayan, sistemli bir ideolojik yaklaşım bu. Sizlere birkaç gün önce Fatih'te Feza Kültür Merkezi'nde seyrettiğim *Yaşama Hakkı* isimli filmden bahsetmek istiyorum. Kombassan Holding sermayesiyle kurulduğu söylenen Esra Film isimli bir firmanın yapımı olan filmi Nurettin Özel yönetmiş. Film sadece Ümraniye'de ve Fatih'te iki hafta oynadı. Pek de yankı bulmadı. 1989'da kurulan Feza Film gayesini tanıtım broşüründe şöyle açıklıyor: "İnsanımızın milli, manevi değerlerine sahip çıkmasını, özüne dönmesini sağlamak." Film iki çocuk sahibi bir aileyi anlatıyor. Kadın hemşire, adamsa arkeolog. Hamile olduğunu anlayan kadın bu çocuğu doğurmak istemiyor. İki çocuğuna yeteri kadar ilgi gösteremeyeceğinden korkuyor, çünkü kendi için bir şey istediği yok. Evde bir matem havası esmeye başlıyor. Son derece anlayışlı ve yumuşak koca rolünde Yalçın Dümer oynuyor. Karısına diyor ki, "O yaşama hakkı kazanmış bir canlı, kendi çocuğunun hayatına nasıl son verirsin." Kadın kararlı ve sert, "Bu konuyu burda kapat, ben kararımı verdim." Filmin başında hastanede genç bir kadının ölümünü izleriz. Bu ölümün sebebi balık tutarak kırlarda yaşayan bilge gönül adamı rolündeki Fikret Hakan aracılığıyla seyirciye iletilir. Kadın kahramınımıza der ki, "Sizlerden biri akıl öğretmiş bakamazsın diye, düşürmeye kalkmış, canından oldu." Kadın kararlıdır, kocasının yalvarmaları, çocuklarının ve kayınpederinin bu doğuma ne kadar sevineceklerini anlatmaları fayda etmez. İki çocuğunu bir okul gezisi için otobüse bindirdikten sonra hastaneye gider ve yatar masaya. Evde kalmış muamelesi yapılan, kendisi gibi hemşire kız kardeşi ona bu operasyondan sonra artık çocuğu olamayacağım anlatır ve bunu takiben korkunç bir trafik kazasında iki çocuğunun da öldüğü haberi gelir. Kadın ayağa kalkar kalkmaz kocasına yalvarır. "Bırak beni," der. "Ben hiçbir işe yaramıyorum. Yemek yapamıyorum, sana çocuk veremem, seni mutlu edemem, her şeye ben sebep oldum." Adam olgundur, sevecendir. Ama o da, biz seyirciler de biliyoruzdur ki kadın kabahatlidir. Kadın, izleyici kadınların tabiriyle bir canlıyı "çöpe atmıştır". Ve der ki "Bu dünyada birçok şeyin bana ait olduğunu düşünüyordum. Çocuklarımın da... Sonradan öğrendim ki, hiçbir şey bana ait değilmiş."

Kocasına kız kardeşiyle evlenmesi isteğini ilettiği bir mektup bırakarak kayıplara karışır. Filmin sonunda anlarız ki köy köy dolaşan, çocuklara kadınlara yardım eden bir hayırsever olarak yaşayıp gitmektedir.

Film amatör bir propaganda filmi gibi. Kahramanlar gayet modern ve eğitimliler. Karı koca birbirlerine olan sevgilerini hızla giden bir motosiklette birbirlerine, "Seni seviyorum," diye bağırarak gösteriyorlar. Filmin bütün erkekleri hayatını onlara ait olmadığı bilgisine ulaşmış insanlar, dikbaşlı ve bunda kararlı olan genç kadın da bu bilgiye acı bir yoldan geçerek eriyor. Filmin müziklerini Tuluyhan Uğurlu yapmış. Filmin künyesindeki en çarpıcı isim ise Müzik Süpervizörü sıfatıyla Derya Köroğlu. "Başka türlü bir şey benim istediğim," demek yetmiyor, neyi isteyip neyi istemediğimizle ilgili ayıklamalar yapmamız gerekiyor, diye düşünmekte her zaman yarar var bence.

Handan Koç

PANO

• Ankara *Pazartesi* grubu olarak, Kadın Dayanışma Vakfı'nın içinde bulunduğu mali zorluk dönemini atlatmasına destek olmak amacıyla 8 Mart yemeğinde birarada olmaya karar verdik. 8 Mart yemeğinin nerede yapılacağı henüz belli olmadığından gelmek isteyen kadınlar, Kadın Dayanışma Vakfı ya da Ankara *Pazartesi* grubuyla haberleşip bilgi alabilirler. Kadın Dayanışma Vakfı,
Tel: 0312 309 04 84
Faks: 0312 215 34 82.

• Ankara *Pazartesi* grubu ara verdiği toplantılarına yeniden başladı. Her Pazartesi saat 18.30'da Mithatpaşa Caddesi, No: 10/11, Kat 6'da toplanıyoruz.

• Gazetecilik 2. sınıfta okuyorum. Çok acil eve ihtiyacım var. Yalnız yaşayan veya evine kiracı almak isteyenlere duyurulur. İrtibat için 22.30-9.30 arası 0212 215 53 68, 0216 346 26 35 veya 0242 343 32 53'ü arayabilirsiniz.

• Mor Çatı 8 Mart Toplantısı; Marya Grambs, "Toplumsal Çözümü Gerektiren Özel Bir Sorun: Aile İçi Şiddet"
Yer: Sabancı Üniversitesi giriş katı, Karaköy. Tarih 8 Mart 1999, Saat: 18.00-21.00. Tel: 0212 248 16 80.

• Açık Kapı toplantısı; Serpil Çakır "90'lı Yılların Sonunda Feminizm Tartışmaları"
Yer: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı,
Tarih: 20 Mart 1999, Saat: 14.00.
Tel: 0212 248 16 80.

• Eşimden yeni ayrıldım. Küçük oğluma yeni bir hayat kurmaya çalışıyorum, Bakırköy civarında temizlik işi arıyorum.
Tel: 0212 533 38 99-249 01 22.

Dağıtımımızda problemler var. Siz de *Pazartesi*'yi zor bulanlardansanız abone olun, bulamayanları abone edin. *Pazartesi* ayağınıza kadar gelsin.

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 3.600.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.800.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM
Döviz hesabı: Semra Emre,
Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay *Pazartesi* nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

Hangi ceza öfkemizi yatıştıracak?

Aynur Arslan on yedi yaşındaydı.
Aile meclisi kararıyla on altı yaşındaki kardeşi ve amcası tarafından eşarpla boğularak öldürüldü ve bir binanın bodrum katına gömüldü.
Doğurduğu çocuğunu da yine aile meclisi kararıyla, ölmeden önce annesiyle birlikte boğmak zorunda kaldı.
Öldürülme nedeni beş çocuklu ve evli komşusu tarafından hamile bırakılmasıydı.

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nevin Cerav, Nural Yasin, Sonat Zelyüt, Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. **(İllüstratör):** Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59, 292 07 47, 244 23 94
e-mail: pazartesiderg@superonline.com
Ankara faks: (0312) 215 34 82
Renk ayrımı: Mondo
Baskı: Prizma Press, Merter, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay